माङसेबुङको शिक्षामा सम्मान
गुणस्तरीय, जीवनोपयोगी र सीपयुक्त नागरिकको उत्पादन

गाउँ शिक्षा योजना

आ.व. २०८३/०८४ - २०९३/०९४

गुणस्तरीय शिक्षा | जीवनपयोगी शिक्षा | सीपयुक्त नागरिक | समावेशी, समानलता र सहभागिता | दिगो विकास र समृद्ध माङ्सेबुङ

माङसेबुङको गाउपालिका
गाउकार्यपालिकाको कार्यालय, इभाङ्ग, इलाम

अध्यक्षको शुभकामना मन्तव्य

माङसेबुङ गाउँपालिकाको गाउँ शिक्षा योजना सफलतापूर्वक तयार भएको सुखद अवसरमा हार्दिक बधाई तथा शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

शिक्षा कुनै पनि समाजको समृद्धि, विकास र परिवर्तनको आधार हो। दूरदर्शी शिक्षा योजनाले स्थानीय आवश्यकता, सम्भावना र चुनौतीलाई सम्बोधन गर्दै गुणस्तरीय, समावेशी, पहुँचयोग्य तथा जीवनोपयोगी शिक्षाको मार्ग प्रशस्त गर्दछ। यस योजनाले गाउँपालिकाभित्रका बालबालिका, शिक्षक, विद्यालय तथा सम्पूर्ण समुदायका लागि स्पष्ट दिशा, लक्ष्य र कार्ययोजना प्रदान गर्ने विश्वास लिएको छु ।

यस महत्वपूर्ण योजना निर्माण प्रक्रियामा आफ्नो ज्ञान, अनुभव, समय र योगदान पुऱ्याउनुहुने जनप्रतिनिधिहरू, शिक्षा शाखा, विद्यालय परिवार, अभिभावक, सरोकारवाला निकाय, विज्ञ तथा सम्पूर्ण सहभागीहरू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । अब हाम्रो जिम्मेवारी योजना तयार गर्नुमा मात्र सीमित नभई यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन, नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन र आवश्यक सुधार गर्दै योजनाका उद्देश्यहरूलाई व्यवहारमा उतार्नु हो। सबै पक्षको साझा प्रतिबद्धता, सहकार्य र उत्तरदायित्वबाट मात्र यस योजनाले अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न सक्नेछ ।

यस गाउँ शिक्षा योजनाले माङसेबुङ गाउँपालिकालाई गुणस्तरीय, समावेशी, प्रविधिमैत्री तथा भविष्यउन्मुख शिक्षाको नमुना स्थानीय तहका रूपमा स्थापित गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याओस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

अन्त्यमा, गाउँ शिक्षा योजना सफल कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दै माङसेबुङ गाउँपालिकाको शैक्षिक उन्नति, समृद्धि र उज्ज्वल भविष्यको कामना गर्दछु ।

धन्यवाद ।

हेमन्त राई
अध्यक्ष
माङसेबुङ गाउँपालिका, इलाम ।

शिक्षा अधिकृतको शुभकामना मन्तव्य

आदरणीय गाउँपालिकाका अध्यक्षज्यू, उपाध्यक्षज्यू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू, सम्माननीय जनप्रतिनिधिज्यूहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरू, प्रधानाध्यापकज्यूहरू, शिक्षक–शिक्षिकाहरू, अभिभावकज्यूहरू, सरोकारवाला निकायका प्रतिनिधिहरू तथा उपस्थित सम्पूर्ण महानुभावहरूमा हार्दिक नमस्कार।

माङसेबुङ गाउँपालिकाको **गाउँ शिक्षा योजना** सफलतापूर्वक तयारी सम्पन्न भएको यस ऐतिहासिक एवं महत्वपूर्ण अवसरमा सम्पूर्ण गाउँपालिकावासी, शिक्षा क्षेत्रमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा योगदान पुऱ्याउनुहुने सबै महानुभावहरूमा हार्दिक बधाई तथा शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

शिक्षा समुन्नत समाज निर्माणको आधारशिला हो। स्थानीय सरकारको शैक्षिक दृष्टिकोणलाई दीर्घकालीन लक्ष्यसँग जोड्दै तयार गरिएको यो गाउँ शिक्षा योजना गुणस्तरीय, समावेशी, पहुँचयोग्य, प्रविधिमैत्री तथा जीवनोपयोगी शिक्षाको विकासका लागि महत्वपूर्ण मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा स्थापित हुने विश्वास लिएको छु। यस योजनाले गाउँपालिकाको शैक्षिक अवस्थाको यथार्थ विश्लेषण गर्दै आगामी वर्षहरूका लागि स्पष्ट लक्ष्य, रणनीति र कार्ययोजना निर्धारण गरेको छ।

यस योजना निर्माणका क्रममा गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू, शिक्षा शाखाका कर्मचारीहरू, विद्यालयका प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरू, अभिभावक, विद्यार्थी, विषयगत विज्ञहरू तथा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त रचनात्मक सुझाव, सक्रिय सहभागिता र अमूल्य सहयोगप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

अब हाम्रो प्रमुख दायित्व यस योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु, नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमार्फत आवश्यक सुधार गर्दै योजनाका उद्देश्यहरूलाई व्यवहारमा उतार्नु हो। सबै पक्षको साझा प्रतिबद्धता, सहकार्य, पारदर्शिता र उत्तरदायित्वबाट मात्र योजनाले अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न सक्नेछ भन्ने विश्वास व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, गाउँ शिक्षा योजना निर्माणमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा योगदान गर्नुहुने सम्पूर्ण महानुभावहरूलाई पुनः हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दै योजनाको सफल कार्यान्वयनका लागि सबै पक्षबाट निरन्तर सहयोग, सहकार्य र प्रतिबद्धताको अपेक्षा गर्दछु। माङसेबुङ गाउँपालिकाको शैक्षिक विकास, समृद्धि र उज्ज्वल भविष्यका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु।

धन्यवाद।

बुद्धि प्रसाद खतिवडा
शिक्षा अधिकृत
माङसेबुङ गाउँपालिका

विषयसूची

योजनाको सारांश **१**

परिच्छेद १: परिचय **४**

१.१ वर्तमान अवस्था ४

१.१.१ गाउँपालिकाको सामान्य परिचय ४

१.१.२ भौगोलिक अवश्था ४

१.२.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था ५

१.२.४ आर्थिक अवस्था ६

१.२.५ शैक्षिक अवस्था ६

१.२ शिक्षा क्षेत्रका मुख्य समस्या तथा चुनौति ९

समस्या ९

ख. शिक्षा क्षेत्रको चुनौतिको हद्धरू विश्लेषण १०

१.३ शिक्षा क्षेत्रका अवसर १२

१.४ शिक्षा योजाना निर्माणको प्रक्रिया १२

परिच्छेद २ :दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण **१३**

२.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माणका आधार १३

२.२ दूरदृष्टि १३

२.३ लक्ष्य १३

२.४ उद्देश्य १३

२.५ रणनीति १४

२.६ अपेक्षित उपलब्धि १८

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सुचक तथा लक्ष्य निर्धारण १९

परिच्छेद ३ :शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र **२१**

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा २१

३.१.१ परिचय २१

३.१.३ उद्देश्य २३

३.१.४ रणनीति २३

३.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य........ २४

३.२ आधारभूत शिक्षा........ २६

३.२.१ परिचय २६

३.२.२ वर्तमान अवस्था २८

३.२.३ उद्देश्य २९

३.२.४ रणनीति ३०

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ३१

३.३ माध्यमिक शिक्षा ३६

३.३.१ परिचय ३६

३.३.२ वर्तमान अवस्था........ ३६

३.३.४ उद्देश्य ३८

३.३.५ रणनीति ३८

३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम........ ४५

३.४.१ परिचय ४५

३.४.२ वर्तमान अवस्था ४५

प्रमुख समस्या र चुनौति ४६

३.४.३ उद्देश्य ४६

३.४.४ रणनीति ४७

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ४७

परिच्छेद ४ :अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र।........ ४९

४. १ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन ४९

४.१.१. परिचय........ ४९

४.१.३ उद्देश्य ५०

४.१.४ रणनीति ५०

४.१.५ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ५१

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास ५४

४.२.१ परिचय ५४

४.२.२ वर्तमान अवस्था ५४

४.२.३ उद्देश्य ५५

४.२.४ रणनीति ५५

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य ५६

४.३ शिक्षामा समता र समावेशीकरण ५८

४.३.१ परिचय ५८

४.३.२ वर्तमान अवस्था ५९

४.३.३ चुनौति ५९

४.३.४ उद्देश्य ५९

४.३.५ रणनीति ६०

४.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ६०

४. ४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम ६२

४.४.१ वर्तमान अवस्था ६३

४.४.२ उद्देश्य ६४

४.४.३ रणनीति ६५

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ६५

४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता ६७

४.५.१ परिचय ६७

४.५.२ वर्तमान अवस्था ६८

४.५.३ उद्देश्य ६९

४.५.४ रणनीति ६९

४.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७०
(ग) प्रमुख क्रियापलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य ७१
४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास ७२
४.६.१ परिचय ७२
४.६.२ वर्तमान अवस्था ७२
४.६.३ उद्देश्य ७३
४.६.४ रणनीति ७४
४.६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७४
४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि ७६
४.७.१ परिचय ७६
४.७.२ उद्देश्य ७७
४.७.३ रणनीति ७७
४.७.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य ७८
परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन ७९
५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास ७९
५.१.१ परिचय ७९
५.१.२ वर्तमान अवस्था ८०
५.१.३ अवसर र चुनौति ८१
५.१.४ उद्देश्य ८१
५.१.५ रणनीति ८२
५.१.६ उपलब्धि नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य ८२
५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध ८५
५.२.१ परिचय ८५
५.२.२ वर्तमान अवस्था ८५
५.२.३ अवसर र चुनौति ८६
५.२.४ उद्देश्य ८७

६.२.५ रणनीति ८७

परिच्छेद ६ : अन्य उपक्षेत्रहरू ८९

६.१ संस्थागत विद्यालय ८९

६.१.१ परिचय ८९

६.१.२ वर्तमान अवस्था ९०

६.१.३ उद्देश्य ९०

५.१.४ रणनीति ९०

६.१.५ उपलब्धि, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य ९१

परिच्छेद ७ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन ९२

७.१ परिचय ९२

७.२ वर्तमान अवस्था ९३

७.३ उद्देश्य ९४

७.४ रणनीति ९४

७.५ उपलब्धि ९५

६. प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य ९६

७.७ योजनाको वार्षिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया ९७

७.८ योजना कार्यान्वयनको लागि वार्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन ९७

७.९ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान ९७

परिच्छेद ८ शुसासन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ९९

८.१ परिचय ९९

८.२ वर्तमान अवस्था ९९

८.३ चुनौति र अवसर १००

८.४ उद्देश्य १०१

८.५ रणनीति १०२

७.६ उपलब्धि नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य १०२

८.७ समन्वय र सहजीकरण १०३

सन्दर्भ सामग्री १०५

योजनाको सारांश

(क) पृष्ठभूमी

नेपालको वर्तमान संविधानले तीन तहको राज्य संरचनासहित समाजवाद उन्मुख राज्य प्रणालीमा आधारित भएर प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षाको पहुँचको हकको सुनिश्चितता गरी प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हकको सुनिश्चितता गरेको छ । यसै गरी संविधानले नै अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने, दृष्टिविहीन नागरिकलाई ब्रेललिपि तथा बहिरा र स्वर वा बोलाइ सम्बन्धी अपाङ्गता भएका नागरिकलाई साङ्केतिक भाषाको माध्यमबाट कानुन बमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने साथै नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानुन बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हकको व्यवस्था गरेको छ । राज्यको आर्थिक विकास, समृद्धि, सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाज निर्माणका लागि गुणस्तरीय शिक्षा तथा सबैका लागि जीवनपर्यान्त शिक्षाको समान अवसरले नै दीगो शान्ति, असल संस्कृति, सामाजिक सहिष्णुता तथा साझा मूल्य मान्यताको प्रवर्धन गरी राष्ट्र निर्माणमा शिक्षाको अहम् भूमिका रहन्छ ।

प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, औपचारिक शिक्षा आधारभूत तथा माध्यमिक तहको शिक्षाको जिम्मेवारी र अधिकार समेतलाई ध्यानमा राखेर स्थानीय तहमा समेत शिक्षालाई कसरी व्यावहारिक, जीवनोपयोगी, वैज्ञानिक तथा रोजगार उन्मुख गुणस्तरीय तथा समयानकुल एवम् स्थानीय तहको कला, संस्कृति, परम्परागत ज्ञान, सिप, स्थानीय प्रविधि लागायतलाई एकिकृत गरी गाउँपालिकाको शैक्षिक क्षेत्रको सुधार गर्न र समृद्ध गाउँपालिका निर्माणको अभियानमा लाग्न व्यावहारिक ज्ञान सहितको दक्ष जनशक्ति उत्पादनमा जोड दिनका लागि पालिकाले पनि शिक्षा योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । सङ्घीय सरकारले १० वर्षे विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गरेको अवस्थामा उक्त शिक्षा क्षेत्र योजनालाई प्रदेश तहमा तथा स्थानीय तहमा स्थानीयकरण गरी स्थानीय तहले पनि सङ्घीय शिक्षा क्षेत्र योजना अनुरूपको शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ । यसै सन्दर्भमा माङसेबुङ गाउँपालिका इलामले पनि यस गाउँपालिकाको शिक्षा क्षेत्र योजना निर्माण गरेको छ ।

ख) शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता र औचित्य

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ ले स्थानीय तहलाई शिक्षाका २३ वटा अधिकार क्षेत्रहरू दिएको र उक्त अधिकार क्षेत्रको प्रभावकारी कार्यान्वयनले नै शिक्षाका लक्ष्य तथा उद्देश्य पुरा हुने तथा उक्त अधिकार क्षेत्रभित्र स्थानीय तहले शिक्षाको योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न सक्ने उल्लेख भए अनुसार स्थानीय अवस्था, श्रोत र आवश्यकताका आधारमा शिक्षा योजना निर्माण गरी कार्यान्वयको

लागि तय गरिएको छ । गाउँपालिकाको शैक्षिक सुधारको लागि नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, १० वर्षे स्थानीय तहको शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धी मार्गदर्शन २०७९, (परिमार्जित तथा अध्यावधिक संस्करण २०८१) का आधारमा सङ्घीय सरकार तथा प्रदेश सरकारले समेत परिकल्पना गरेको लक्ष्य उद्देश्य प्राप्तिमा मद्धत गर्न र गाउँपालिकाको शैक्षिक सुधारका लागि मार्गदर्शनको रूपमा सहायता लिन शिक्षा योजना निर्माणको आवश्यकता देखिएको हो । यो शिक्षा योजनाले शिक्षा क्षेत्रको विकासको लक्ष्य पुरा गर्न मद्धत गर्ने साथै राष्ट्रिय अपेक्षा पुरा गर्न पनि सहयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

(ग शिक्षा योजना निर्माण प्रक्रिया

गाउँ शिक्षा योजना निर्माणका लागि यस माङसेबुङ गाउँपालिका कार्यपालिकाले आवश्यकता महसुस गरी आ व २०८२/०८३ को गाउँ सभाद्धारा वार्षिक वजेटको व्यवस्थापन गरी योजना निर्माणका लागि नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । यसै नीतिलाई कार्यान्वयन गर्नको लागि गाउँपालिकाले विभिन्न चरणमा तथ्याङ्क तथा सूचानाहरु संकलन गर्न नियमित रुपमा गाउँपालिका, जनप्रतिनीधिहरु, शिक्षा शाखा तथा सरोकारवालाहरुसँग निरन्तर समन्वयमा कार्य गरेको छ । तत् पश्चात मस्यौदा माथि छलफल गरी विभिन्न क्षेत्रका सरोकारवालाहरूबाट प्राप्त सल्लाह सुझावका आधारमा मस्यौदालाई अन्तिम रूप दिइयो । तयार गरिएको दश वर्षे गाउँ शिक्षा योजनाको मस्यौदामा विज्ञको राय तथा सल्लाहका आधारमा थप सुधार गरी सरोकारवालगोष्ठको आयोजना गरी थप सल्लाह तथा सुझावहरु पृष्ठपोषणका रुपमा ग्रहण गरियो । पेश गरिएको गाउँ शिक्षा योजना कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रक्रिया पुरा गरियो ।

(ङ) योजनाको लेखाजोखा

योजनाको तयारी गरिसकेपछि योजनाको विश्वसनियता, वस्तुनिष्ठ र लगानी योग्य छ छैन भनेर यसका विविध पक्षहरू समेटर यसको लेखाजोखा गरिनुपर्छ । जुन योजना कार्यान्वयन गर्नु पूर्वको महत्त्वपूर्ण कार्य तथा अङ्ग हो । निर्माण भएको योजना लेखाजोखा कार्यलाई सम्बन्धित निकाय वा तहले आन्तरिक र बाहिरका विभिन्न विषयगत समिति तथा क्षेत्रगत कार्यदल गठन तथा परिचालन गरिएको छ । साथै स्थानीय विज्ञ, शिक्षाशास्त्री, शिक्षक, बौद्धिक व्यक्तित्व र शिक्षा क्षेत्रमा लामो समय अनुभव संगालेका व्यक्तित्वहरूको समावेश गरिएको थियो । योजना निर्माणको क्रममा समावेशी तथा समावेशिकरण हुने गरी महिला, अपाङ्ग सञ्जाल, शिक्षक महासङ्घ तथा विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घको सक्रिय सहभागिता रहेको थियो ।

(च) योजनाको दस्तावेजको स्वरूप

माङसेबुङ गाउँपालिकाको दश वर्षे गाउँ शिक्षा योजनामा आठ वटा परिच्छेदको निर्माण गरिएको छ । यस योजनाले परिच्छेद १ मा परिचय, परिच्छेद २ मा सङ्घीय, प्रादेशिक तथा माङसेबुङ गाउँपालिकाको दूरदृष्टि, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति निर्माण तथा त्यसको अन्तरसम्बन्ध विकास गरिएको छ । यसैगरी परिच्छेद

३ मा शिक्षा क्षेत्रको मुख्य उपक्षेत्र अनुसारको विषयगत क्षेत्रको प्रस्तुत गरिएको छ । यसमा प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यामिक शिक्षा, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम, अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइको परिचय, वर्तमान अवस्था, अवसर तथा चुनौति, उपलब्धि र नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य प्रस्तुत गरिएको छ । परिच्छेद ४ मा अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रहरूको रूपमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन; शिक्षक व्यवस्थापन र विकास; शिक्षामा समता र समावेशीकरण; विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम; विद्यालय सुरक्षा, विपद् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता, विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास र विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि राखिएको छ । परिच्छेद ५ मा अन्य उपक्षेत्र अन्तर्गत उच्च शिक्षा र माध्यमिक शिक्षासँग उच्च शिक्षाको सम्बन्ध, मन्टेश्वरी शिक्षा र संस्थागत विद्यालय राखिएको छ । परिच्छेद ६ मा सुशासन तथा व्यवस्थापन अन्तर्गत शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास र स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध राखिएको छ । परिच्छेद ७ मा लगानी र स्रोत व्यवस्थापन योजनावद्ध तरिकाले प्रस्तुत गरिएको छ । अन्तिम परिच्छेद ८ मा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र यसको प्रभावको बारेमा योजना प्रस्तुत गरिएको छ साथै अन्त्यमा सन्दर्भ सामग्री तथा विभिन्न अनुसूचीहरु राखिएको छ।

परिच्छेद १: परिचय

१.१ वर्तमान अवस्था

१.१.१ गाउँपालिकाको सामान्य परिचय

माङसेबुङ गाउँपालिका कोशी प्रदेश अन्तर्गत इलाम जिल्लाको पश्चिमी क्षेत्रमा अवस्थित छ। नेपाल सरकारले राज्यको पुनर्संरचनाको क्रममा वि सं २०७३ मा साविकको गजुरमुखी, इभाङ र वाँझो गाउँविकास समितिहरुलाई एकिकृत गरी माङसेबुङ गाउँपालिका सिमांकन गरिएको हो। माङसेबुङ गाउँपालिका लिम्वु भाषावाट नामाकरण भएको छ । जसको अर्थ माङ् भनेको देवीदेवताको वासस्थान भएको हुनाले माङसेबुङ भनिएको हो। यस गाउँपालिकाको पूर्वमा देउमाई नगरपालिका दक्षिणमा चुलाचुली गाउँपालिका र माई नगरपालिका पश्चिम दक्षिणमा चुलाचुली गाउँपालिका र उत्तरमा फाकफोकथुम गाउँपालिका रहेको छ।

१.१.२ भौगोलिक अवश्था

माङसेबुङ गाउँपालिका २६ डिग्री ४३ मिनेट र ४३ सेकेण्ड देखि २६ डिग्री ५५ मिनेट ३६ सेकेन्ण्ड उत्तरी अक्षांश तथा ८७ डिग्री ३८ मिनेट ५५ सेकेण्ड देखि ८७ डिग्री ४७ मिनेट २९ सेकेण्ड पुर्वी देशान्तर वीच फैलिएकव छ। कूल ६ वटा वडामा विभाजित यो पालिकाको क्षेत्रफल १७१.८२ किमी रहेको छ। यो गाउँपालिका समुद्र सतहवाट २०८ मिटर देखि २०२० मिटर सम्म अवश्थित छ।

१.१.३ जनसांख्यिक विवरण

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार माङसेबुङ गाउँपालिकाको जम्मा घरधुरी संख्या ३७२९ रहेको छ भने औषत परिवार संख्या ४.९२ जना रहेकोछ। यस पालिकाको कूल जनसंख्या १८५०३ रहेको छ। यस पालिकामा करिव ५८ प्रतिशत किराँत धर्मावलम्वीको जनसंख्या रहेको छ।

जातिय हिसावले लिम्वु र राईको संख्या वहुल छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार वडागत जनसाङ्ख्यिक विवरण निम्न वमोजिम रहेकोछः

वडा	घरधुरी संख्या	पुरुष	महिला	जम्मा
१	६९१	१७५६	१६३७	३३९३
२	७२७	१७९६	१६४९	३४४५
३	८२४	२१८०	१९३३	४११३
४	३७३	१०७६	८७८	१९५४
५	६१३	१७२४	१५६२	३२८६
६	५०१	११५४	११५८	२३१२
कुल	**३७२९**	**९६८६**	**८८१७**	**१८५०३**

श्रोतः केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

उमेर समूहगत जनसङ्ख्या विवरण तलको तालिका प्रस्तुत गरिएको छ ।

उमेर समूह (वर्षमा)	**पुरुष**	**महिला**	**जम्मा**	**प्रतिशत**
०-१४	१९९८	२०२४	४०२२	२३.९७
१५-६४	७०४६	६१५७	१३२०३	६८.३८
६४ भन्दा माथि	६४२	६३६	१२७८	७.६५
जम्मा	**९६८६**	**८८१७**	**१८५०३**	**१००**

उमेर र लिङ्गगत जनसङ्ख्यालाई तलको ग्राफमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

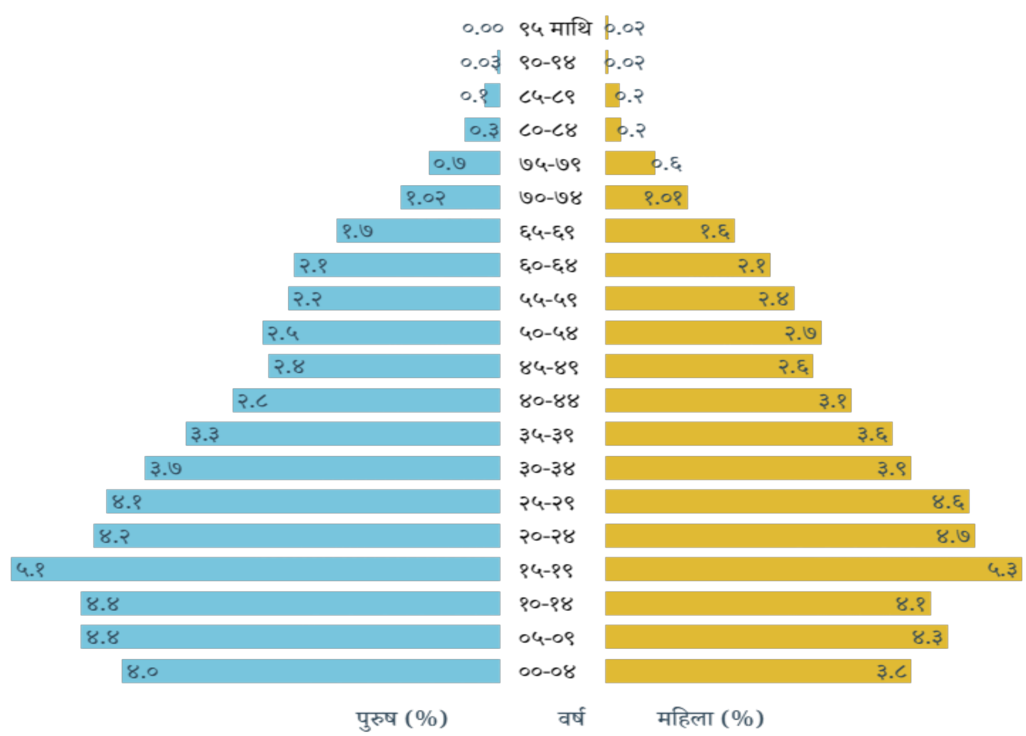

श्रोतः केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८

१.२.३ सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था

धार्मिक, भाषिक, सांस्कृतिक विविधता रहेको यस पालिकामा लिम्बू, तामाङ, राई, मगर, नेवार, ब्राह्मण, क्षेत्री, दलित, याख्खा, आदि जाति बसोबास गर्दछन् । धर्ममा किराँतको बाहुल्यता भएको यस गाउँपालिकामा, हिन्दू, इसाई, बौद्ध, प्रेमबाद, आदि धर्मावलम्बीको बसोबास रहेको छ । सबैले

आ-आफ्नै धर्म अनुसारको चाडपर्व जस्तै दसैं, तिहार, फागुपुर्णिमा, तीज, माघे संक्रान्ति, ल्होसार, उधौँली उभौँली, आदि पर्व यहाँ मनाइने मुख्य चाडपर्व हुन । माङसेबुङ गाउँपालिकामा १४ जातजाति, ९ वटा मातृभाषा र ५ वटा धर्म मान्ने मानिसहरूको बसोबास छ । बहुजातीय, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक, बहुभाषिक जनताहरूको बसोबास रहेको भएता पनि विविधतामा एकता यस गाउँपालिकाको गहनाको रूपमा रहेको छ ।

१.२.४ आर्थिक अवस्था

संविधानको अनुसूची ८ र ९ ले सरकारका तीनओटै तहले वित्तीय हस्तान्तरणको ढाँचा कस्तो हुने भन्ने बारे पहिचान गरेका छन् । सङ्घ र प्रदेशबाट स्थानीय तहमा जाने सामान्य अनुदानसहित विशेष तथा सशर्त अनुदानहरू छन् । नेपालको संविधानले वित्तीय अधिकार सहितको राष्ट्रियता परिकल्पना गरेको छ र केन्द्र सरकारले स्थानीय सरकारलाई वित्तीय अधिकार दिएको पनि छ तर स्थानीय सरकारहरूले प्राप्त गर्ने वित्तीय स्रोतको अनुपात स्थानीय सरकारको आन्तरिक आम्दानीमा हुने वृद्धिको अनुपातका आधारमा थपघट हुने नीति सङ्घीय सरकारको भएकाले स्थानीय सरकारले पाउने वित्तीय अनुदान सम्बन्धित स्थानीय सरकारको आन्तरिक आयको आकारले निर्धारण गर्ने अवस्था छ । स्थानीय सरकारको आन्तरिक आम्दानी जुन अनुपातमा वृद्धि हुँदै जान्छ त्यही अनुपातमा अनुदान पनि वृद्धि हुँदै जाने प्रणाली छ ।

गाउँपालिकाको आन्तरिक आय कमजोर भए पनि प्रदेश र सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदानमा हुने वृद्धि सन्तोषजनक छ । प्रदेश तथा सङ्घीय योजना प्राथमिकता वा उद्देश्यसँग परिपुरक हुने गरी स्थानीय योजना बन्ने हो भने माङसेबुङ गाउँपालिकाले आगामी आ.व हरूमा पनि उल्लेख्य अनुदान प्राप्त गर्नसक्ने अवस्था छ ।

१.२.५ शैक्षिक अवस्था

माङसेबुङ गाउँपालिकाले विद्यालय शिक्षालाई व्यवस्थित गर्नको लागि गाउँ शिक्षा नियमावली २०७४ र गाउँ शिक्षा ऐन २०७७ पारित गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यस गाउँपालिकाले स्थापना भएपश्चात नै समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षामा जोड दिदै आएको छ । आव २०८१/८२ को नीति तथा कार्यक्रमले शिक्षा क्षेत्रमा तलका नीतिहरू लिएको छ ।

उच्च प्राविधिक शिक्षा अध्ययन गर्ने गरिब समुदायका विद्यार्थीहरूको लागि छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउदै आएको छ । विद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको लागि दरबन्दी व्यवस्थित गर्न संगठन तथा व्यवस्थापन (O and M) गरिएको छ । शिक्षक विद्यार्थी सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । विद्यालयहरूमा विद्युतीय हाजिरी मेसिन जडान गरि विद्यालयमा शिक्षक उपस्थितिलाई व्यवस्थित गरिएको छ ।

यस गाउँपालिकामा ३२ सामुदायिक विद्यालयहरू रहेका छन् । जसमा आधारभूत तहका २५ र माध्यमिक तहका ७ वटा रहेका छन् । धार्मिक मुन्धुमी विद्यालय १ रहेको छ। बालविकास केन्द्र २७ वटा रहेको छन् । प्राविधिक धारतर्फ वालिविज्ञानको श्री सरस्वती माध्यमिक विद्यालयमा कक्षा ९ देखि १२ सञ्चालनमा छ । संस्थागत विद्यालय ५ वटा मध्ये २ वटा माध्यमिक तह, ३ वटा आधारभूत विद्यालय रहेका छन् । त्यसैगरी एक सामुदायिक सिकाइ केन्द्र रहेकाछ।

माङसेबुङ गाउँपालिका भित्र रहेका सामुदायिक, संस्थागत, तथा धार्मिक विद्यालयका विद्यार्थी विवरण EMIS २०८२ अनुसार प्रारम्भिक बाल विकासमा छात्रा १७६ र छात्र १९२ गरी जम्मा जम्मा ३६८ बालबालिका रहेका छन्। आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा छात्रा ७०१ र छात्र ६१८ गरी जम्मा जम्मा १३१९ विद्यार्थी रहेका छन्। यसैगरी आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा छात्रा ३२४ र छात्र ३२९ गरी जम्मा जम्मा ६५३ विद्यार्थी रहेका छन्। माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा छात्रा २१६ र छात्र २०४ गरी जम्मा जम्मा ४२० विद्यार्थी रहेका छन् भने माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा छात्रा ८७ र छात्र ७२ गरी जम्मा जम्मा १५९ विद्यार्थी रहेका छन् । यसरी हेर्दा सामुदायिक विद्यालय तर्फ बालविकास देखि माध्यमिक तहसम्म जम्मा छात्रा १५०४ जम्मा छात्र १४१५ गरी कुल जम्मा २९१९ विद्यार्थी अध्ययनरत देखिन्छन्।

यस शैक्षिक शत्रमा सामुदायिक र धार्मिक विद्यालयका जनजाति विद्यार्थीतर्फ प्रारम्भिक बालविकासमा छात्रा १०१ र छात्र ९७ गरी १९८ जम्मा जम्मा बालबालिका रहेका छन्। आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा छात्रा ५४४ र छात्र ४८४ गरी जम्मा जम्मा १०२८ विद्यार्थी रहेका छन्। यसै गरी आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा छात्रा २४८ र छात्र २६९ गरी जम्मा जम्मा ५१७ विद्यार्थी रहेका छन्। माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा छात्रा १८९ र छात्र १७८ गरी जम्मा जम्मा ३६७ विद्यार्थी रहेका छन् भने माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा छात्रा ७८ र छात्र ७२ गरी जम्मा जम्मा १५९ विद्यार्थी रहेका छन् । यसरी हेर्दा सामुदायिक र धार्मिक विद्यालय तर्फ बालविकास देखि माध्यमिक तहसम्म जम्मा छात्रा ११६१ जम्मा छात्र १०९४ गरी कुल जम्मा २२५५ विद्यार्थी अध्ययनरत देखिन्छन्।

यसै गरी सामुदायिक तर्फको दलित विद्यार्थी विवरण हेर्दा बालविकासमा जम्मा ८ जना, आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा जम्मा ३१ जना, आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा ३४ जना, माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा १० जना, माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२) मा ३ जना गरी जम्मा ८६ विद्यार्थी अध्ययनरत देखिन्छन्।

माङसेबुङ गाउँपालिका भित्र रहेका संस्थागत विद्यालय तर्फ EMIS २०८२ अनुसार प्रारम्भिक बाल विकासमा छात्रा ६२ र छात्र ८४ गरी जम्मा जम्मा १४६ बालबालिका रहेका छन्।

आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा छात्रा ९३ र छात्र ९२ गरी जम्मा जम्मा १८५ विद्यार्थी रहेका छन्। यसैगरी आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा छात्रा ३८ र छात्र ३८ गरी जम्मा जम्मा ७६ विद्यार्थी रहेका छन्। माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा छात्रा १४ र छात्र १३ गरी जम्मा जम्मा २७विद्यार्थी रहेका छन्। यसरी हेर्दा सामुदायिक विद्यालय तर्फ बालविकास देखि माध्यमिक तहसम्म **जम्मा छात्रा २०७ जम्मा छात्र २२७ गरी कुल जम्मा ४३४ विद्यार्थी** अध्ययनरत देखिन्छन्।

संस्थागत विद्यालयमा जनजाति विद्यार्थीतर्फ प्रारम्भिक बालविकासमा छात्रा ६० र छात्र ७१ गरी जम्मा जम्मा १३१ बालबालिका रहेका छन्। आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा छात्रा ८६ र छात्र ८१ गरी जम्मा जम्मा १६७ विद्यार्थी रहेका छन्। यसैगरी आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा छात्रा ३७ र छात्र ३५ गरी जम्मा जम्मा ७२ विद्यार्थी रहेका छन्। माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा छात्रा १४ र छात्र १३ गरी जम्मा जम्मा २७ विद्यार्थी रहेका छन् । यसरी हेर्दा संस्थागत विद्यालय तर्फ बालविकास देखि माध्यमिक तहसम्म जम्मा छात्रा १९७ जम्मा छात्र २०० गरी कुल जम्मा ३९७ विद्यार्थी अध्ययनरत देखिन्छन् । यसै गरी संस्थागत तर्फको दलित विद्यर्थी विवरण हेर्दा बालविकासमा जम्मा २ जना, आधारभूत तह (कक्षा १-५) मा जम्मा १ जना, आधारभूत तह (कक्षा ६-८) मा ० जना, माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०) मा ० जना, गरी जम्मा ३ विद्यार्थी अध्ययनरत देखिन्छन्।

यसरी हेर्दा माङसेबुङ गाउँपालिकाको कुल विद्यार्थी विवरण निम्नानुसार रहेको पाइन्छ :

क्र.सं.	तह	सामुदायिक	संस्थागत	धार्मिक	जम्मा	कैफियत
१	ECD	२०८	१४६	१४	३६८	
२	आधारभूत (१-५)	९१२	१८५	२२२	१३१९	
३	आधारभूत (६-८)	५७७	७६	०	६५३	
४	माध्यमिक (९-१०)	३९३	२७	०	४२०	
५	माध्यमिक (११-१२)	१५९	०	०	१५९	
	जम्मा	२२४९	४३४	२३६	२९१९	

माङसेबुङ गाउँपालिकामा शिक्षक विवरण

माङसेबुङ गाउँपालिको शिक्षा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली वमोजिम यस गाउँपालिकामा जम्मा २५१ जना शिक्षकहरु कार्यरत छन। ती मध्ये बालविकास शिक्षक २८ जना, छन्। आधारभूत कक्षा १-५ मा १४४ शिक्षक, आधारभूत कक्षा ६-८ मा ३६ गरी आधारभूत तहमा जम्मा २०८ जना र मावि ९ र १० मा २० जना र ११ र १२ मा ११ जना गरी माध्यमिक तहमा ३१ जना शिक्षक रहेका छन् ।

विद्यालय शिक्षालाई गहन रूपमा विश्लेषण गर्दा पछिल्ला दिनमा शिक्षाको पहुँचमा उल्लेखनीय विस्तार भएको भए पनि गुणस्तर तथा सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चितता एक मुख्य चुनौतिको विषय रहेको छ । CEHRD Flash Report २०८२ को आधारमा केहि शैक्षिक तथ्याङ्कलाई तलको तालिकामा विश्लेषण गरिएको छः

तह	कुल भर्नादर	खुद भर्ना दर
इसिडिको कुल भर्नादर	१६६।५१	९७।२८
कुल भर्नादर कक्षा १	१३९।५६	६६।५२
कुल भर्नादर कक्षा १ – ५	११२।४८	६१।०९
कुल भर्नादर कक्षा ६ – ८	९५।८७	६३।४२
कुल भर्नादर कक्षा १ – ८	१०६।२५	६१।९६
कुल भर्नादर कक्षा ९ – १०	९२।५१	५६।१८
कुल भर्नादर कक्षा ११ – १२	३२।७३	१८।२७
कुल भर्नादर कक्षा ९ – १२	६२।६२	३७।२२

स्रोत: EMIS र रा ज ग २०७८ वाट

१.२ शिक्षा क्षेत्रका मुख्य समस्या तथा चुनौति

समस्या

प्रमुख समस्याहरूमा विद्यालय शिक्षामा सवै बालबालिकाहरूलाई पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्न नसक्नु, पाठ्यक्रमले तोके बमोजिमका सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल गर्न नसक्नु, बालमैत्री विद्यालय निर्माण गरी सिकाइ वातावरणमा सुधार हुन नसक्नु, विषयगत रूपमा र कक्षागत रूपमा शिक्षकहरूको दरबन्दी नहुनु, शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच नहुनु र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, साक्षरता निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाका अवसर उपलब्ध गराउन नसक्नु, वैकल्पिक सिकाइको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, उपर्युक्त भौतिक पुर्वाधारको विकास हुन नसक्नु, विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकाहरूको भर्ना गर्न नसक्नु, दिवा खाजा मापदण्ड बमोजिम कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, तालिम प्राप्त शिक्षकले प्राप्त गरेका ज्ञान सिप र दक्षता पुर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, अंग्रेजी विज्ञान र गणित शिक्षकको अभाव, दरबन्दी पुनर्वितरण गर्न नसक्नु, सिकाइ उपलब्धि कमजोर हुनु, विद्यार्थी टिकाउन गर्न सक्नु, विद्यालय नक्साङ्कन गर्न नसक्नु, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मिलाउन नसक्नु, विद्यालयमा तहगत र विषयगत शिक्षकको कमी, आन्तरिक स्रोत जुटाउन नसक्नु, शिक्षामा पर्याप्त लागनी गर्न नसक्नु, विज्ञ जनशक्ति परिचालनको अभावमा विद्यालयको नियमित अनुगमन गर्न नसक्नु, शिक्षकको पेसागत सहयोग प्रणाली कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, सरोकारवालाहरूको अपेक्षित

ख. शिक्षा क्षेत्रको चुनौतिको *SWOT* विश्लेषण

• सवल पक्षहरु	सुधारात्मक पक्ष
• स्थानीय शिक्षा ऐन र कार्यविधि पारित एवम् कार्यान्वयन, • गाउँ शिक्षा समिति लगायत विभिन्न समिति, उपसमिति गठन र सञ्चालन • शैक्षिक विकासका कार्यविधि, निर्देशिका पारित एवम् कार्यान्वयन, • स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १-५ निर्माण र कार्यान्वयनको प्रकृयामा रहेको, • वालविकास सहजकर्ता र कर्मचारी थप तलब भत्ता सञ्चालन, • प्राविधिक शिक्षालय स्थापनाका लागि नीतिगत प्रकृया थालनी, • विद्यालय समायोजन तथा दरबन्दी मिलान कार्य, • विद्यालयलाई विभिन्न सामग्री उपलब्ध, • वार्षिक रूपमा विविध शैक्षिक तालिमका कार्यक्रम (प्र.अ.,मन्टेश्वरी,लेखा,IEMIS ICT, पाठ्यक्रम प्रवोधीकरण लगायत विविध) • विद्यालय भौतिक पूर्वाधार कार्यक्रम संचालन (घेरावार, कक्षाकोठा मर्मत,) • सम्मान तथा पुरस्कार कार्यक्रम, • वार्षिक शैक्षिक क्यालेण्डर प्रकाशन, • विद्यालय खेलकुद संचालन खर्च उपलब्ध, • विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघ तथा संस्थाहरुसँगको सहकार्य	• विद्यालयको व्यवस्थापन, अनुगमन, विद्यार्थीको सिकाइ सामग्री, खाजा आदि पक्षमा वि.व्य.स. र अभिभावकको न्यून सहभागिता हुनु • तोकिएका उमेर समूहका केही प्रतिशत बालबालिका विद्यालय बाहिर हुनु • विद्यालयमा भर्ना हुने केही बालबालिका तोकिएको भन्दा फरक उमेर समूहका हुनु • विषयगत शिक्षक दरबन्दी कम हुनु • कक्षाकोठाको भौतिक व्यवस्थापन सहज र कम आकर्षक हुनु • बालबालिकामैत्री शौचालय र शुद्ध पिउनेपानी अपर्याप्त हुनु • अधिकांश विद्यालयमा सूचना प्रविधिको पहुँच कम हुनु

अवसर	चुनौति
• आधारभूत तहमा अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा र माध्यमिक तहमा निःशुल्क शिक्षाको लागि संवैधानिक, कानुनी र नीतिगत प्रवन्ध भएको, • शिक्षामा लगानीको लागि स्थानीय तहको प्रतिवद्धता एवम् तीनै तहको सरकारबाट शिक्षा क्षेत्रमा लगानी र सहकार्य भएको, • दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि राष्ट्रिय एवम् अन्तराष्ट्रिय परिवेश सहकार्य एवम् सहयोगको निम्ति प्रतिवद्ध रहेको, • स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले विद्यालय शिक्षा सम्बन्धी २३ ओटा अधिकार प्रदान गरेको, • स्थानीय तहमा शिक्षा क्षेत्रमा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूको क्रियाशीलता रहेको, • गुणस्तरीय शिक्षाप्रति अभिभावक एवम् सरोकारवालाहरूको चासो चिन्ता एवम् मोहमा बढोत्तरी भएको, • लैङ्गिक समता सूचकाङ्क सकरात्मक रहेको, • शिक्षाको विकासमा विभिन्न साझेदार संस्थाको लगानी र सहभागिता वृद्धि भइ रहेको • राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ विकास भई कार्यान्वयन प्रारम्भ भएको र सोही अनुसार गाउँपालिकाले स्थानीय पाट्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिरहेको, • यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत सार्वजनिक शिक्षा प्रतिको विश्वास तथा आकर्षणमा योगदान पुग्न सक्ने देखिएको , • गाउँपालिकाको आर्थिक सहयोग छात्रवृत्ति मार्फत उच्च शिक्षा प्राविधिक धार र साधारण धारमा विद्यार्थीको पहुँच बढेको, • विद्यालय समायोजन र दरबन्दी मिलान कार्य मार्फत शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मिलाई शैक्षिक सुधारका लागि पहल भएको ,	• सबै विद्यालयलाई बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री र प्रविधिमैत्री बनाउन, • ECD मा हालको फरक उमेर समूहका बालबालिकाको भर्ना प्रवृत्तिलाई कम गर्न • कक्षा एक, दुई र तीनमा कक्षा दोहोऱ्याउने र कक्षा छाड्ने दरमा सुधार गर्न, • बालबालिकाको उमेर, भर्ना, अध्ययन र सिकाइ बीच उपयुक्त तालमेल गर्न, • आधारभूत तथा माध्यमिक तहका विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउन, • शिक्षक कर्मचारीले सेवाकालीन तालिमको अवसर प्रदान गर्न, • तालिममा सिकेका कुरा सिकाइ सहजीकरणमा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न, • सबै विद्यालयमा कम्प्युटर र विज्ञान प्रयोगशालाको व्यवस्थापन गर्न, • तहगत तथा विषयगत शिक्षकहरूको व्यवस्थापन गर्न, • स्वच्छ पिउने पानी र शौचालयको व्यवस्थापन गर्न, • सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी टिकाउन, • विद्यालयमा प्रोक्सि कक्षा व्यवस्थापन गर्न, • सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी भर्नादर बढाउन, • विद्यालय र समुदायबीचको सम्बन्ध सुधार गर्न, • विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न,

१.३ शिक्षा क्षेत्रका अवसर

अवसरका रूपमा संवैधानिक तथा कानुनी आधार प्राप्त हुनु, शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी गुणस्तर सुधार गर्न सकिनु, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले शिक्षाका अधिकार स्थानीय तहमा प्रदान गर्न, तीन तहको सरकार तथा अन्य सङ्घ संस्थाहरूबाट शिक्षामा लगानी गर्न सकिने वातावरण हुनु, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार हुनु, स्थानीय पाठ्यक्रममा वातावरण संरक्षण, हरित विद्यालय निर्माण, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गरी निर्माण र कार्यान्वयनको अवसर हुनु, स्थानीय तहमा भएको रैथाने ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई आन्तरिकीकरण गर्नु, वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरण गरी विद्यार्थीको सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चितता हुनुलाई शिक्षा क्षेत्रको अवसरको रूपमा लिन सकिन्छ, । माङसेबुङ गाउँपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा १४ प्रतिशत बजेट विनियोजन हुनु रहेका छन् ।

१.४ शिक्षा योजना निर्माणको प्रक्रिया

- माङसेबुङ गाउँपालिकाको गाउँसभाबाट आ.व. २०८२/०८३ को लागि गाउँ शिक्षा योजना निर्माणमा बजेट विनियोजन (सभाबाट प्रस्तुतः मिति २०८२ असार १०)
- सभाबाट स्विकृतः२०८२ असार १०
- जनप्रतिनिधि, बुद्धिजीवी, सरोकारवाला, कर्मचारी, सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका शिक्षकहरू बिच बृहत अन्तर्क्रियाः २०८३ जेष्ठ २९ गते
- गाउँ शिक्षा योजना लेखन कार्यदलले तीब्र गतिमा लेखन कार्यः पौष,माघ,फागुन- वैशाख,जेठ, असार।
- गाउँ शिक्षा समितिमा पेश र कार्यपालिकामा पेश गर्ने निर्णय: २०८३ असार
- कार्यपालिकावाट गाउँ सभा समक्ष अनुमोदनका लागि सिफारिसः २०८३ असार

परिच्छेद २ :दूरदृष्टि, उद्देश्य, रणनीति तथा लक्ष्य निर्धारण

२.१ स्थानीय तहमा शिक्षा योजना निर्माणका आधार

नेपालको संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरी कार्यान्वयन गर्न कानुन निर्माणको कार्य थालनी गरेको र सोही बमोजिम निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन, २०७५, बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५, राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले संवैधानिक मान्यतामा आधारित भई शिक्षा क्षेत्रमा सुधार तथा परिवर्तनका लागि नीतिगत मार्गदर्शन गरेको छ ।

सङ्घीय स्वरूपको व्यवस्थामा सबै तहका सरकार बीचको आपसी समन्वय र सहकार्यबाट राज्यले परिलक्षित गरेका उद्देश्य प्राप्त गर्न सकिने भएकाले सबै तह संविधानले तोकेको अधिकार बमोजिमको जिम्मेवारी निर्वाह गर्नुपर्ने देखिन्छ । राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, राष्ट्रिय शिक्षा नीति र राष्ट्रिय विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रवर्तन नीति, सामुदायिक विद्यालय सबलीकरण दशक (२०७६-२०८५), १५ वर्षे दिगो विकास लक्ष्य, सोह्रौ आवधिक योजना, विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (२०७८-२०८७) लगायत शिक्षा क्षेत्रका विभिन्न योजनाहरूका लक्ष्य, उद्देश्य तथा गन्तव्यलाई मध्यनजर गर्दै संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय सरकारलाई उपलब्ध भएका अधिकार क्षेत्रभित्र रहेर राष्ट्रिय ध्येय, लक्ष्य, उद्देश्य, प्रतिवद्धतालाई आधार मानेर स्थानीय आवश्यकता र परिवेशअनुसार शिक्षा क्षेत्रको विकास गर्नु आवश्यक रहेको छ । नेपालको दीर्घकालीन ध्येय अनुसार सन् २०४३ सम्म समृद्ध नेपाल सुखी नेपालीको अभिप्राय, सन् २०३० सम्मको दीगो विकास लक्ष्य गाउँपालिकाको वार्षिक शिक्षा नीति तथा कार्यक्रमहरू, पालिकाको आवधिक योजना लगायतको आधारमा स्थानीय तहले शिक्षा योजना निर्माण गरेको छ ।

२.२ दूरदृष्टि

'माङसेबुङको शिक्षामा सम्मानःगुणस्तरीय, जीवनपयोगी र सीपयुक्त नागरिकको उत्पादन'

२.३ लक्ष्य

माङसेबुङको भावी पिडीलाई जीवनोपयोगी र गुणस्तरीय र सिपयुक्त शिक्षाको माध्यमबाट दक्ष, प्रतिस्पर्धी र उत्पादनशील नागरिक तयार गर्ने ।

२.४ उद्देश्य

- विद्यालय तहमा सबै बालबालिकाको पहुँचमा वृद्धि गर्नु,
- विद्यालयको सिकाइ वातावरणमा सुधार गर्नु,
- विद्यालय शिक्षाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु,
- विद्यालय नेतृत्वको पारदर्शिता, सुशासन, उत्तरदायित्व र जवाफदेहितामा अभिवृद्धि गर्नु,
- अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनपर्यान्त सिकाइका अवसरलाई विस्तार गर्नु,

- आपतकालिन तथा संकटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाहरूले शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसरमा वृद्धि गर्नु,
- विद्यालयको संस्थागत र संरचनागत विकास गर्नु ।
- स्थानीय / मातृभाषाका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक समयसापेक्ष परिमार्जन र लागु गर्नु,
- शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी बजेट र कार्यक्रमको सुनिश्चितता गर्नु,

२.५ रणनीति

उद्देश्य	रणनीति
आधारभूत सुविधा सहितको शैक्षिक पूर्वाधारको विकास गर्नु	• सवै विद्यालयमा शैक्षिक मापदण्ड वमोजिमको विद्यालय भवन निर्माण गर्ने । • सबै विद्यालयमा वालमैत्री पूर्वाधारको निर्माण गर्ने । • सबै विद्यालयहरुमा लैंगिकमैत्री शौचालयको निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।
विद्यालय तहमा सबै बालबालिकाको पहुँचमा वृद्धि गर्नु ।	• नक्साङ्कनको आधारमा विद्यालय स्थापना र समायोजन गर्ने । • भर्ना अभियानलाई सशक्त र सबल बनाउने । • छात्रवृति, पोसाक, सिकाइ सामग्री वितरण लगायतका प्रोत्साहनका कार्यक्रम लागु गर्ने । • प्याकेज निर्माण गरी अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । • विशेष अवस्थाका विद्यार्थीका लागि घरमै सिकाइ सहजीकरणको व्यवस्था मिलाउने ।
विद्यालयको सिकाइ वातावरणमा सुधार गर्नु ।	• विद्यालयको अवस्था पहिचान गरी विद्यालय सुधार योजनामा आधारित भई प्रस्तावनाको आधारमा विद्यालय सिकाइ वातावरण सुधार कार्यक्रम लागु गर्ने । • सबै कक्षाकोठालाई छापामय बनाउने । • साथी सिकाइ समूह निर्माण गरी परिचालन गर्ने । • वातावरणीय स्वच्छताका लागि विद्यालयमा फूलबारी

	निर्माण गर्ने । ● पढाइसँगै सहक्रियाकलापलाई सञ्चालन गर्न जोड दिने । ● दिवा खाजालाई पोषणयुक्त र व्यवस्थित गर्ने ● शिक्षक कर्मचारी दरबन्दी पुनरावलोकन गरी आवश्यक दरबन्दी सिर्जना गर्ने ।
विद्यालय शिक्षाको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्नु ।	● कक्षागत सिकाइ उपलब्धिको मापदण्ड सार्वजनिक गर्ने र सो सम्बन्धमा सरोकारवालालाई सचेतना गर्ने । ● शिक्षकलाई आफूले पठनपाठन गरेको विषयमा जिम्मेवार बनाउन कार्यसम्पादन सम्झौता गर्ने । ● शिक्षकको पेसागत विकास र सहयोग लागि वार्षिक रूपमा प्रमाणीकरण तालिम, शिक्षक मेन्टरिङ, छोटो अवधिको कस्टमाइज्ड तालिम, कार्यमूलक अनुसन्धान जस्ता तालिम सञ्चालन गर्ने । ● सिकाइ सञ्जाल, सहपाठी कक्षा अवलोकन तथा सहपाठी सिकाइ, स्वमूल्याङ्कन र विज्ञ समूह निर्माण गरी परिचालन गर्ने । ● शिक्षण सिकाइका लागि आवश्यक शैक्षिक सामग्रीको उचित व्यवस्थापन र प्रयोगमा जोड दिने । ● विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी त्यसलाई शिक्षक, विद्यालय, विद्यालयको प्रोत्साहन कार्यक्रममा सहभागी गर्ने । ● सिकाइमा सूचना र प्रविधिको अधिकतम् प्रयोग गर्ने । ● उत्कृष्ट उपलब्धि हासिल गर्ने विद्यार्थीलाई सम्मान तथा पुरस्कृत गर्ने । ● कक्षा ५, ८ र ११ को बाह्य मूल्याङ्कनमा गाउँपालिका भरी एकरूपता ल्याउने । ● कक्षा ८, १० र १२ का विद्यार्थीहरूको लागि अतिरिक्त कक्षा व्यवस्थापन गर्ने ।

	• शिक्षक बैङ्कको स्थापना गर्ने ।
विद्यालय नेतृत्वको पारदर्शिता, सुशासन, उत्तरदायित्व र जवाफदेहितामा अभिवृद्धि गर्नु ।	• प्रतिष्पर्धाका आधारमा प्रअको छनोट गर्ने । • विव्यस, शिअसं, सामाजिक परीक्षण समिति, स्टार्फ बैठक अभिभावक भेला जस्ता कार्यलाई नियमित र क्रियाशील बनाउने । • विद्यालय सुधार योजना, सामाजिक परीक्षण, लेखा परीक्षणलाई समय सीमा भित्र सम्पन्न गर्ने कार्यका आधारमा अनुदान तथा कार्यक्रम वितरण गर्ने । • विद्यालय स्थापना दिवस मनाउने र सो अवसरमा जग्गादाता, चन्दादाता र विद्यालयलाई योगदान गर्ने व्यक्तिहरूलाई सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकास गर्ने । • विद्यालयको समग्र शिक्षा प्रणालीलाई थप सहयोगका लागि कम्तिमा 'एक विद्यालय एक अक्षयकोष' कार्यक्रम लागु गर्ने । • शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्न पूर्व विद्यार्थी सञ्जाल निर्माण गरी स्रोतको खोजी गर्ने । • आवधिक प्रतिवेदन तयार गरी सार्वजनिक गर्ने । • कार्यक्रम सम्पन्न भए पछि प्रतिवेदन तयार गरी सार्वजनीकरण गर्ने । • शिक्षक छनौट प्रक्रियालाई सहज र व्यवस्थित गर्न विज्ञ शिक्षकको सूचीकरण गर्ने ।
अनौपचारिक शिक्षा तथा जीवनपर्यान्त सिकाइका अवसरलाई विस्तार गर्नु ।	• सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई कार्ययोजनाका आधारमा बजेट व्यवस्था गरी निरन्तर सिकाइ तथा जीवनपर्यान्त शिक्षाका लागि जिम्मेवारी दिने । • माध्यमिक तहका विद्यार्थीलाई स्वयम्सेवक कार्यक्रममा सहभागी गराई अनौपचारिक तथा निरन्तर सिकाइका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
आपतकालिन तथा सङ्कटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाले	• संकटको बेलामा पनि शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्न पालिका स्तरमा एक छुट्टै योजना तयार गरी

शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसरमा वृद्धि गर्नु ।	सिकाइलाई नियमिता दिने। ● विपदमा सिकाइ निरन्तरता कायम गर्न वैकल्पिक सिकाइ सहजीकरणका लागि तत्कालीन आवश्यकता र परिस्थितिको आङ्कलन गरी पालिका स्तरमा डिजिटल सामग्री तयार गरी भण्डारण गर्ने।
विद्यालयको संस्थागत र संरचनागत विकास गर्नु ।	● प्रत्येक विद्यालयले सार्वजनिक सुनुवाई र सामाजिक लेखा परीक्षण सम्पन्नताका आधारमा प्रोत्साहन गर्ने। ● उत्कृष्ट नतिजा एवम् सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गरेका विद्यार्थीका अभिभावक तथा शिक्षक, विद्यार्थी र संस्थागत पदाधिकारीका लागि सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । ● विद्यालय, वडा र गाउँ तहमा रहेका संस्थागत सरोकारवालाहरूका लागि क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने। ● कार्य सम्पादनका आधारमा विद्यालय, प्र.अ.लाई प्रोत्साहन गर्ने । ● टोलस्तरीय अभिभावक समूह निर्माण र परिचालन गर्ने।
स्थानीय पाठ्यक्रम / मातृभाषाका पाठ्यक्रमको समयसापेक्ष परिमार्जन र लागु गर्नु ।	● विद्यालयमा राई वान्तवा, लिम्बू, मगर, सुनार जस्ता मातृभाषा पठनपाठनका लागि विद्यालय स्थापना गर्ने । ● हाम्रो माङसेबुङ कक्षा १-८ को पाठ्यपुस्तक पुनलेखन गरी लागु गर्ने । ● स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको प्रबोधीकरण गर्ने । ● स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक 'हाम्रो माङसेबुङ' को समयसापेक्ष परिमार्जन गर्ने ।
शिक्षामा लगानी वृद्धि गरी बजेट र कार्यक्रमको सुनिश्चितता गर्नु ।	● शिक्षा क्षेत्रमा गापा तर्फको न्यूनतम १८ प्रतिशत बजेटको प्रबन्ध गर्ने ।

	• लगानी वृद्धि गर्न थप स्रोतको पहिचान गर्ने । • सङ्घ र प्रदेश सरकारसँग लगानी वृद्धिका लागि समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

२.६ अपेक्षित उपलब्धि

योजनाको अन्त्यसम्ममा निम्नानुसारको उपलब्धि प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ :

१. सबै विद्यालयमा भौतिक सुविधा सहितको पूर्वाधार निर्माण भएको हुने ।

२. सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुने ।

३. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भई गुणस्तर अभिवृद्धि भएको हुने ।

४. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार भएको हुने ।

५. गाउँक्षेत्रमा बसोबास गर्ने सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यान्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुने ।

६. शिक्षा प्रशासन सञ्चालन गर्ने निकाय तथा सबै विद्यालयहरूमा सुशासन प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास भएको हुने ।

७. राष्ट्रिय तथा स्थानीय पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको हुने ।

८. सक्षम र अभिप्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइ सुधार भएको हुने ।

९. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित भएको हुने ।

१०. बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार भई सिकाइमा सुधार हुन सहयोग भएको हुने ।

११. आपत्कालीन तथा सङ्कटपूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित भएको हुने ।

१२. सबै विद्यार्थीहरूलाई सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक अवस्था सहितको विद्यालयमा अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भएको हुने ।

१३. विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार भई सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय तथा सान्दर्भिक बनाउन सहयोग भएको हुने ।

१४. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा इच्छुक नागरिकको सहजै पहुँच पुगेको हुने ।

१५. लिम्बु भाषाको किराति मुन्धुमी शिक्षा प्रदान गर्ने वेदशाला थप व्यवस्थित बनेको हुने ।

१६. राई वान्तवा मातृभाषा बहुसङ्ख्यक भएको विद्यालयमा भाषा कक्षा सञ्चालन भएको हुने ।

१७. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूले विशेष शिक्षा र समावेशी शिक्षाका माध्यमबाट उपयुक्त शैक्षिक अवसरहरू प्राप्त भएको हुने ।

१८. विद्यालयको निरीक्षण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रभावकारी र नतिजामूलक भएको हुने ।

१९. विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरूलाई पेसागत विकास र निरन्तर सहयोगको अवसर प्राप्त भएको हुने ।

२०. संस्थागत विद्यालयहरूको प्रभावकारी र न्यायसंगत ढङ्गले नियमन गरिएको हुने ।

२१. सम्पूर्ण तहमा आवश्यक पर्ने न्यूनतम विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन भएको हुने ।

२२. नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालयहरूको स्थापना, पूनर्वितरण तथा समायोजन भएको हुने ।

२३. सामुदायिक विद्यालयको प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा मन्टेश्वरी पद्धति विकास गर्नु ।

२.७ मुख्य कार्यसम्पादन सुचक तथा लक्ष्य निर्धारण

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष ०८२	०८३	०८४	०८५	०८६	सूचकको स्रोत	तथ्याङ्कको स्रोत
१.	२. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा								
१.१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कुल भर्ना दर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	१६६।५१	१६०	१५०	१३५	१२०		
१.२	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा खुद भर्ना दर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	८७।२८	९०	९२	९४	९६		
१.३	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभव लिई कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिका (%)	माङसेबुङ गा.पा.	९७।७०	९८	९८।५	९९	९९।५		
३.	४. आधारभूत शिक्षा (कक्षा १ - ८)								

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष ०८२	०८३	०८४	०८५	०८६	सूचक को स्रोत	तथ्याङ्कको स्रोत
२.१	कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको खुद भर्ना दर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	६६।५२	६९	७२	७५	८०		
२.२	*कक्षा १ मा नयाँ भर्ना भएका बालबालिकाको कुल भर्ना* दर *(%)*	माङसेबुङ गा.पा.	१३९।५६	१३२	१२८	१२२	११८		
२.३	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा खुद भर्नादर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	६१।०९	६५	६८	७०	७२		
२.४	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा कुल भर्नादर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	११२।४८	११०	१०८	१०६	१०५		
२.५	आधारभूत तहको कक्षा ५ को खुद भर्ना दर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	५९।२२	६२	६५	६८	७०		
२.६	आधारभूत तहको कक्षा ५ को कुल भर्ना दर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	१०५।१५	१०४	१०३।५	१०३	१०२।५		
२.७	आधारभूत तहको कक्षा ५ सम्म टिकाउ दर (%)	माङसेबुङ गा.पा.							
२.८	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा खुद भर्नादर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	६१।९६	६४	६७	६९	७१		
२.९	आधारभूत तह (कक्षा १-८) मा कुल भर्नादर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	१०६।२५	१०५।५	१०५	१०४	१०३।५		
२.१०	आधारभूत तह (कक्षा १-८) अध्यापनरत कुल शिक्षक मध्ये महिला शिक्षकको सङ्ख्या(%)	माङसेबुङ गा.पा.	९३	९५	९७	९९	१०१		
५.	६. माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१२)								
३.१	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा खुद भर्ना दर (%)	माङसेबुङ गा.पा.	३७।२२						

क्र.सं	सूचक	सूचकको तहको	आधार वर्ष ०८२	०८३	०८४	०८५	०८६	सूचक को स्रोत	तथ्याङ्कको स्रोत
५.१	कुल बजेटको शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजित बजेट(%)	स्थानीय	१४	१६	१७	१८	१८		

परिच्छेद ३ :शिक्षाका मुख्य उपक्षेत्र

यस परिच्छेदमा विद्यालय शिक्षाका विभिन्न उपक्षेत्रको अवस्था प्रस्तुत गरिएको छ । प्रारम्भिक बालविकास शिक्षादेखि माध्यमिक शिक्षासम्मको वर्तमान स्थिति, उद्देश्य, उपलब्ध हुने नतिजा र यसका लागि अपनाइने रणनीतिहरू उल्लेख गरिएको छ । यस योजनामा समावेश गरिएका उपक्षेत्रमा: (क) प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा र विकास (ख) आधारभूत शिक्षा (ग) माध्यमिक शिक्षा (घ) प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम (ङ)अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइ पर्दछन् । माङसेबुङ गाउँ शिक्षा योजना (२०८२/०८३ – २०९२/०९३) मा प्रत्येक उपक्षेत्रका लागि निम्नानुसारका अपेक्षित उपलब्धि र लक्ष्यहरू तय गरिएको छ:

३.१ प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचय

प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा बालबालिकाहरूलाई आधारभूत शिक्षाका लागि तयार गराउने आधारभूत कार्यक्रम हो । यस कार्यक्रमले विद्यालय जाने उमेर पूर्वका (४८ देखि ६० महिनाका) बालबालिकाहरूको शारीरिक, सामाजिक, संवेगात्मक, मानसिक तथा बौद्धिक पक्षको सर्वाङ्गिण पक्षको विकासमा सहयोग पुर्‍याउँछ ।

यस कार्यक्रमले बालबालिकालाई कक्षा एकमा प्रवेश गर्न आवश्यक पर्ने सिकाइ सिपको विकास गराउँदछ । नेपालमा प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा उपक्षेत्र अन्तर्गत विभिन्न ढाँचाका कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका छन् । जस्तै : प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र, विद्यालयमा आधारित पूर्व प्राथमिक शिक्षा, समुदाय/ घरमा आधारित शिक्षा आदि । नेपालको अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा शिक्षा सम्बन्धी ऐन- २०७५, राष्ट्रिय शिक्षा नीति -२०७६, र पन्ध्रौं योजना (२०७६/०७७-२०८०/०८१) ले चार वर्षका बालबालिकाका लागि एक वर्षे प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकासका लागि कार्यक्रमहरू सुनिश्चित गरेको छ । प्रारम्भिक बाल विकास राष्ट्रिय रणनीति (सन् २०२०-२०३०) ले प्रारम्भिक बाल शिक्षादेखि कक्षा तीनसम्मका बालबालिकाको विकास र सिकाइका लागि मार्गचित्र प्रदान गरेको छ । उल्लिखित नीतिगत व्यवस्थाबाट कक्षा १मा भर्ना हुने

बालबालिकाका लागि अनिवार्य रूपमा एकवर्षको बालविकास शिक्षा पूरा गरेको हुनुपर्ने व्यवस्था कार्यान्वयन हुनुपर्ने कुरा विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजनामा समावेश गरिएको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

माङसेबुङ गाउँपालिकामा तत्कालीन बालविकास बोर्ड अन्तर्गत वितरण गरिएका जम्मा २८ वटा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र रहेका छन् । माङसेबुङ गाउँपालिका कार्यपालिकाको कार्यालयबाट अनुदान पाउने गरी १ पूर्व प्राथमिक कक्षा सञ्चालनमा छन् । यी मध्ये एउटा समुदायमा र अरू सबै सामुदायिक विद्यालय आधारित भएर सञ्चालन भइरहेका छन् । शैक्षिक तथ्याङ्क अनुसार वि. सं. २०८२ मा ३६८ जना बालबालिका प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा भर्ना भएको देखिन्छ । यस तहको विद्यार्थी खुद भर्नादर ९७।२८ प्रतिशत पुगेको छ । पहुँच तथा सहभागिताका हिसाबले प्रारम्भिक बाल शिक्षा र विकासको अवस्था सन्तोषजनक देखिए पनि केन्द्रको स्थापना र विकासका लागि धेरै काम गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

प्रारम्भिक बाल शिक्षा तथा विकासको अवस्थालाई तथ्याङ्कीय रूपमा तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :

सि.नं	विवरण	सामुदायिक	कैफियत
१	बालविकास केन्द्र सङ्ख्या	२८	
२	विद्यार्थी सङ्ख्या	३६८	
३	केन्द्र र विद्यार्थी अनुपात	१।१३	
४	कुल भर्नादर	१६६।५१	
५	खुद भर्नादर	८७।२८	
६	सरकारी अनुदानको प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र नभएका विद्यालय सङ्ख्या	१२	
७	न्यूनतम पूर्वाधार पूरा भएका बालविकास केन्द्र सङ्ख्या	१५	
८	तालिम प्राप्त सहजकर्ता सङ्ख्या	२८	

गाउँपालिकाका वडागत रूपमा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको सङ्ख्या:

वडा नं	१	२	३	४	५	६	जम्मा
बाविके	८	६	७	२	२	३	२८

३.१.३ उद्देश्य

यस योजनाले प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा कार्यक्रमका लागि निम्न अनुसारका उद्देश्य लिएको छ :

१. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाका लागि तोकिएको उमेरका सबै बालबालिकाहरूको पहुँच तथा सहभागिताको सुनिश्चित गर्नु ।
२. प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा सहभागी सबै (४८ देखि ६० महिनाका) बालबालिकाको शारीरिक, सामाजिक, संवेगात्मक, मानसिक तथा बौद्धिक पक्षको सर्वाङ्गिण विकासको सुनिश्चित गर्नु ।
३. न्यूनतम् मापदण्ड पुगेको आकर्षक भौतिक व्यवस्थापन र तालिमप्राप्त जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु ।
४. सबै बालबलिकालाई प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा भर्ना गराउनु ।

३.१.४ रणनीति

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको पहुँच, सहभागिता, गुणस्तर र सर्वाङ्गिण विकासको सुनिश्चित गर्न निम्नानुसारका रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छ :

१ प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको नक्साङ्कन गरी आवश्यकताका आधारमा नयाँ बालविकास केन्द्र स्थापना गर्ने ।

२. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको वातावरण शान्त, भयरहित र सुरक्षित राख्न प्रबन्ध गर्ने ।

३.प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी सबै बालविकासका शिक्षकलाई तालिम दिई पेसागत दक्षतामा वृद्धि गर्ने।

४. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको सिकाइलाई विश्वासिलो र भरपर्दो बनाउन पर्याप्त शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था, बालमैत्री र समावेशी शैक्षिक वातावरण निर्माणमा जोड दिने।

५. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको न्युनतम भौतिक मापदण्ड विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

६. बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषणको सुरक्षाका लागि दिवाखाजालाई स्थानीय उत्पादनसँग जोडेर सन्तुलित र गुणस्तरीय बनाउने ।

७. सम्बन्धित सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थासँग समन्वय र सहकार्य गरी शुद्ध पिउने पानी, सरसफाइ, स्वच्छता नियमित स्वास्थ्य परीक्षणको व्यवस्था मिलाउने ।

८. प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका बालबालिकामा व्यक्तिगत तथा सामाजिक सिपको विकासका लागि समूह सिकाइ अभ्यासको प्रवर्धन गर्ने।

९.बालबालिकाको भाषिक सिप र सञ्चार सिपको विकासका लागि मातृभाषामा समेत जोड दिने ।

१०.बालविकास शिक्षकसँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता गरी निश्चित सूचकका आधारमा पुरस्कार तथा दण्डको कार्यक्रम लागु गर्ने ।

११. सबै बालबालिकाको व्यक्तिगत विवरणसहितको कार्य सञ्चयिका फायल राख्ने र यसलाई सिकाइ स्थिति र मूल्याङ्कनको आधार बनाउने ।

३.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) उपलब्धि

१. सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षाको अवसर सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

२. पाँच वर्ष पुग्दा सबै बालबालिकाहरूले गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अवसर प्राप्त गरी कक्षा १ मा भर्ना हुन योग्य भएका हुनेछन् ।

३. सबै प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा न्यूनतम योग्यता र तालिम प्राप्त शिक्षक तथा बालबालिकाको हेरचाह तथा सहयोगका लागि सहायक कर्मचारीसहित केन्द्रले न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेका हुनेछन् ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष ०८२/०८३	०८३/८४	०८४/८५	०८५/८६	०८६/८७	कैफियत
१	प्रारम्भिक बालविकासमा कुल भर्ना सङ्ख्या	३६८	४००	४५०	५००	५००	
२	न्यूनतम पूर्वाधार पूरा भएका बालविकास केन्द्र सङ्ख्या	१५	२०	२५	३०	३२	
३	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा तोकिएको योग्यता पुरा गरेका शिक्षक तथा सहजकर्ताको सङ्ख्या	२८	२५	२८	३०	३२	
४	मन्टेश्वरी वा अन्य (१५-३० दिन) तालिम लिएका शिक्षकको सङ्ख्या	५	२७			२७	

५	प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको अनुभवसहित कक्षा १ मा पुग्ने प्रतिशत	८५	९०	९५	१००	१००	

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	कार्यक्रम/क्रियाकलाप	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	समुदाय भ्रमण र विद्यार्थी विवरण संकलनमा आधारित अभियान सञ्चालन	विद्यालय	५	५	५	५	५	२५	५०	
२	एक विद्यालय एक बालविकास कक्षाका लागि बाल विकास कक्षाको विस्तार र समायोजन	पटक	१	१	१	१	२	६	१०	
३	सामुदायिक बिद्यालयमा कार्यरत बालविकास शिक्षकका लागि तलब भत्ता (सङ्घीय)	जना	२७	२८	३०	३२	३२	३२	३२	
४	सामुदायिक बिद्यालयमा कार्यरत बालविकास शिक्षकका लागि तलब भत्ता (माङसेबुङ गा.पा.)	जना	१	२	२	२	२	९	१५	
५	ECD का लागि अनुदान	विद्यार्थी	३६८	४००	४००	४५०	५००	२२१८	४५००	
६	मन्टेश्वरी तालिम	जना	३२	०	०	०	०	३२	६५	
७	प्रस्तावनाको आधारमा न्यूनतम मापदण्ड सहितको बालविकास कक्षाको सुनिश्चितताको लागि सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	विद्यालय	०	१	१	१	१	५	१०	

८	बालविकासको सहजकर्ताको पारिश्रमिकमा थप प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था	जना	२८	३०	३२	३२	३२	३२	३२	
९	योग्यता नपुगेका सहजकर्ताहरुको ९० घण्टा बराबरको सहजकर्ता तालिम सञ्चालन	जना	५	६	६	७	८	३२	३२	
१०	बालविकास सहजकर्ताको क्षमता विकास तालिम	जना	२८	३०	३२	३२	३२	३२	३२	
११	वर्षको कम्तिमा १ पटक सहजकर्ताहरुसँग पालिका स्तरीय समीक्षा बैठक/अन्तर बाविके अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१२	उत्कृष्ट बाविके सहजकर्ता प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	ECD कक्षाका बालबालिकाका लागि शैक्षिक सामग्री सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	१५	२८	३०	३२	३२	३२	३२	
१४	सिकाई सूचक निर्माण र ECD कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकसँग करार सम्झौता	जना	१५	२०	२२	२५	३०	३२	३२	

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

नेपालको संविधानले पनि सबैले आधारभूत शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तहको शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य गरेको छ । मानवलाई जीवनयापनका लागि चाहिने आधारभूत सिप र ज्ञान आर्जन गरी घरपरिवार तथा समुदायमा आफ्ना कुरा अभिव्यक्त गर्न र समाजमा घुलमिल भई जीवनयापन गर्न सहज बनाउने शिक्षा नै आधारभूत शिक्षा हो । नेपालको विद्यालय शिक्षा आधारभूत र माध्यमिक गरी दुई तहको रहेको छ । एक वर्ष अवधिको प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा पछि कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म गरी जम्मा ८ वर्षको आधारभूत शिक्षा कायम गरिएको छ । माध्यमिक तहमा कक्षा ९ देखि १२ सम्म गरी जम्मा ४ वर्षको माध्यमिक शिक्षा कायम गरिएको छ । विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठक्रम प्रारूप २०७६ अनुसार आधारभूत शिक्षाले विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षाका माध्यमद्वारा बालबालिकामा अन्तर्निहित प्रतिभाको विकास गर्नुपर्छ भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यसको मूल उद्देश्य राष्ट्र प्रेम र लोकतन्त्रमा विश्वास गरी राष्ट्रियताको संरक्षण र सम्बर्धन गर्ने, अधिकार र कर्तव्यको पालना सहित स्वतन्त्रताको सम्मान गर्ने, सामाजिक र प्राकृतिक वातावरणप्रति सचेत भई मानवीय मूल्य र मान्यता अनुकुल व्यवहार गर्ने कर्तव्यनिष्ठ नागरिक उत्पादन

गर्नु हो । यस तहको शिक्षा ग्रहण गरिसकेका बालबालिकाहरू आफ्ना विचार आदानप्रदान एवम् दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्या समाधान गर्न सक्षम, स्वावलम्बी, परिश्रमी, वैज्ञानिक सुझबुझ भएका, स्वास्थ्यप्रति सचेत र नैतिकवान हुनेछन् । आधारभूत शिक्षाका १२ सक्षमताहरूमा देशप्रेम र राष्ट्रिय एकताको भावनाबाट ओतप्रोत एवम् लोकतान्त्रिक मूल्य, मान्यता र संस्कारको विकास व्यवहारमा प्रदर्शन, भाषिक तथा सञ्चार सिपको विकास र व्यावहारिक, सिर्जनात्मक एवम् सान्दर्भिक प्रयोग, सूचना र विचारहरूको आदानप्रदान, विश्लेषण तथा सूचना प्रविधिको समुचित प्रयोग, तार्किक तथा व्यावहारिक गणितीय ज्ञान, सिप एवम अभिवृत्ति विकास र प्रयोग, वैज्ञानिक अवधारणा, तथ्य, सिद्धान्त र नियमप्रतिको जिज्ञासा एवम् बोध र व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग, मानवमूल्य र मान्यता एवम् सामाजिक गुणको विकास तथा नागरिक कर्तव्यप्रति सजग, जनसङ्ख्या, वातावरण संरक्षण र दिगो विकास बिचको अन्तरसम्बन्धको बोध र व्यवस्थापनमा सहयोग, शारीरिक तन्दुरुस्ती, स्वास्थ्यकर जीवनशैली र जीवनोपयोगी सिपको विकास, स्थानीय, आधुनिक पेसा, व्यवसाय र प्रविधि एवम् श्रमप्रति सम्मान तथा व्यवहारकुशल सिपको प्रयोग, नेपाली कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्धन एवम् सिर्जनशीलताको विकास र प्रयोग, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय परिवेशसँग परिचित भई विविधता, विश्वबन्धुत्व र सह-अस्तित्व बोध तथा स्वीकार, दैनिक जीवनमा आइपर्ने व्यावहारिक समस्याहरूको पहिचान, विश्लेषण तथा समाधान रहेका छन् ।

शिक्षा क्षेत्रमा १६ औं आवधिक योजनाले आधारभूत तहको शिक्षालाई अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा सुनिश्चित गर्ने, विद्यालय छाड्ने तथा टिकाइ राख्न खाजा कार्यक्रमलाई जोड दिने, अपुग विषयगत दरबन्दीको व्यवस्था गर्ने , शिक्षण संस्थाहरूको प्रविधि सहितको भौतिक पूर्वाधार विकासमा जोड दिने, पढ्नका लागि सिक्ने तथा सिक्नका लागि पढ्ने प्रक्रियालाई प्रोत्साहित गर्न विद्यालयमा उचित प्रयोगशाला र पुस्तकालय तथा सिकाइ कुनाको व्यवस्था गर्ने, आवधिक रूपमा विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण गरी स्तरीकृत परीक्षणबाट प्राप्त नतिजाका आधारमा परिमार्जित विद्यालय सुधार योजना कार्यान्वयनमा ल्याइने जस्ता कुरामा जोड दिदै अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको मापदण्डको आधारमा विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्न सरकारका सबै तहलाई क्षमतावान र जवाफदेही बनाउने ।

त्यस्तै शिक्षा नीति २०७६ ले आधारभूत शिक्षामा सबैको सहज एवम् समतामूलक पहुँच र निरन्तरता सुनिश्चित गर्दै सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवम् गुणस्तरयुक्त अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको प्रत्याभूति गर्ने कुरामा जोड दिएको छ । विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमले सबै बालबालिकाका लागि गुणात्मक आधारभूत शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्नु भन्ने कुरालाई जोड दिएको छ ।

त्यस्तै नेपालको संविधानले पनि सबैले आधारभूत शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित गर्दै आधारभूत तहको शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य गरेको छ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

माङसेबुङ गाउँपालिका भित्र सञ्चालित सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयमा आधारभूत तह (कक्षा १ देखि कक्षा ८) मा आधारभूत विद्यालयहरू १७ वटा रहेका छन् । त्यस्तै गरी कक्षा १ देखि ५ सम्म सञ्चालित विद्यालय २० वटा रहेका छन् । यस पालिकामा कक्षा १ देखि ८ सम्म ७ वटा ,कक्षा १ देखि ५ सम्म १९ वटा विद्यालयहरू तथा १ देखि ३ सञ्चालित ५ वटा रहेका छन् । जसमा हाल ३४ वटा विद्यालय रहेका छन् । यस पालिकामा सञ्चालनमा रहेका संस्थागत विद्यालय १५ वटा रहेका छन । जस मध्ये पुर्व प्राथमिक २ वटा, (१-८) ८ वटा तथा १० कक्षा सम्म सञ्चालन भएका ५ वटा रहेका छन् ।

आधारभूत शिक्षाका शैक्षिक सूचक:

क्र. सं.	सूचक	२०८२ को अवस्था	कैफियत
१. आधारभूत शिक्षा			
१.१	कक्षा १ मा कुल भर्ना दर	१३९।५६	
१.२	कक्षा १ मा खुद भर्ना दर	६६।५२	
१.३	कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर	११२।४८	
१.४	कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर	६१।१०	
१.५	कक्षा १-८ मा कुल भर्ना दर	१०६।२५	
१.६	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर	६१।९६	
१.८	कक्षा ८ मा टिकाउ दर	९०।२	
१.९	आधारभूत शिक्षाको तह पुरा गर्ने दर	८५।८९	
१.१३	कक्षा १-५ को उत्तीर्ण दर	८६।९८	
१.१४	कक्षा १-५ को कक्षा दोहोऱ्याउने दर	०	
१.१५	कक्षा १-५ को कक्षा छोड्ने दर	२।०८	
१.१६	कक्षा ६-८ को उत्तीर्ण दर	८५।९९	
१.१७	कक्षा ६-८ को कक्षा दोहोऱ्याउने दर	०	
१.१८	कक्षा ६-८ को कक्षा छोड्ने दर	१।४	

कक्षा पाँच सम्मका विद्यार्थीहरूका लागि दिवा खाजाको व्यवस्था हुनु, दलित, अपाङ्ग तथा छात्राहरूका लागि छात्रवृत्तिको व्यवस्था हुनु, शिक्षण सिकाइ सामग्री तथा बुक कर्नरका लागि अनुदानको व्यवस्था हुनु, एकीकृत पाठ्यक्रम कार्यान्वयनमा आउनु, तालिमप्राप्त, युवा पुस्ताका शिक्षकहरूको प्रवेश हुनु , स्वास्थ्य बिमा लगायतका अवसरहरू सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीमा व्यवस्था गर्नु यस क्षेत्रका समस्या तथा चुनौतिहरूमा निम्न रहेका छन् ।

- न्यून आय भएका समुदायका बालबालिकाहरूको पहुँचलाई सुनिश्चित गर्न,
- सबै बालबालिकाहरूमा सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्न,
- विद्यार्थी अनुसारको विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्न,
- सिकाइका लागि उपयुक्त वातावरणको व्यवस्था गर्न,
- सामुदायिक विद्यालयमा अभिभावकहरूको चासो बढाउन,
- विद्यालय शिक्षाको जगको रूपमा रहेको प्रारम्भिक कक्षालाई स्थानीय तहले प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयन गर्न,
- शिक्षक नियुक्ति, पेसागत विकास तथा सहयोगको प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गर्न,
- शिक्षण सिकाइको अनुगमन मूल्याङ्कन र सुपरिवेक्षणलाई सिकाइको अभिन्न अङ्ग बनाउन,
- अनिवार्य तथा निःशुल्क आधाभूत शिक्षाको सुनिश्चितता गर्न,

३.२.३ उद्देश्य

- ५ देखि १२ वर्ष उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चितता गर्नु,
- आधारभूत तहको सिकाइ उपलब्धिमा वृद्धि गर्नु,
- कक्षा १ मा भर्ना भएका सबै बालबालिकालाई कक्षा ८ सम्मको शिक्षा अनिवार्य रूपमा पूरा गराउनु
- निर्धारित सिकाइ सक्षमता हासिल गरेका विद्यार्थीहरूलाई माध्यमिक शिक्षामा सरिक गराउनका लागि तयारी गराउनु ,
- विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापकीय प्रबन्धमा सुधार ल्याउनु ,
- प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाहरूको सिकाइ सिप अभिवृद्धि गराउनु ,

- आधारभूत तहको विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु,
- भौतिक संरचना र प्रविधिको प्रबन्ध र व्यवस्थापन मिलाउनु,

३.२.४ रणनीति

- ५ देखि १२ वर्ष समूहका सबै बालबालिकालाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षाको पहुँच पुर्‍याउने।
- आधारभूत तहमा आन्तरिक सक्षमतामा सुधार ल्याउने ।
- सिकाइका लागि न्यूनतम आधारभूत पूर्वाधारमा सुधार गर्ने ।
- शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्ने ।
- विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।
- शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीलाई व्यवस्थित र नियमित गर्ने।
- प्रारम्भिक कक्षा सिकाइ सिपको अभिवृद्धि गर्ने।
- आधारभूत तहको परीक्षा प्रणालीमा सुधार ल्याउने ।
- अभिभावक तथा समुदायको जिम्मेवारितालाई बढाउने।
- अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम गर्ने ।
- अभिभावक सचेतना कार्यक्रम मार्फत अभिभावक परिचालन गर्ने ।
- कक्षा १ देखी ३ सम्मका बालबालिकाहरूका लागी बालमैत्री सिकाइ वातावरण निर्माण गर्दै आधारभूत साक्षरता सिप विकासको लागि पढाइ तथा गणितीय साथै अन्य अन्तरविषयक जीवनोपयोगी पक्षको शिक्षण सिकाइ कार्यलाई सुनिश्चित गर्न पठन तथा गणितीय सिप केन्द्रित क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिने ।
- छापामय कक्षा कोठा व्यवस्थापन नभएका कक्षा १ देखी ३ सम्मका बाँकी विद्यालयहरूलाई आगामी ५ वर्ष भित्र कक्षा कोठा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गरी पूर्ण गर्ने ।
- स्थापना भएका कक्षा, पुस्तकलाय तथा बुक कर्नर नियमित पढाइ तथा स्वः सिकाइ एवम् गणितीय सिप विकास गर्ने सामग्रीहरूलाई उचित व्यवस्थापन तथा प्रयोग अनिवार्यता गरी सो को अभिलेख गर्ने।

- कक्षा १ देखी ३ सम्मका बालबालिकाहरूका लागि क्रमिक सिकाइ रणनीतिका आधारमा र कक्षा ४ र ५ का बालबालिका लागि सिकाइ उपलब्धि र विद्यार्थी मूल्याङ्कन सहित पठन सिपका आधारमा एवम् कक्षा ६ देखि ८ सम्मका बालबालिकाका लागि प्रविधिमैत्री सिकाइ सञ्चालन गर्ने।
- पठनसिप सम्बन्धी अभिभावकहरूको जागरूकता तथा सहयोग गर्ने आधारमा गाउँपालिका तथा विद्यालय स्तरीय अभिभावक सम्मान तथा अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- विद्यार्थी सिकाइ स्तरको पहिचानका लागि उत्कृष्ट विद्यार्थी, शिक्षक र विद्यालय सम्मान कार्यक्रम गर्ने।
- प्रारम्भिक कक्षाका सबै बालबालिकाहरूको प्रारम्भिक पहिचान गरी सोही अनुसारको सिकाइ सहयोग सहजीकरणको प्रणाली कार्यान्वयन गर्ने।
- आधारभूत तहमा अङ्ग्रेजी माध्यममा पठनपाठनका लागि विद्यालयहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने।
- गणित, विज्ञान र अङ्ग्रेजी विषयमा विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धि सुधारमा जोड दिने ।

३.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) उपलब्धि

- अनिवार्य तथा आधारभूत शिक्षाको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चितता गरी गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- आधारभूत शिक्षा प्राप्त गर्ने बालबालिकाहरूले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुनेछ,
- आधारभूत तहका विद्यालयहरूको न्यूनतम मापदण्ड पूरा गरेको हुनेछ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८२/८३)	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	कैफियत
१	आधारभूत तह (प्राथमिक कक्षा १-५) मा विद्यालय	०	०	०	०	०	

	बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या						
२	आधारभूत तह (कक्षा १-५) तालिम प्राप्त शिक्षकको सङ्ख्या	१४१	२००	२००	२००	२५०	
३	न्यूनतम सिकाइ सबलीकरण मापदण्ड (Minimum Enabling Conditions) पूरा गरेका आधारभूत तहका विद्यालयको सङ्ख्या	५	१०	१२	१५	१८	
४	कक्षा १ मा कुल भर्ना दर	१३९।५६	१३३	१२८	१२२	११५	
५	कक्षा १ मा खुद गरिएको दर	६६।५२	७०	७५	७५	८०	
६	कक्षा १-५ मा कुल भर्ना दर	११२।४८	११०	१०८	१०६	१०४	
७	कक्षा १-५ मा खुद भर्ना दर	६१।१०	६४	६७	७०	७४	
८	कक्षा १-८ मा कुल भर्ना दर	१०६।२५	१०५	१०४	१०३	१०२।५	
९	कक्षा १-८ मा खुद भर्ना दर	६१।९६	६४	६८	७०	७२	
१०	कक्षा ८ मा टिकाउ	९०।८२	९२	९५	९७	९९	

	दर						
११	कक्षा १-५ को उत्तीर्ण दर	८६।९८	९०	९४	९६	१००	
१२	कक्षा १-५ को कक्षा दोहोऱ्याउने दर	०	०	०	०	०	
१३	कक्षा १-५ को कक्षा छोड्ने दर	२।०८	१	०	०	०	
१४	कक्षा ६-८ को उत्तीर्ण दर	८५.९९	९०	९४	९६	१००	
१५	कक्षा ६-८ को कक्षा दोहोऱ्याउने दर	०	०	०	०	०	
१६	कक्षा ६-८ को कक्षा छोड्ने दर	१.४	१	०	०	०	

(घ) प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमूख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	डिजिटल एप्स निर्माण र अभिभावक शिक्षा	विद्यालय	५	५	३	२	२	१७	१७	
२	अति विपन्न तथा पछाडिएका वर्गका बालबालिकाको लागि शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	जना	५०	६०	७०	८०	८०	३४०	८००	
३	विद्यालय नक्साङ्कन र समायोजन	पटक	१	१	१	१	१	५	६	
४	शिक्षक दरबन्दी मिलान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	स्वयमसेवक शिक्षकको व्यवस्था (कक्षा ६-८)	जना	२	३	३	३	३	३	३	

६	विद्यालय सुधार योजनामा आधारित विद्यालय प्रोत्साहन कार्यक्रम	विद्यालय		५	५	५	५	८	२०	
७	शैक्षिक सामग्रीको निर्माण कार्याशाला सञ्चालन	वटा	१	१	१	१	१	५	१०	
८	नयाँ पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रबोधीकरण कार्यक्रम र कार्यान्वयन	वटा	१	१	१	१	१	५	१०	
९	अभिभावकको साझेदारीमा सिकाइका लागि उपचारात्मक तथा सुधारात्मक कक्षा सञ्चालन	विद्यालय	१०	१२	१२	१३	१४	३२	६४	
१०	पालिका स्तरीय सिकाइ मेला तथा प्रतियोगिता सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	५	
११	शैक्षिक सुशासन तथा सिकाइ उपलब्धी वृद्धिका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया	पटक	२	२	२	२	२	५	१०	
१२	विषयगत शिक्षक घुम्ति बैठक	जना	७	७	७	७	७	३५	८०	
१३	एकीकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी शिक्षक तालिम कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	७	
१४	उत्कृष्ट सामुदायिक विद्यालय प्रोत्साहन कार्यक्रम (कक्षा १-८)	विद्यालय	१	१	१	१	१	५	१०	
१५	सामुदायिक आधारभूत विद्यालयमा (कक्षा १-५) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	जना	१४१	१४२	१४५	१४८	१५०	१५०	३००	
१६	सामुदायिक आधारभूत विद्यालयमा (कक्षा ६-८) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	जना	३२	३२	३२	३२	३२	३२	३२	

१७	सामुदायिक आधारभूत विद्यालयमा (कक्षा ६-८) सङ्घीय अनुदानमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	जना	५	१०	७	८	२	३२	३२	
१८	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) विद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	जना	८	१०	७	८	२	३२	३२	
१९	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) विद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सञ्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	विद्यार्थी	१५००	१५५०	१६००	१६५०	१७००	१७००	१७००	
२२	आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, इनटरनेट आदिका लागि)	विद्यालय	८	१०	१३	१५	१५	५१	१०५	
२३	छात्रवृत्ति (छात्रा, दलित, अपाङ्ग, सीमान्तकृत)	जना	0	५	५	७	१०	२७	५०	
२४	विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति	जना	0	५	५	७	१०	२७	५०	
२५	आधारभूत तहको पाठ्यपुस्तक खरिद	जना	0	०	०	०	०	०	०	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

शिक्षा ऐन २०२८ (संशोधन सहित) अनुसार कक्षा ९ देखि १२ सम्म दिइने शिक्षालाई माध्यमिक शिक्षाका रूपमा परिभाषित गरिएको छ। यो उच्च शिक्षा र कामको संसारमा प्रवेश गर्नका लागि आधार प्रदान गर्ने शिक्षा हो । खासगरी माध्यमिक शिक्षाको प्राप्ति पश्चात् ठुलो सङ्ख्या कामको संसारमा प्रवेश गर्दछ भने मेधावी सानो सङ्ख्या उच्च शिक्षामा प्रवेश गर्दछ । नेपालको संविधानमा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा कानुन अनुसार निःशुल्क प्रदान गरिने व्यवस्था गरिएको छ र संविधानको अनुसूची ८ मा आधारभूत तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षालाई स्थानीय तहको एकल कार्यसूचीमा समावेश गरिएको छ । अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा ऐन, २०७५ मा पनि माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क रूपमा प्रदान गरिने कानुनी व्यवस्था गरिएको छ। पन्ध्रौं आवधिक योजनाले पनि माध्यमिक शिक्षामा सर्वसुलभ पहुँच कायम गर्न गराउनका लागि विभिन्न नीतिगत व्यवस्था गरेको छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६ ले गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षामा सबैको निःशुल्क पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशीलता, रचनात्मकता, अध्ययनशीलता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुण सहितको प्रतिस्पर्धी, सिपयुक्त एवं उत्पादनशील जनशक्ति तयार गर्ने नीति लिइएको छ ।

श्रमप्रति सकारात्मक भावना भएका सिपमूलक जनशक्ति उत्पादन गर्ने माध्यमिक तहको शिक्षालाई साधारण, प्राविधिक तथा व्यावसायिक र परम्परागत गरी तीन धारमा बाँडिएको छ। विद्यालय क्षेत्र विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयनसँगै कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको सुरुवात गरिएको छ। पछिल्ला वर्षहरूमा माध्यमिक तहमा भर्ना दर, लैङ्गिक समता दर, पढाइ चक्र पूरा गर्ने दर आदिमा सकारात्मक सङ्केतहरू बढिरहेको अवस्थामा पछिल्लो समयमा कोभिड १९ को दोस्रो चरणको सङ्क्रमणले प्रभावित पारिरहेको अवस्था विद्यमान छ। माध्यमिक शिक्षा परीक्षा (एस.इ.इ.) र कक्षा ११ र १२ का शैक्षिक गतिविधिहरू समेत प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित भएको देखिन्छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

शैक्षिक सत्र २०८२ को शैक्षिक तथ्याङ्क अनुसार गाउँपालिकामा ७ वटा सामुदायिक, २ वटा संस्थागत गरी जम्मा ९ वटा माध्यमिक विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् जसमध्ये तीनवटा सामुदायिक विद्यालयहरूमा मात्र कक्षा ११ र १२ का कक्षाहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका माध्यमिक विद्यालयहरूको सङ्ख्या १ रहेको छ । यसै गरी सरस्वती माध्यमिक विद्यालय भालुटारमा माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक धार वालि विज्ञान सञ्चालन भएको छ । शैक्षिक सत्र २०७९ देखि विषयगत शिक्षकको व्यवस्थापन हुन नसकेका र भएकामा पनि कोर्ष पूरा नभएका विद्यालयमा गुणस्तरीय शिक्षाको प्रत्याभूति गरि कक्षा १० को नतिजा बृद्धि गर्न गराउनका लागि गाउँपालिकाको आफ्नै प्रयासमा कक्षा १० को अंग्रेजी, गणित र विज्ञान विषयमा सिकाइ सहजीकरण गर्न अतिरिक्त कक्षाको लागि अनुदानको व्यवस्थापन गरिएको छ ।

गाउँपालिकाको माध्यमिक तह (९-१०) को खुद भर्नादर ५६.१८, माध्यमिक तह (११-१२) को खुद भर्नादर १८.२७ र माध्यमिक तह (९-१२) को खुद भर्नादर ३७.२२ रहेको छ । (शैक्षिक तथ्यांक, २०८२)

संवैधानिक व्यवस्था भएबमोजिम सबै बालबालिकाहरूका लागि निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चित गर्नु, माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय रूपमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्नु, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात तथा विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था गर्नु, विद्यालयमा न्यूनतम सक्षमताको अवस्था सुनिश्चित गर्नु, सूचना तथा सञ्चार लगायतका प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार गर्नु, शिक्षकको दक्षतामा वृद्धि र सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गरी सिकाइ सुधार तथा डिजिटल डिभाइसलाई कम गरी भौतिक रूपमा सञ्चालन गरिने शिक्षण सिकाइको विकल्प स्वरूप अनलाईन भर्चुअल खुला सिकाइको अवसर सिर्जना गर्नु, माध्यमिक शिक्षालाई व्यावहारिक, प्रयोगात्मक, रचनात्मक, सिर्जनशील, स्वावलम्बी र रोजगारमूलक बनाउनु तथा संविधानले स्थानीय तहलाई माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको समग्र व्यवस्थापनको अधिकार प्रदान गरेको सन्दर्भमा स्थानीय तहलाई उक्त अधिकार वा जिम्मेवारीलाई प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्न सक्षम बनाउनु आदि चुनौतिका रूपमा रहेको देखिन्छ ।

निःशुल्क माध्यमिक शिक्षालाई कार्यान्वयन गर्नु र माध्यमिक शिक्षाको पहुँचबाट बाहिर रहेको ठूलो सङ्ख्यालाई विद्यालयमा ल्याउनु, विपन्न बालबालिका, विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका बालबालिका, दुर्गम क्षेत्रका महिला, दलित, पिछडिएका वर्ग र लोपोन्मुख समुदायका बालबालिका, कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूको माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्नु, माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालाई व्यवस्थित गर्नु, सिकाइको गुणस्तर सुधार गरी विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार ल्याउनु र विद्यालय शिक्षा पद्धतिलाई विद्यार्थीको सिकाइप्रति उत्तरदायी बनाउनु पनि यस तहको शिक्षामा देखिएका चुनौतिका विषयहरू हुन् ।

नेपालको संविधानले माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरी यस तहसम्मको शैक्षिक अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गर्नु, स्थानीय तहसम्म शिक्षा सेवाका कर्मचारीहरू समायोजन भई कार्यसम्पादनमा संलग्न रहनु, अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा क्रमशः कार्यान्वयनमा आउनु, प्रत्येक वर्ष शिक्षातर्फको बजेटमा वृद्धि हुदै जानु, शिक्षामा सूचना र प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि हुदै जानु, शैक्षिक विकासमा तीनओटै तहका सरकारबिच समन्वय र सहकार्य हुनु र विद्यार्थी तथा अभिभावकमा शैक्षिक जागरण वृद्धि हुन गई शिक्षालाई अधिकारको रूपमा आत्मसाथ गर्नुलाई माध्यमिक शिक्षाका अवसरका रूपमा लिन सकिन्छ ।

३.३.४ उद्देश्य

१. सबै बालबालिकाको गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच सुनिश्चित गर्दै सिर्जनशीलता, अन्वेषणात्मकता, सकारात्मक चिन्तन र सदाचार जस्ता गुणसहितको सिपयुक्त, उत्पादनशील र प्रतिस्पर्धी जनशक्ति तयार गर्नु ।
२. माध्यमिक शिक्षा पूरा गरेका सबै बालबालिकाहरूलाई दैनिक जीवन, रोजगारी र निरन्तर सिकाइका लागि तयार बनाउनु ।
३. विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु ।
४. विद्यालय शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धमा सुधार गरी विद्यालय पद्धतिलाई विविधता अनुकुल, उत्थानशील र जवाफदेही बनाउनु ।
५. सार्वजनिक तथा निजी शैक्षिक क्षेत्रका विद्यमान असल अभ्यासलाई सम्मिलन गर्दै निजी लगानीका शिक्षण संस्थाहरूको प्रभावकारी परिचालन र नियमन गर्नु ।
६. माध्यमिक शिक्षा प्राप्तिको संवैधानिक र कानुनी दायित्व पूरा गर्नका लागि शिक्षा सरोकारवाला निकाय र व्यक्तिहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।
७. माध्यमिक तहमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिममार्फत विद्यार्थीको आधारभूत सिप प्राप्तिको सुनिश्चित गरी किशोर किशोरीहरूलाई विभिन्न सिप हासिल गर्न सहयोग गर्नु ।

३.३.५ रणनीति

१. सबैका लागि निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको सुनिश्चित गर्न सङ्घ र कोशी प्रदेशसँगको समन्वय र सहकार्यमा बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।
२. सामुदायिक विद्यालयका लागि विनियोजित अनुदान वितरण गर्दा कार्य सम्पादनमा आधारित बनाउने ।
३. स्थानीय माग, आवश्यकता र औचित्यताको आधारमा माध्यमिक विद्यालयको स्थापना, पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्ने।
४. विद्यालय शिक्षामा गुणस्तरीयता वृद्धि गर्न गाउँपालिकास्तरमा नमुना माध्यमिक विद्यालय छनौट तथा विकास गरी सञ्चालन गर्ने।
५. आर्थिक, सामाजिक दृष्टिकोणले कमजोर पृष्ठभूमि भएका विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी आवश्यकतामा आधारित छात्रवृत्ति प्रदान गरी माध्यमिक शिक्षाको पहुँचमा सुनिश्चितता गर्ने।
६. सुरक्षित विद्यालय, सुरक्षित समुदायको अवधारणा र मापदण्ड तयार गरी सबै सामुदायिक तथा संस्थागत माध्यमिक विद्यालयहरूले सोको अनिवार्य रूपमा कार्यान्वयन गरी भूकम्प प्रतिरोधी तथा विभिन्न प्रकारका प्रकोपबाट पूर्ण सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधारको विकास गर्ने।

७. विद्यालयमा शैक्षिक सुशासनको सुनिश्चितता गर्न विद्यालय सञ्चालन तथा विद्यार्थी सिकाइमा जवाफदेहिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता कायम गर्न कार्यसम्पादन करार, कार्यसम्पादन परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ, गुनासो व्यवस्थापन जस्ता संयन्त्रहरूको विकास गर्ने।

८. माध्यमिक शिक्षामा मानव मूल्य प्रवर्धन, परम्परागत संस्कृति, आचरण र अनुशासनको पालना, योग अभ्यास लगायतका विषयको शिक्षण सिकाइ गर्न प्रोत्साहित गर्ने।

९. सार्वजनिक शिक्षा प्रणालीको रूपान्तरणका लागि विद्यालयका सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागितामा सुनिश्चित गर्दै अल्पकालीन तथा दीर्घकालीन रूपमा लक्ष्य समेत किटान गरी सामुदायिक एवम् सार्वजनिक शिक्षा प्रणालीको शुद्धीकरण तथा सबलीकरण अभियान सञ्चालन गर्ने।

१०. विद्यालय अनुगमन, निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण प्रक्रियालाई नतिजामूलक तथा उपचारात्मक गराई निरीक्षक एवम् अनुगमनकर्ताबाट प्राविधिक सहायता प्रदान गर्ने पद्धतिको विकास गर्ने।

११. माध्यमिक शिक्षामा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका निम्ति शिक्षा क्षेत्रमा गरिने लगानीलाई वृद्धि गर्ने।

१२. शिक्षा क्षेत्रमा काम गर्ने गैरसरकारी सङ्घसंस्था, सहकारी र अन्य सामुदायिक संस्थाहरूसँग गाउँपालिकासँगको समन्वयमा साझेदारी गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने पद्धतिको विकास गर्ने।

१३. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको आवश्यकता र समावेशीकरणको सिद्धान्तका आधारमा विशेष शिक्षा र समावेशी शिक्षाका माध्यमबाट उपयुक्त शैक्षिक अवसरहरू उपलब्ध गराई भौतिक पूर्वाधार, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री, शिक्षण सिकाइ प्रक्रिया र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई समावेशी एवम् अपाङ्गमैत्री बनाउन सहजीकरण गर्ने।

१४. शिक्षा सरोकारवालाहरूमा अपनत्वको सिर्जना, नेतृत्वको सबलीकरण, शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधार, पेसागत नैतिकताको प्रवर्धन, लगानी अभिवृद्धि र प्रविधिको उच्चतम प्रयोगद्वारा सार्वजनिक विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने।

१५. सक्षम र उत्प्रेरित प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गरी विद्यालय विकास तथा व्यवस्थापनप्रति प्रधानाध्यापकलाई उत्तरदायी गर्ने।

१६. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, सङ्कट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।

१७. शिक्षण संस्था र विद्यालयहरूमा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा प्रोत्साहन गर्ने।

१८. सङ्घ र प्रदेशको कानुनसँग नबाँझिने गरी माध्यमिक शिक्षासम्बन्धी आवश्यक पर्ने नीति तथा कानुनको तर्जुमा गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने।

१९. गाउँपालिकास्तरमा म बनाउछु मेरो शिक्षा विकास कोष र वडास्तरमा वडाध्यक्ष विद्यार्थी कल्याणकारी कोष स्थापना गर्नका साथै विभिन्न सङ्घसंस्था, अभिभावक र चन्दादाताहरूको सहयोगमा विद्यालयस्तरमा विद्यालय विकास कोषको स्थापना र व्यवस्थापन गर्न प्रोत्सहित गर्ने ।

२०. माध्यमिक तह सञ्चालन भएका विद्यालयको नतिजामूलक सूचक निर्धारण गरी अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिने ।

२१. संस्थागत विद्यालयहरूको नियमनलाई प्रभावकारी बनाउँदै संस्थागत विद्यालयबाट प्रदान गरिने शिक्षालाई सेवामूलक बनाउदै लाने ।

२२. संस्थागत विद्यालयहरूलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा स्तरीकरण र वर्गीकरण गरी शुल्क निर्धारण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता गर्ने ।

२३. सबै विद्यालयमा कार्यसम्पादनको सुधारसहित सुशासन कायम गराउने कार्यलाई जोड दिने ।

२४. विद्यालयको शैक्षिक व्यवस्थापन तथा सूचना प्रणालीको समय र आवश्यकतानुसार अद्यावधिक र प्रयोग गर्ने कार्यलाई अनुमानयोग्य र वैज्ञानिक गराउने ।

२५. आवश्यकता र औचित्यताका आधारमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपातमा शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गर्न आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्ने । शिक्षक व्यवस्थापनको कार्यलाई प्राथमिकतामा राखिनुका साथै शिक्षकको पेसागत विकास र भरपर्दो सहयोग प्रणालीको सुनिश्चितता हुने आवश्यक संयन्त्रको निर्माण र परिचालन गर्ने ।

२६. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गको रूपमा एकीकृत गर्दै माध्यमिक शिक्षालाई प्रविधिमैत्री, व्यावहारिक र नतिजामूलक बनाउने ।

२७. आर्थिक रूपले विपन्न र भौगोलिक रूपमा विकट मानिने गाउँपालिकाको वडा नम्बर १ देखि १० सम्म बसोबास गर्ने बालबालिकाहरूलाई माध्यमिक शिक्षाको सुनिश्चितता प्रदान गर्नका लागि गाउँस्तरीय आवासीय माध्यमिक विद्यालयको स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।

२८. संस्थागत विद्यालयहरूका शिक्षक र कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका निमित्त गाउँपालिकाबाट दिइने तालिम, कार्यशाला, गोष्ठी लगायतका विभिन्न शैक्षिक क्रियाकलापमा सहभागी गर्ने ।

२९. सम्पूर्ण सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका असल अभ्यासहरूलाई सामुदायिक निजी साझेदारी मोडेलमा आदान प्रदान गर्ने ।

३.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

(क) उपलब्धि

१. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई गुणस्तर र सान्दर्भिकता सुधार भएको हुनेछ ।
सबै माध्यमिक विद्यालयले पूर्वाधारका आधारभूत मापदण्ड पूरा गरेको हुनेछ ।

२. माध्यमिक शिक्षाको सान्दर्भिकता र गुणस्तर विकासका लागि पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीमा परिमार्जन, उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थापन, प्रविधिको समुचित प्रयोग र उचित सिकाइ वातावरणको निर्माण भएको हुनेछ ।
३. माध्यमिक शिक्षा पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको हुनेछ ।

(ग) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख नतिजा	लक्ष्य	आधार वर्ष२०८२	**०८३/०८४**	**०८४/०८५**	**०८५/०८६**	**०८६/०८७**	कैफियत
१	माध्यमिक तह कक्षा ९ - १० मा भर्ना हुने विद्यार्थी सङ्ख्या	४४५	४२०	४३०	४३५	४४०	४४५	
२	माध्यमिक तह कक्षा ११ - १२ मा भर्ना हुने विद्यार्थी सङ्ख्या	१८४	१५९	१६८	१७५	१८०	१८४	
३	माध्यमिक तह कक्षा ९ - १० मा कुल भर्ना प्रतिशत	९५।५	९२।५१	९३।५	९४	९५	९५।५	
४	माध्यमिक तह कक्षा ९ - १० को खुद भर्ना प्रतिशत	७०	५६।२२	५८	६४	६८	७०	
५	माध्यमिक तह कक्षा ११ - १२ को कुल भर्ना प्रतिशत	४६	३२।७३	३५	३८	४२	४६	३.६८प्रतिशत बिन्दु/वर्ष का औषत दरले
६	माध्यमिक तह कक्षा ९ - १२ को खुद भर्ना प्रतिशत	७३	६२।६२	६४	६८	७०	७३	
७	वालि विज्ञान विषयमा अध्ययनरत विद्यार्थी सङ्ख्या	१००	७४	८०	८६	९२	१००	

८	आवासीय विद्यालय सञ्चालन भएका विद्यालय सङ्ख्या	१	०	०	१	०	०	
९	माध्यमिक विद्यालयहरूमा विज्ञान प्रयोगशाला पुस्तकालय र कम्प्युटर ल्याब निर्माण भएका विद्यालय सङ्ख्या		७	७	७	७	७	
११	विद्यालयमा सबै विद्यार्थीहरूको पहुँचमा सुझाव पेटिका राख्ने र १५-१५ दिनमा सुझाव पेटिका हेरी सुझाव कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या		१०	१५	२५	२८	३२	

(घ) प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमूख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	लक्षित समूहका बालबालिकाहरुको लागि शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम (कक्षा ९-१२)	जना	५	५	५	५	५	२५	६०	
२	स्वयमसेवक शिक्षकको व्यवस्था (कक्षा ९-१२)	जना	०	१	१	१	१	४	१०	
३	विद्यालय सुधार योजनामा आधारित प्रोत्साहन कार्यक्रम	विद्यालय	५	३	२	०	०	१०	१०	
४	शैक्षिक सामग्रीको निर्माण, वितरण तथा व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	गणित विज्ञान प्रदर्शनी र प्रोत्साहन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	नमुना माध्यमिक विद्यालय स्थापना र सञ्चालन	पटक	०		१			१	२	
७	शैक्षिक अनुभव आदनप्रदान कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	विद्यालय	०	०	१	१	१	३	७	
९	सामुदायिक माध्यमिक विद्यालय (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	जना	९	९	९	१०	१०	१०	१०	
१०	सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयमा (कक्षा ९-१२) संघीय अनुदानमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	जना	८	९	१०	१०	१०	१०	१०	
११	माध्यमिक तह ११-१२ का लागि शिक्षण सिकाइ अनुदान प्रदान गर्ने	जना	०	१	१	१	१	४	९	

१२	माध्यमिक तह ९-१२ का नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाइ बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	जना	१	१	१	१	१	५	५	
१३	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) विद्यालयहरुमा साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	जना	७	७	७	७	७	७	७	
१४	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१२) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सञ्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	जना	०	३	३	३	३	१२	२५	
१५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	विद्यालय	७	७	७	७	७	७	७	
१६	माध्यमिक विद्यालय (कक्षा ९-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	विद्यालय	७	७	७	७	७	७	७	

१७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र वितरण अनुदान	विद्यार्थी	५७९	६००	६५०	६५०	६५०	३०२९	७५००	
१८	विपन्न लक्षित छात्रवृति	विद्यार्थी	०	३	५	१०	१२	३०	७०	
१९	बाल समूह गठन र नेतृत्व विकास	विद्यालय	७	७	७	७	७	७	७	
२०	विषयगत समिति (शिक्षक) निर्माण र परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२१	गणित अभ्यास पुस्तिका छपाइ तथा वितरण (कक्षा ९-१०)	सङ्ख्या	०	१	१	१	१	५	१०	
२२	एक मा.वि. एक नर्स कार्यक्रम	जना		१		१	१	३	७	

३.४ प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम

३.४.१ परिचय

विद्यालय शिक्षामा प्राविधिक धार तथा व्यावसायिक तालिम व्यवस्थाबाट कार्यमूलक, व्यावहारिक, प्राविधिक तथा व्यावसायिक सिपयुक्त दक्ष जनशक्ति उत्पादन गरी विश्व श्रम बजारमा सहज गरिएको सम्भावना बढाउन तथा रोजगारीको सुनिश्चितता प्रदान गर्न शैक्षिक उत्पादनको गुणात्मकता वृद्धिका लागि सामुदायिक विद्यालयहरूमा प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालन गर्नु नितान्त जरूरी रहेको छ । यस गाउँपालिकामा शैक्षिक सत्र २०७८ बाट सरस्वती माध्यमिक विद्यालय माङसेबुङ-५ भालुटारमा प्राविधिक धार अन्तर्गत वालि विज्ञान विषयको अध्ययन अध्यापन भइरहेको छ ।

३.४.२ वर्तमान अवस्था

माङसेबुङ गाउँपालिका भित्र प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम अन्तर्गत वालि विज्ञान विषयको अध्ययन अध्यापन हुने एकमात्र विद्यालय श्री सरस्वती मा.वि. माङसेबुङ -५ भालुटारमा रहेको छ। कक्षा ९ र १२ मा गरी जम्मा ७४ जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेका छन् ।

प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको क्षेत्रमा शिक्षक आपूर्ति तथा व्यवस्थापनका लागि वालि विज्ञान धारको अध्ययन अध्यापन हुने सामुदायिक विद्यालय भएकाले उक्त विद्यालयमा चार जना प्रशिक्षक, दुई जना विज्ञान शिक्षक ११-१२ र दुई जना सहायक प्रशिक्षकको व्यवस्था नेपाल सरकारले गरेको छ । यस पालिकामा वालि विज्ञान अध्ययन गरेका पर्याप्त जनशक्तिको अभाव साथै

नयाँ विषय समेत भएकोले सञ्चालित प्राविधिक धारका विद्यालयमा प्रशिक्षक र सहायक प्रशिक्षकहरूका लागि प्रयाप्त अवसर रहेको छ । प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम लिन चाहाने प्रशिक्षार्थीहरूलाई केही स्थानीय सामूदायिक वन समूह र सहकारी संस्थाहरूले आर्थिक सहयोग प्रदान गर्दै प्राविधिक धारका विद्यार्थी उत्पादनमा टेवा पुऱ्याएका छन् । यस पालिकाबाट बाहिरका तालिम केन्द्रहरूमा गई प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम लिने मध्ये जेहेन्दार तथा आर्थिक रूपमा विपन्न प्रशिक्षार्थीहरूलाई माङसेबुङ गाउँपालिकाले छात्रवृतिको व्यवस्था गर्ने गरेको छ ।

प्रमुख समस्या र चुनौति

- प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको कक्षा सञ्चालन गर्ने सम्वन्धन र अनुमति लिनमा समस्या
- भौतिक पूर्वाधार विकास गर्न ।
- प्राविधिक तथा व्यावसायिक धारको जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न ।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको महत्त्वको प्रत्याभुति दिलाउन ।
- प्राविधिक धारका विषयप्रति विद्यार्थीहरूलाई आकर्षित गर्न ।
- प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको स्थापनाका लागि स्थान तय गर्न र आर्थिक व्यवस्थापन गर्न ।
- माग र आवश्यकताका आधारमा छोटो अवधिका तालिम सञ्चालन गर्न ।
- प्रयोगात्मक कार्यका लागि आवश्यक प्रयोगशाला तथा फिल्डको व्यवस्थापन गर्न ।
- प्राविधिक सिप हासिल गर्ने काम सम्पन्न नगरी तालिम अवधिको बीचमै तालिम छाड्ने प्रशिक्षार्थीहरूको सङ्ख्या शून्य बनाउन ।

३.४.३ उद्देश्य

प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमसँग सम्बन्धित उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

१. रुचि र क्षमता भएका सबै नागरिकका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका अवसर सुनिश्चित गर्नु,
२. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा तथा तालिमको क्षेत्रमा उत्पादन हुने जनशक्तिका लागि स्थानीय स्तरमा रोजगारी तथा स्वरोजगारीका अवसर उपलब्ध गराउनु,
३. थप प्राविधिक तथा व्यावसायिक विद्यालय स्थापना, संस्थागत विकास तथा सुदृढीकरण गर्नु ,
४. प्राविधिक तथा व्यावसायिक धार सञ्चालित विद्यालयहरूको संस्थागत तथा पूर्वाधार विकास गरी दक्ष जनशक्तिको उत्पादन गर्नु,
५. प्राविधिक तथा रोजगारमूलक शिक्षा प्रदान गरी व्यावसायिक तथा आत्मनिर्भर जनशक्ति निर्माण गर्नु,
६. प्रयोगात्मक कार्यका लागि आवश्यक प्रयोगशाला तथा फिल्डको दिगो व्यवस्थापन गर्नु,

३.४.४ रणनीति

उल्लिखित उद्देश्य हासिल गर्नका लागि स्थानीय तहले अपनाउने रणनीति निम्नानुसार रहेका छन् ।

१. इच्छुक माध्यमिक विद्यालयहरूलाई प्राविधिक धार सम्बन्धन प्राप्त गर्न सम्बन्धित निकायमा पहल गर्ने।
२. स्थानीय तह मार्फत प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम सञ्चालनका लागि निजी क्षेत्रमा सञ्चालित तालिम केन्द्रहरूलाई प्रोत्साहित गर्ने।
३. प्राविधिक धारको पढाइका लागि अभिप्रेरित गरी पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम व्यवस्थापन गरी सञ्चालन गर्ने।
४. स्थानीय आवश्यकताको आधारमा स्थानीय नागरिकहरूका लागि गाउँपालिकाले रोजगारमूलक छोटो अवधिका तालिम सञ्चालन गर्ने।
५. प्राविधिक धार सञ्चालित विद्यालयमा प्रयोगात्मक कार्यका लागि आवश्यक प्रयोगशाला तथा फिल्डको दिगो व्यवस्थापन गर्ने।
६. माध्यमिक तहमा अध्ययनरत जम्मा विद्यार्थीमध्ये ४०% लाई प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको कार्यक्रममा पहुँच सुनिश्चित गर्ने।
७. समयसापेक्ष प्राविधिक धार तथा व्यावसायिक तालिमको कार्यक्रमको विस्तार गर्ने।

३.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) उपलब्धि

योजनाको कार्यान्वियनबाट हासिल हुने मुख्य उपलब्धिहरू निम्नानुसार छन् ।

- माध्यमिक तहमा अध्ययनरत जम्मा विद्यार्थीमध्ये २०% ले प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् ।

माध्यमिक तहको अध्ययन पूरा गरी उच्च शिक्षा अध्ययन गरिरहेका तथा विभिन्न पेसा व्यवसायमा संलग्न युवायुवतीहरू प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त गरी स्वाबलम्बी र आत्मनिर्भर भएका हुनेछन् ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८२/८३)	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८
१	प्राविधिक शिक्षा तथा	१				१	

	व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने विद्यालय सङ्ख्या						
२	माध्यमिक तहमा प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिममा भर्ना भएका विद्यार्थी सङ्ख्या	७४	८०	८६	९२	१००	१००
३	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने तालिम केन्द्र सङ्ख्या	०	०	२	१	०	०
४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम प्रदान गर्ने तालिम केन्द्रमा भर्ना भएका प्रशिक्षार्थी सङ्ख्या	०	०	२	१	१	०
५	प्राविधिक धार तर्फको प्रशिक्षक सङ्ख्या	०	१	१		१	
	विद्यालयकाइलेक्ट्रोनिक्स तथाइलेक्ट्रिकल उपकरण र सोलार मर्मत						

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमूख क्रियाकलापहरू	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र सिपका लागि आवश्यक नीति तर्जुमा	पटक		१				१	१	
२	प्राविधिक धारका थप माध्यमिक विद्यालयहरू स्थापना र सञ्चालन	वडागत	०	०	१		०	१	३	
३	पढ्दै कमाउँदै कार्यक्रम कार्यान्वयन (कक्षा ११-१२)	विद्यालय	०	०	१	१	१	३	६	
४	परम्परागत सिपको पहिचान, प्रमाणीकरण तथा प्रवर्द्धन वैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजी, प्रमाणीकरण तथा उपयोग	पटक	०		१	१	१	३	८	

५	युवालाई उद्यमशीलता सम्बन्धी छोटो अवधिको तालिम सञ्चालन	पटक			१	१	१	५	१०	
६	कक्षा ९-१२ मा प्रयोगात्मक सामग्री र OJT सञ्चालन खर्च (संघीय)	वटा	०	०						
७	पालिका स्तरीय प्राविधिक शिक्षालय स्थापना र सञ्चालन	पटक	०	०	०	१	०	१	१	
८	कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशालाका औजार/सामग्री मर्मत तथा व्यवस्थापन खर्च	पटक	०	१			१	२	४	
	विद्यालयकाइलेक्ट्रोनिक्स तथाइलेक्ट्रिकल उपकरण र सोलार मर्मत									

परिच्छेद ४ :अन्तरसम्बन्धित विषय तथा क्षेत्र

४. १ पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाइ सामग्री तथा मूल्याङ्कन

४.१.१. परिचय

पाठ्यक्रम विकास, परिवर्तन र परिमार्जन निरन्तर भइरहने प्रक्रिया हो । नेपालको संविधानको धारा ३१ को व्यवस्था र मर्म, विश्वमा भइरहेका नवीनतम् शैक्षिक प्रवर्धन, प्रयोग तथा उपलब्धिहरू, राज्यको पुनसंरचनासँगै शैक्षिक रुपान्तरण अपरिहार्य भएको परिपेक्ष्यमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको नेतृत्वमा विद्यालय तहका पाठ्यक्रम २०७६ देखि परिवर्तन गरी कार्यान्वयन प्रारम्भ गरिएको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले तयार गरेको विद्यालय क्षेत्रको पाठ्यक्रमलाई आधार तथा मार्गचित्रका रूपमा लिई सामाजिक न्याय, सकारात्मक रुपान्तरण र विश्व प्रतिष्पर्धी सक्षम नागरिक तयार गर्ने लक्ष्य केन्द्रित पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु, सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय सरकारको प्रमुख जिम्मेवारी रहेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माणका लागि स्थानीय तहलाई जिम्मेवारी दिएको छ भने प्रथम पटक कार्यघण्टा र पाठ्यघण्टाको व्यवस्था गरिएको छ । विगतमा प्रयोग गरिएको विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीका समस्या तथा कठिनाइहरूको अनुभवका आधारमा मूल्याङ्कनका साधनहरूलाई सहज र व्यावहारिक बनाई नतिजालाई अक्षराङ्कन पद्धतिमा अभिलेखीकरण गर्ने प्रावधान राखिएको छ । यस योजनाले पनि विद्यालय तहको शिक्षाका लागि सङ्घीय तहमा रहेको पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको नीतिगत व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गराउन र स्थानीय तहको शिक्षाका क्षेत्राधिकारभित्र रहेर योजना र कार्यक्रम तयार गरी

कार्यान्वयन र सहजीकरण गर्ने गरेको छ । अहिले विद्यार्थी सिकाइका लागि आन्तरिक मापदण्ड २०८० समेतका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने गरिन्छ । कक्षा १-३ मा १०० प्रतिशत निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीका आधारमा मूल्याङ्कन गरिन्छ । कक्षा ४- ८ मा पूर्णाङ्कको ५० प्रतिशत आन्तरिक र ५० प्रतिशत वाह्य पद्धतिका आधारमा मूल्याङ्कन हुने र कक्षा ९ – १२ मा पूर्णाङ्कको २५ प्रतिशत आन्तरिक र ७५ प्रतिशत वाह्य पद्धतिबाट मूल्याङ्कन हुन्छ । नतिजा प्रकाशनका लागि लेटर ग्रेडिङ् निर्देशिका २०७८ लाई आधार मानिन्छ ।

४.१.३ उद्देश्य

१. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु,
२. गाउँपालिकाको परिवेश अनुसार व्यावहारिक तथा जीवनोपयोगी पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री विकास गरी कार्यान्वयन गर्नु,
३. परीक्षा र मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्नु,
४. परीक्षा र मूल्याङ्कनलाई सिकाइसँग जोडी विद्यार्थी उपलब्धि वृद्धि गर्नु,

४.१.४ रणनीति

१. विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुरूप पाठ्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
२.पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालालाई प्रबोधीकरण गर्ने ।
३.पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका लागि शिक्षकहरूको पेसागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
४.विपद, महामारी तथा सङ्कटको अवस्थामा वैकल्पिक विधिबाट शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने ।
५ सहपाठी सिकाइ समूह निर्माण गरी सिकाइको सुदृढीकरण र कमजोर सिकाइ क्षमता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग गर्ने वयवस्था मिलाउने ।
६. परीक्षा र मूल्याङ्कनलाई सिकाइसँग जोड्न निरन्तर मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकरी र व्यवस्थित बनाउने ।
७ आन्तरिक मूल्याङकनलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन पूर्णाङ्क र पाठ्यभारका आधारमा पठन/ सिकाइ संस्कृतिलाई जोड दिई **गर र सिक** भन्ने कार्यको विकास गर्ने ।
८. स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणको क्रममा वातावरणीय दिगोपनाका लागि वृक्षारोपण, वातावरण संरक्षणको रैथाने ज्ञान र सिपलाई समावेश गर्ने ।
९. विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षकको वृत्ति विकाससँग आवद्ध गरी पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन वातावरण सिर्जना गर्ने ।
१०. सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग जोड्न स्थानीय परिवेश र भौगोलिक अवस्था अनुकूलको विषयवस्तुलाई सिकाइ क्रियाकलापमा समावेश गर्ने ।

११.पालिका भित्रका आधारभूत र माध्यमिक विद्यालयहरूमा क्रमशः सञ्चार र प्रविधिको पहुँचको सुनिश्चित गरिँदै लाने ।

१२.पालिका भित्रका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूबिच शैक्षिक प्रणाली र सिकाइ प्रक्रियाका आ- आफ्ना विचार आदान प्रदान गर्न प्रोत्साहन गरी सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउने ।

१३.पालिकाभित्रका सामुदायिक विद्यालयहरू मध्ये कार्यसम्पादनका आधारमा उत्कृष्ट विद्यालयलाई उचित मूल्याङ्कन गरी पुरस्कृत गर्ने।

१३. तहगत रूपमा गाउँस्तरमा समेत सिकाइ मूल्याङ्कन परिपाटी तथा गाउँस्तरमा समेत सह क्रियाकलाप सञ्चालन गरी उपल्ब्धि वृद्धि र व्यक्तित्व विकासको अवसर प्रदान गर्ने।

१४. विद्यालयको विकास र सिकाइ वातावरणलाई प्रभावकारी बनाउन प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरूसँग करार सम्झौता गर्ने।

४.१.५ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) उपलब्धि

१. पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा सिकरूमा ज्ञान, सिप र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन भएको हुनेछ ।

२. स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण तथा कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।

३. निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत मूल्याङ्कन पद्धतिको कार्यान्वयन भई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार आएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७	२०८७/८८
१	एकिकृत पाठ्यक्रम लागु गरेको विद्यालय सङ्ख्या	३२	३२	३२	३२	३२	३२
२	परीक्षामा स्तरीकृत प्रश्नपत्र प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	०	०	०	०	०	०
३	स्थानीय भाषामा कक्षा सञ्चान गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	८	८	१०	१२	१४	१६
४	कार्य सञ्चयिका तयार	२०	२५	३०	३२	३२	३२

	गरेर निरन्तर मूल्याङ्न गर्ने विद्यालय सङ्ख्या						
५	कार्य घण्टा र मापदण्डका आधारमा आन्तरिक मूल्याङ्नकन गर्ने विद्यालय	०	५	५	८	१०	१२
६	भरपर्दो इन्टरनेट सुविधा भएका विद्यालय	२५	२८	३२	३२	३२	३२
७	आइसिटी ल्याब सञ्चालन र सोको जनशक्ति भएका विद्यालय सङ्ख्या	१५	२०	२४	२६	३२	३२
८	विज्ञान प्रयोगशाला र पुस्तकालय सञ्चालन र सोको जनशक्ति भएका विद्यालय सङ्ख्या	७	७	७	७	७	७

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	स्थानीय पाठ्यक्रमको पुनरावलोकन विकास र कार्यान्वयन	पटक		१	०	०	१	२	४	
२	स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यपुस्तक विकास र वितरण (कक्षा १-३)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

३	पाठ्यक्रम/पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी प्रबोधीकरणमा आधारित क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	स्थानीय मातृभाषामा पठनपाठन (लिम्बू, राई वान्तवा मगर,......)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	विद्यालय तह कक्षा ४ - १० सम्मका विद्यार्थीका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कन अभिलेख पुस्तिका तयार र वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	विद्यालय तहको मूल्याङ्कन सम्बन्धी क्षमता विकास तथा सहजीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	पाठ्यक्रम तथा शिक्षक निर्देशिका वितरण	विद्यालय	३०	३२	३२	३२	३२	३२	३२	
८	सिकाइ उपलब्धी विश्लेषण, छलफल अन्तरक्रिया र प्रतिवेदन तयार कार्यक्रम (विद्यालय तथा पालिका स्तरीय)	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
९	शिक्षण सुधार योजना तयार र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	गाउँ शिक्षा सम्मेलन	पटक	०	१	१	१	१	५	९	
११	पालिका स्तरीय कक्षा ५ को परीक्षा सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१	५	
१२	पालिका स्तरीय कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१	५	
१३	पालिका स्तरीय कक्षा ११ को परीक्षा सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	१	५	

४.२ शिक्षक व्यवस्थापन र विकास

४.२.१ परिचय

नेपालको शिक्षानीति २०७६ अनुसार शैक्षिक संरचनाका विभिन्न स्थानमा रहेर सेवा प्रवाह गर्ने भरपर्दो जनशक्ति नै शिक्षक हुन् । गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गरी उत्कृष्ट नतिजा हात पार्न र राष्ट्रिय उद्देश्य अनुसारका नागरिक तयार गर्न शिक्षकको पेसागत दक्षता अपरिहार्य छ । शिक्षकहरूको पेसागत योग्यता, सक्षमता, इमान्दारिता, प्रतिवद्धता, जवाफदेहिता, उत्तर दायित्व सुनिश्चित गर्दै सुशासन कायम गर्न जोड दिएको छ । उच्चस्तरीय राष्ट्रिय शिक्षा आयोगको प्रतिवेदन २०७५ अनुसार शिक्षाको गुणस्तरीय शिक्षकको व्यवस्थापनबाट मात्र गुणस्तरीय शिक्षा सम्भव हुन्छ । यसका लागि शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था, शिक्षक छनोट, शिक्षकको पेसागत विकास र उपयोग, शिक्षक प्रोत्साहन तथा शिक्षकका अनुभव आदानप्रदान जस्ता कुरामा जोड दिएको छ । यसैगरी विश्वव्यापीकरण (globalization) को प्रभावलाई समेत मध्यनजर गर्दै शिक्षकको पेसागत क्षमता विकास र विस्तारका लागि आधुनिक सूचना प्रविधि तथा प्रणालीसँग आवद्ध गर्दै अगाडि बढ्नु पर्ने कुरामा समेत जोड दिएको छ ।

राज्यको पुनः संरचना तथा बदलिदो परिस्थितसँगै नेपालको संविधानद्वारा प्रदत्त शिक्षाको समान पहुँचको हकलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न र परिवर्तित संरचनाअनुसार संस्थाहरूको क्षमता विकास गर्न नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था गरिएका छन् । परिवर्तित सन्दर्भमा राज्यका स्रोत साधनहरूको पनि समयानुकुल र समतामूलक वितरण गरिनु जरूरी छ । यसै सन्दर्भमा हाम्रो माङसेबुङ गाउँपालिकामा पनि विद्यमान शिक्षक दरबन्दीको अध्ययन, अनुसन्धान, विश्लेषण गरी पुनर्वितरण गर्नु यो योजनाको लक्ष्य रहेको छ ।

सामुदायिक विद्यालयमा घट्तो विद्यार्थी संख्ङ्या, बिकट भौगोलिक अवस्था, वर्तमान नीतिगत कानुनी अवस्था, विद्यालय सङ्ख्या र दरबन्दी, तहगत तथा विषयगत शिक्षक व्यवस्थापन र यसको लागि अपनाउनु पर्ने रणनीति योजनामा समेटिँदा योजना कार्यान्वयनमा सहजता हुने विश्वास छ ।

४.२.२ वर्तमान अवस्था

विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले शिक्षकहरूको सक्षमता तथा आवश्यकतालाई औंल्याएको छ । योग्य, व्यावसायिक दृष्टिले सक्षम, उत्प्रेरित, प्रतिवद्ध, समर्पित तथा जिम्मेवार शिक्षक नै शैक्षिक प्रणालीका खम्बा हुन । कक्षा ११र १२ सञ्चालन भएका माध्यमिक विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूले शिक्षकको उत्पादन गर्दछन् भने अध्यापन अनुमति पत्र प्रदान गर्ने र रिक्त स्थानका लागि शिक्षकहरूको छनौट गरी नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने काम शिक्षा सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । शिक्षकहरूको बढुवा सम्बन्धी काम पनि शिक्षा सेवा

आयोगले नै गर्दछ । स्थायी शिक्षकको नियुक्ति तथा पदस्थापन शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ र स्थानीय पालिकाको समन्वयमा हुने गरेको छ ।

एकातिर शिक्षालाई वैज्ञानिक, व्यावसायिक सिपमूलक, प्राविधिक र रोजगारमूलक तथा जनमूखी बनाउनु छ भने अर्कातिर सामुदायिक विद्यालयमा विद्यार्थी ल्याउने , टिकाउने, सिकाउने र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा प्रतिष्पर्धा गरी अवसर प्राप्त गर्न सक्ने बनाउनु छ । यसको मुख्य स्थान विद्यालय हो भने आधार स्तम्भ त्यहाँको जनशक्ति नै हो । शिक्षकको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र एउटा गतिशील शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणालीको स्थापना गरी शिक्षकलाई योग्य , व्यावसायिक दृष्टिले सक्षम, उत्प्रेरित, प्रतिवद्ध, समर्पित तथा जिम्मेवार बनाई गुणस्तरीय शिक्षकबाट गुणस्तरीय सहजीकरण गराउने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हो ।

४.२.३ उद्देश्य

१. विद्यालय कक्षागत, तहगत र विषयगत रूपमा शिक्षकको व्यवस्था गर्नु,

२. प्रविधिमा आधारित शिक्षक तालिम व्यवस्था गर्ने, शिक्षक सक्षमता प्रारूपको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु,

३. शिक्षकको पेसागत विकास र निरन्तर पेसागत सहयोगलाई सुनिश्चित गर्नु,

४. शिक्षकको कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन, प्रोत्साहन र वृत्ति विकासका अवसरमा सुधार गर्नु,

५. दक्ष, सक्षम, र उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्थापन गरी विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही हुने पद्धतिको विकास गर्नु,

६. विद्यालय सुपरीवेक्षण प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी शिक्षकको पेसागत सहयोग, गुणस्तर र शैक्षिक सुशासनमा सुधार गर्नु,

४.२.४ रणनीति

१. विद्यार्थी शिक्षक अनुपातका आधारमा कक्षागत, तहगत र विषयगत रूपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान तथा पुनर्वितरण गर्ने।
२. शिक्षकको पेसागत विकासका लागि प्रदेश सरकारको समन्वयमा शिक्षण सिप विकास, विषयगत सेवाकालीन तालिम, सिकाइ पोर्टल तथा एप्सको प्रयोग सम्बन्धी तालिमको सञ्चालन गर्ने।
३. रिक्त दरबन्दीमा स्थानीय सरकारले शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने र वैकल्पिक व्यवस्था गरी दरबन्दीलाई १५ दिन भन्दा बढी रिक्त नहुने गरी सुनिश्चित गर्ने।

४. शिक्षकको कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन, प्रोत्साहन र वृत्ति विकासका अवसरमा सुधार गर्न, कार्यक्रम र सूचक तयार गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुका साथै शिक्षकलाई सिकाइप्रति समर्पित र जवाफदेही बनाउने ।
५. विद्यालय सुपरीवेक्षण प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न विषय विज्ञको समूह निर्माण गरी विद्यालयलाई नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने ।
६. शिक्षकहरूको विषयगत सञ्जाल निर्माण गरी अनुभव तथा सिकाइ आदानप्रदान गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
७. शिक्षक सक्षमताको प्रभावकारी उपयोग गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कन र उपलब्धिसँग तालमेल गर्ने ।

४.२.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

(क) उपलब्धि

१. दरबन्दी मिलान भई सबै विद्यालयमा कक्षागत र विषयगत रूपमा शिक्षकको व्यवस्था भएको हुनेछ ।
२. शिक्षकहरूलाई निरन्तर स्तरीय पेसागत विकासको अवसर प्राप्त भएको हुनेछ ।
३. सबै विद्यालयमा आवश्यक सङ्ख्यामा दक्ष, सक्षम, योग्य, उत्साहित तथा पेसाप्रति प्रतिवद्ध र कार्य सम्पादनप्रति जिम्मेवार शिक्षक व्यवस्था भएको हुनेछ ।
४. सबै शिक्षक कर्मचारीहरू आधुनिक सूचना प्रविधिप्रति अभ्यस्त भई सिकाइलाई सहज, सरल र गुणस्तरीय बनाएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६	२०८६/८७
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा कार्यरत योग्यता प्राप्त शिक्षक तथा सहजकर्ताको सङ्ख्या	२८	३०	३२	३२	३२
२	आधारभूत तहमा कार्यरत तालिम प्राप्त शिक्षक	१४१	४०	४०	४०	४०
३	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) मा कार्यरत तालिम प्राप्त शिक्षक	४१	१०	१०	१०	१०

४	सूचना तथा प्रविधिसम्बन्धी न्यूनतम् सक्षमता भएका शिक्षक	११०	१४१	१६०	२००	२१०
५	शिक्षक पेसागत सहयोग प्रणाली लागु भएका विद्यालय	२०	२२	२६	३०	३२
६	शिक्षकको पेसागत विकास तालिम पुरा गरेको सङ्ख्या	११०	४०	४०	४०	४०
७	मेन्टरिङ कार्यक्रम पूरा गरेको सङ्ख्या	२०	१२	०	०	०
८	धार्मिक विद्यालयका तालिम प्राप्त शिक्षक सङ्ख्या	२	२	३	३	३
	PHD अध्ययन छात्रवृत्ति					

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	शिक्षकको पेशागत सहयोग सञ्जाल गठन र तिनको कार्य प्रक्रिया निर्धारण	पटक	०	१	०	१	१	३	७	
२	पालिका स्तरीय शिक्षक पेशागत विकास तालिम	जना	०	१	१	१	१	४	९	
३	शिक्षकले कक्षाकोठामा विताउने समयको लागि लकबुक सञ्चालन	विद्यालय	०	१	१	१	१	४	९	
४	स्थानीय तहमा विज्ञ व्यक्ति/ समूह परिचालन	जना/समूह	०	१	१	१	१	४	९	
५	शिक्षकको विषयगत सञ्जाल निर्माण र परिचालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

६	शिक्षकको कार्यसम्पादन सूचक निर्माण	पटक	०	१	१	१	१	४	९	
७	अन्तर विद्यालय अवलोकन भ्रमण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	शिक्षण सुधार योजनाको निर्माण कार्याशाला	वटा	१	१	१	१	१	५	१०	
९	पालिका स्तरीय शिक्षक सम्मेलन	पटक	०							
१०	उत्कृष्ट प्र.अ., शिक्षक, बाविके शिक्षक र कर्मचारी पुरस्कार	जना	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००	
१२	शिक्षकको क्षमता विकास तालिम	पटक	३	३	३	३	३	१५	३०	
१३	विद्यालय सहायक कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१४	प्रशिक्षकको पेशागत विकास तालिम	पटक	०	१		१		२	५	
१५	Item Writing and Question Bank निर्माण कार्याशाला (कक्षा ५, ८ र १०)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१६	गाउँ शिक्षा योजनाको कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

४.३ शिक्षामा समता र समावेशीकरण

४.३.१ परिचय

राज्यको मूल प्रवाहमा समाहित हुन नसकेका वर्ग वा पछाडि परेका वा पारिएका महिला, आदिवासी, जनजाति, मधेसी, दलित लगायतका सीमान्तकृत वर्गका लागि क्षतिपूर्तिको सिद्धान्तको आधारमा राज्यको मूल प्रवाहमा ल्याउन अपनाइने लोकतान्त्रिक विधि समावेशीकरण हो । राज्यको शासन प्रक्रिया, नीति निर्माण, नीति कार्यान्वयन लगायत राज्यको हरेक अङ्गमा उनीहरूको सार्थक उपस्थिति गराई उनिहरूलाई राज्यप्रति अपनत्व महसुस गराउने उपाय समावेशीकरण हो । समावेशीकरण आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, प्रशासनिक तथा शैक्षिक क्षेत्र लगायत राज्यका हरेक क्षेत्रमा लागु गर्नुपर्दछ ।

नेपालमा समावेशी शिक्षा सम्बन्धी ऐन २०२८ सालबाट नै प्रयोगमा आएको भएतापनि व्यावहारिक रूपमा २०६२/०६३ सालको जनआन्दोलन पछि स्थापित भएको र वि. सं २०६३ सालमा आधारभूत शिक्षा मातृभाषामा दिने र माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निशुःल्क प्रदान गर्ने संवैधानिक व्यवस्था गरिएको पाइन्छ । नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३१ ले सबै बालबालिकाहरूको शिक्षा प्राप्त गर्ने नैसर्गिक अधिकारलाई सुनिश्चित गरेको छ । अपाङ्गत भएका व्यक्तिको अधिकार सम्बन्धी ऐन

२०७४, विद्यालय क्षेत्र विकास योजना (२०७३/०७४–०७९/०८०), दिगो विकासको लक्ष्य (२०१५–२०३०) बुँदा नं. ४ साथै समावेशी शिक्षा नीति २०७३ ले आर्थिक तथा सामाजिक रूपले पछाडि पारिएका व्यक्तिहरूको शिक्षामा पहुँच अभिवृद्धि गर्नको लागि समावेशी शिक्षाको आवश्यकता रहेको कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

यसरी आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका वर्गको सामाजिक न्याय, पहुँच र प्रतिनिधित्वको लागि समावेशी शिक्षा आजको उपयुक्त र सान्दर्भिक मुद्दा बनेको छ ।

४.३.२ वर्तमान अवस्था

समाजमा रहेका विविध प्रकृतिका विकृती विसङ्गतीलाई अन्त्य गरी आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पिछडिएकाहरूलाई सहयोग गर्दै शिक्षामा सबैको पहुँच पुऱ्याउन राज्यले विभिन्न कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ । लैङ्गिक समानता र महिला तथा जातीय हिंसा विरुद्ध माङसेबुङ गाउँपालिकामा पनि विभिन्न कार्यहरू हुदै आइरहेका छन् । नेपालको संविधान तथा कानुनमा व्यवस्था भएअनुरूप गाउँपालिका, वडा समिति, गाउँ शिक्षा समिति, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घ, सामाजिक परीक्षण समिति तथा अन्य विभिन्न सङ्घसंस्थाहरूमा महिला, दलित तथा अन्य सीमान्तकृत वर्गको उपस्थिति उल्लेख्य रहेको छ । विद्यालय शिक्षामा लक्षित समूहका बालबालिकाहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्नको लागि छात्रवृति तथा अन्य सुविधाहरूको पनि व्यवस्था गरिदै आएको छ ।

४.३.३ चुनौति

समावेशी शिक्षाको उद्देश्य पूरा गर्नका लागि निम्नलिखित समस्या तथा चुनौतिहरू रहेका छन् :

- विद्यालयहरूमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरू नहुनु,
- लक्षित समूहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुऱ्याउनु,
- शिक्षालाई अपाङ्गमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, तथा बालमैत्री बनाउनु,
- लक्षित समूहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बनाउन आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन गर्न,
- लक्षित समूहहरू पहिचान गर्न,

४.३.४ उद्देश्य

- ❖ शिक्षाको मुलधारबाट वञ्चित वर्गको पहिचान गरी शिक्षा दिने उपाय खोजी गरी शिक्षाको अवसर प्रदान गर्नु,
- ❖ विद्यालयहरूमा कुनै पनि प्रकारको विभेद, दुर्व्यवहार र हेपाई नहुने सुनिश्चितता प्रदान गर्नु,
- ❖ भेदभावरहित शैक्षिक वातावरण सिर्जना गर्नु,

❖ विद्यालयहरूलाई अपाङ्गमैत्री, लैङ्गिकमैत्री तथा बालमैत्री बनाउन,

❖ आधारभूत तहमा मातृभाषाका माध्यमबाट सिकाइलाई सुनिश्चित गर्नु।

४.३.५ रणनीति

❖ पालिकाभित्रका घरधुरी सर्वेक्षण गरी विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाहरूको पहिचान गरी सो अनुसार शैक्षिक प्रबन्ध मिलाउने ।

❖ विद्यालयहरूमा बालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री तथा अपाङ्गमैत्री भौतिक संरचनाहरूको निर्माण गरी लक्षित समूहको पहुँच सुनिश्चित गर्ने।

❖ लक्षित बालबालिकाहरूलाई आवश्यकता अनुसार पोसाक, स्टेशनरी सामग्री तथा छात्रवृति उपलब्ध गर्ने।

❖ सवै विद्यालयहरूमा विभेदरहित बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्ने।

❖ विद्यालयमा अभिभावकको संलग्नता बढाउने।

❖ आधारभूत तह सम्ममा मातृभाषामा सिकाइ अवसर प्रदान गर्ने।

❖ विद्यालयका हरेक गतिविधिहरूमा समावेशी सहभागिताको प्रबन्ध गर्ने।

४.३.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) उपलब्धि

❖ विद्यालय शिक्षामा समावेशी सिद्धान्त बमोजिम लक्षित समूहको पहुँच अभिवृद्धि भई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

❖ विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागीता सहित सबैका लागी गुणस्तरीय शिक्षा निश्चित भएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	**०८३/०८४**	**०८४/०८५**	**०८५/०८६**	**०८६/०८७**	**०८७/०८८**
१	आधारभूत तहमा विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिकाको सङ्ख्या	०	०	०	०	०	०
२	आधारभूत तहमा वैयतिक फरक क्षमता भएका	१५	१५	१५	१५	१५	१५

	बालबालिकाको सङ्ख्या						
३	आधारभूत तहमा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक बालबालिकाको सङ्ख्या	०	-	-	-	-	-
४	लैङ्गिक फोकल पर्सन भएका विद्यालय सङ्ख्या	०	१	२	३	४	५
५	Gender equality and social inclusion social emotional learning सम्बन्धित तालिम प्राप्त शिक्षक	०		१		१	
६	गुनासो सुनुवाई सम्झौता र आचारसंहिता निर्माण गरी कार्यान्वयन भएका विद्यालय सङ्ख्या	२५	२७	३२	३५	३७	३७

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	समता तथा समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, नियम निर्माण र पुनरावलोकन	पटक	०	१	१	१	१	५	१०	
२	लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको छनौट र क्षमता विकास	जना	०	१	०	०	०	१	२	
३	बालमैत्री प्रारुप सम्बन्धी तालिम	पटक	००	१	१	१	१	४	९	
४	छात्रा समावेशी सञ्जालको	पटक	०		१		१	२	५	

	निर्माण र परिचालन									
५	विद्यार्थी तथा खेलाडी सम्मान									
६	स्काउट सहयोग									
७	किशोरीहरुका लागि प्रतिरक्षा तालिम									
८	राष्ट्रपति रनिङ् शिल्ड प्रतियोगिता									
९	मनोपरामर्श तथा दुर्व्यसनी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	४	९	
१०	अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री र लैङ्गिकमैत्री जस्ता भौतिक संरचनाको विकास	वटा	१	३	५	५	५	१९	३२	
११	समावेशी शिक्षा तालिम	पटक	०	१		१	१	३	८	
१२	विद्यालय जान नसक्ने बालबालिकाहरुको लागि घरमै विद्यालय कार्यक्रम सञ्चालन	जना	०	१	१	१	१	४	९	
१३	लक्षित वर्गका बाललबालिकाहरुका लागि सिकाइ प्रोत्साहन कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	४	९	
१४	अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाइ सहयोगी सामग्री बितरणका लागि बजेट अनुदान वा समावेशी सिकाइ सामग्री	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१५	लक्षित समूह सशक्तीकरण कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	४	९	

४. ४ विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम

बालबालिकाको वृद्धि, विकास र सिकाइका लागि पौष्टिक खाना तथा खाजा महत्त्वपूर्ण हुन्छ। खाना शरीरलाई आवश्यक पर्ने पोषक तत्त्व र बृहत पोषक तत्त्व आपूर्तिका लागि   आवश्यकता पर्दछ । बालबालिकाको वृद्धि र विकासका लागि खाना अनिवार्य तत्त्व हो । पोषणयुक्त खाना खाएमा मात्र स्वस्थ्य जीवनको सुरुवात हुन्छ । नेपालको संविधान २०७२ ले प्रत्याभूत गरेको निःशुल्क तथा अनिर्वाय आधारभूत शिक्षा विद्यालयमा आएका बालबालिकाहरूको पोषणयुक्त खाजा व्यवस्थापन गर्न प्रारम्भिक बालविकासदेखि कक्षा पाँचसम्म पढिरहेका विद्यार्थीहरूका लागि नेपाल सरकारले बजेटको व्यवस्था गरेको छ। शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयअन्तर्गत रहेको शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रबाट स्थानीय तहमा दिवा खाजाको रकम ससर्त अनुदानका रूपमा निकासा हुन्छ । विद्यालयले स्थानीय तहमा बजेट माग गरी विद्यार्थीहरूलाई खाजा खुवाउने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने

हुन्छ । पोषणयुक्त दिवा खाजाबाट बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकास भई मानव पूँजी विकासमा योगदान पुग्दछ ।

प्राथमिक विद्यालयहरूमा विश्व खाद्य कार्यक्रमको खाद्यान्न अनुदानमा आधारित दिवा खाजा कार्यक्रम आरम्भ भएकोमा आर्थिक वर्ष २०७७//०७८ मा सामुदायिक विद्यालयका पूर्व प्राथमिकदेखि कक्षा पाँचसम्मका सबै बालबालिकालाई दिवा खाजाको व्यवस्थागरिएको छ । विद्यार्थीको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थाले उनीहरूको संज्ञानात्मक क्षमता, शैक्षिक उपलब्धि, गुणस्तरीय जीवन तथा समाजका लागि विभिन्न पक्षमा योगदान गर्ने क्षमतालाई प्रभाव पार्ने भएकोले उनीहरूको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्था राम्रो बनाइनु पर्दछ ।

सन् २००४ मा सरकारको स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयले तयार पारेको राष्ट्रिय पोषण रणनीतिमा १३ वटा स्वास्थ तथा पोषणसम्बन्धी रणनीतिहरू तयार गरेकोमा त्यसमध्ये एउटा रणनीति स्वास्थ तथा पोषणसम्बन्धी थियो । यसले विद्यालयका बालबालिकाहरूमा कुपोषण हटाउने र विद्यार्थीहरूको वृद्धि विद्यालय भर्ना र उपस्थिति बढाई सिकाइ उपलब्धि सुधार गर्ने ,लक्ष्य लिएको थियो । नेपाल सरकारले संविधानको अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षासबैका लागि , दिगो विकासको ,खाद्य सम्प्रभुताको हकगरिबी उन्मुलन तथा भोक उन्मूलन र सबैका लागि गुणस्तरीय पहुँच सुनिश्चितता सम्बन्धमा भएका कानुन तथा सम्झौता कार्यान्वयन गर्न बालकक्षादेखि कक्षा ५ सम्म अध्ययनरत बालबालिकाको दिवा खाजा सञ्चालनार्थ माङसेबुङ गाउँपालिकाले प्राप्त बजेटबाट गाउँभित्रका सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा रकम हस्तान्तरण गर्ने कार्य गरेको छ ।

४.४.१ वर्तमान अवस्था

यहाँ २८ वटा बालविकास केन्द्रहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । शैक्षिक सत्र २०८२ मा बालविकासदेखि कक्षा ५ सम्म १६३७ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेका छन् । यस पालिका भित्रका संस्थागत विद्यालयहरूले आफ्नै मापदण्डअनुसारको स्वास्थ्य तथा पोषणयुक्त खाजाको व्यवस्थापन गरेको भएतापनि विभिन्न सामुदायिक विद्यालयहरूले भिन्नभिन्न तरिका अपनाएर खाजाको व्यवस्थापन गरिरहेको पाइन्छ । नेपाल सरकारको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा दिवा खाजा सम्बन्धी जम्मा तीन वटा मोडालिटी उल्लेख गरिएको छ । विद्यालयबाट दिवा खाजा व्यवस्थापन, विद्यालयको चमेना गृहबाट दिवा खाजा व्यवस्था गर्ने र घरैबाट तयार गरी पठाउने व्यवस्थापन छ। जसमध्ये यस क्षेत्रका धेरैजसो विद्यालयहरूले पहिलो विकल्प अवलम्वन गरिरहेको पाइन्छ र त्यसपछि दोस्रो विकल्पअनुसार व्यवस्थापन गरेको पाइन्छ ।

नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको शिक्षा स्वास्थ्य ,र खाद्यसम्बन्धी अधिकारहरूखाद्य , सम्प्रभुतासम्बन्धी कानुननेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष ,राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७६ लागु हुनु , २०७७।०७८ देखि सामुदायिक विद्यालयहरूमा बालकक्षादेखि कक्षा ५ सम्मका कर्णाली का ५ जिल्लामा २० र बाकीँ जिल्लाहरूका सबै बालबालिकाहरूलाई रु १५ का दरले खाजा व्यवस्थापनका लागि रकम उपलब्ध गराउनु ,सङ्घीय सरकारको शिक्षा ससर्त अनुदानअन्तर्गत

WASH सहितको शौचालय र स्यानिटरी प्याड उपलब्ध हुनुप्रदेश सरकारबाट खानेपानीका , कार्यक्रम उपलब्ध हुनु ,दिवा खाजाले बालबालिकाहरूमा विद्यालय नियमिततामा सुधार हुनु , अभिभावकहरूमा पोषणयुक्त खाना तथा बालबालिकाको स्वास्थ्यसम्बन्धी जनचेतना बढ्नुग्रा ,मीण क्षेत्रका बालालिकाहरू लामो समय पैदल यात्राका कारण भोको पेट रही अध्ययन गर्नुपर्ने अवस्थाको अन्त्य भई सिकाइ उपलब्धिमा सुधार आउनु लगायतका गतिविधिले यस क्षेत्रको सुधारको प्रत्याभूत गर्दछ ।

यस पक्षको चुनौतिका रूपमा खाजाको कार्यक्रमका लागि नेपाल सरकारबाट उपलब्ध हुने रकम वर्तमान परिप्रेक्ष्य एकदमै कम हुनुबाल ,बालिकाले घरैबाट लिएर आएको खाजा ताजा तथा पोषाणयुक्त नहुनु ,खाजामा जङ्क फुडको उपभोग, ग्रामीण भेगका अभिभावकलाई पोषणयुक्त खानाको ज्ञानको कमी हुनु आदि रहेका छन् । यस क्षेत्रका मुख्य समस्या तथा चुनौतिहरूलाई निम्न बुँदामा उल्लेख गर्न सकिन्छ :

- खाजा व्यवस्थापनका लागि छुट्टै कक्षा व्यवस्थापन प्रबन्ध मिलाउन ।
- चमेना गृहको व्यवस्थापन गर्न ।
- विद्यालयले पोषणयुक्त खाजाको व्यवस्थापन गर्न ।
- प्राप्त रकम एकदमै न्यून भएकाले रकम थप गरी व्यवस्थापन गर्न,
- सबै विद्यालयमा शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्थापन गर्न,
- अभिभावकहरूलाई पोषण व्यवस्थापन लागि सचेत तथा प्रतिबद्ध गराउन ।
- दिवा खाजा सम्बन्धी मेनुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न ।

४.४.२ उद्देश्य

दिवा खाजा तथा स्वास्थ्य पोषण कार्यक्रमका उद्देश्य देहायबमोजिम रहेका छन् :

- विद्यालय खाजासँग सम्बन्धित सेवाहरूमा सुधार गरी प्रत्येक विद्यालयमा बालबालिकालाई स्वस्थकर तथा पोषणयुक्त खाजाको सुनिश्चित गर्नु ।
- विद्यालयमा बालबालिकाको सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी व्यवहारलाई प्रोत्साहन गर्नु ।
- बालबालिकाको पोषण स्वास्थ्य र ,सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गर्न स्थानीय सरकार , सरोकारवालाहरू र अभिभावकहरूसँग समन्वय गर्नु ।
- विद्यालय उमेर समूहका बालबालिकाहरूको विद्यालय भर्ना दर वृद्धि गर्नु ।

- पोषणयुक्त खाद्यान्नको अभाव भएका विशेष क्षेत्रका बालबालिकाहरूलई लक्षित गरी शिक्षामा सुधार ल्याउनु ।
- कक्षा दोहोर्‍याउने र विद्यालय छाड्ने दरमा कमी ल्याउनु ।
- सामुदायिक विद्यालयप्रति विद्यार्थीहरूको आकर्षण बढाउनु ।

४.४.३ रणनीति

यस योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ :

- गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा पोषणयुक्त दिवा खाजा व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालनार्थ तोकिएको मापदण्डअनुरूप स्थानीय मापदण्ड र स्तर निर्धारण गर्ने।
- बालबालिकाका लागि सम्भव भएसम्म विद्यालयमा नै पोसिलो खाजा तयारीको आवश्यक प्रबन्ध मिलाउन विद्यालयहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने।
- दिवा खाजा कार्यक्रमलाई बिस्तार गर्दै आगामी दिनमा थप व्यवस्थित गर्ने।
- विद्यार्थी सङ्ख्याको अनुपातमा पर्याप्त पानी साबुन तथा ,सरसफाइसहितको हात धुने ठाउँ ,स्वच्छ खानेपानी र विद्यालय परिसर सरसफाइको प्रबन्ध मिलाउने ।
- विद्यालयहरूमा प्राथमिक उपचार किट वितरण तथा प्रतिस्थापनबालबालिकाको आवधिक , स्वास्थ्य जाँचलाई नियमित र प्रभावकारीबनाउने ।
- किशोरीहरूका लागि महिनावारी स्वच्छता र पोषणसम्बन्धी शिक्षा दिन स्थानीय स्वास्थ्य संस्थाको समन्वय र सहयोगमा कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने।
- दिवा खाजाका लागि चाहिने खाद्य सामग्रीका लागि स्थानीय स्तरमा उत्पादित सामग्रीलाई प्राथमिकता दिन प्रोत्साहन गर्ने।
- वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा उपलब्ध भइरहेको दिवा खाजा रकमलाई बढाउन पहल गर्ने।
- विद्यालयहरूमा गठित आमा समूहहरूलाई पोषण तथा स्वच्छता सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने ।

४.४.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

उपलब्धि (क)

माङसेबुङ गाउँपालिका भित्रका विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य, पोषणको अवस्थामा सुधार भई पोषणयुक्त दिवा खाजाबाट बालबालिकाको शारीरिक र मानसिक विकास भई मानव पूँजी विकासमा र मनोसामाजिक कुशलता अभिवृद्धि तथा सिकाइमा सुधारसहित रमाइलो वातावरणमा सिकाइको पहुँच तथा सहभागिता हुनेछ ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	०८७/०८८	जम्मा
१	प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका (%)	९५	१००	१००	१००	१००	१००	५००
२	कक्षा १ मा भर्ना भएका बालबालिकामध्ये आवश्यक खोप प्राप्त गरेका बालबालिका(%)	९५	१००	१००	१००	१००	१००	५००
३	दिवा खाजा प्राप्त गर्ने कक्षा १-५ विद्यालय सङ्ख्या	१६८७	१७००	१७५०	१८००	१८५०	१९००	
४	वार्षिक रूपमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण	०	१	१	१	१	१	
५	खानेपानी, शौचालय र प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुगेका विद्यालय सङ्ख्या	२२	२५	२८	३२	३२	३२	३२
६	नर्सिङ् सेवा तथा सुविधा पुगेका विद्यालय सङ्ख्या	१		१		१		३
७	चमेनागृह स्थापना र सञ्चालन भएको विद्यालय सङ्ख्या	१६	२०	२४	२६	३०	३२	३२

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष	भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत

			१	२	३	४	५	**जम्मा**		
१	विद्यार्थी दिवा खाजा कार्यक्रम, पोषण र स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिमूखीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	दिवा खाजा कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण	पटक	१०	१५	१५	२०	२०	८०	२००	
३	किशोर किशोरी शिक्षा कार्यक्रम	विद्यालय	०	१	१	१	१	४	९	
४	एक विद्यालय एक स्वास्थ्य किट वा प्राथमिक उपचार बक्स व्यवस्थापन	विद्यालय	१०	१०	१२	०	०	३२	३२	
५	चौमासिक रुपमा स्वास्थ्य परीक्षण, जुकाको औषधी वितरण तथा परामर्श कार्यक्रम	विद्यालय	१५	२०	२५	३०	३२	३२	३२	
६	पोषणयुक्त खाजा व्यवस्थापनका लागि चमेनागृह सञ्चालकलाई कुक तालिम	जना	२०	२०	०	०	०	४०	८०	
७	स्थानीय खाजा प्रवर्धनका लागि स्थानीय संघसंस्थासँग सहकार्य	विद्यालय	२०	३२		३२		३२	३२	
८	प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	किशोरीहरुलाई आत्मरक्षा तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	नमूना वाल संसद तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
११	एक विद्यार्थी एक बोट	विद्यालय	०	१५	३२	३२	३२	३२	३२	
१२	किशोरीका लागि आराम कक्ष व्यवस्थापन कार्यक्रम	विद्यालय	०	१		२		२	५	
१३	दिवा खाजा अनुदान	विद्यार्थी	१६८७	१७००	१७५०	१८००	१८५०	१९००		
१४	छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	विद्यार्थी	६७२	७००	७५०	८००	८५०	४५७२	१००००	

४.५ विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता

४.५.१ परिचय

कृत्रिम र प्राकृतिक कारणले हामीलाई विभिन्न सङ्कट वा प्रकोपको अवस्था आइ पर्दछ । यिनीहरू युद्ध, द्वन्द्वजस्ता मानव सिर्जित तथा बाढी, पहिरो आगलागीजस्ता प्राकृतिक प्रकोप हुन । यस्तो अवस्थामा समेत बालबालिकाको सिक्न पाउने अधिकारको सुनिश्चितता गर्दै सिकाइलाई निरन्तरता दिने सिकाइको वैकल्पिक उपायसहितको शैक्षिक कार्यक्रमलाई सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षा भनिन्छ । यस प्रकारको शिक्षाको मुख्य उद्देश्य भनेको उल्लिखित जुन कुनै कारणले सिर्जित सङ्कटपूर्ण

अवस्थामा पनि बाल अधिकारको संरक्षण गर्दै, जीवनको रक्षा गर्ने तथा समुदाय, घरपरिवार, समाज तथा शिक्षासँग सरोकारवाला सबै पक्षलाई संलग्न गराई सङ्कटको व्यवस्थापन गर्ने, सामाजिक द्वन्द्व तथा हिंसा र दुरूपयोगबाट बालबालिकाहरूको सुरक्षा राख्नुका साथै सिकाइलाई निर्वाध रूपमा सञ्चालन गर्नु हो । यस धारणाअन्तर्गत सम्भावित सङ्कटको पूर्व तयारी, आपतकालीन अवस्थाको व्यवस्थापन तथा सङ्कटपश्चात क्षतिको सम्पूर्ण कुरा समेटिएको हुन्छ ।

आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षाको अवधारणा बाल अधिकारको रूपमा स्वीकार गरिएपछि यसलाई थप प्रभावकारी बनाउने कार्य प्रारम्भ भएको हो । अधिकारका क्षेत्रमा भएका अन्तर्राष्ट्रिय कानुन, विश्वव्यापी घोषणा, अन्तर्राष्ट्रिय एवम् क्षेत्रीय घोषणा तथा प्रतिवद्धताबाट परिलक्षित यस अवधारणालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न विभिन्न राष्ट्रहरूले आ–आफ्नो नीति, कानुन तथा योजनाहरूमा आपतकालीन अवस्थामा शिक्षा (Education in emergency) लाई समावेश गर्ने गरेका छन् । नेपालमा पनि प्रकोप व्यवस्थापन तथा सङ्कटकालीन अवस्थामा शिक्षा प्राप्त गर्ने बालबालिकाको अधिकारलाई कुण्ठित हुन नदिने गरी नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाका अतिरिक्त आवधिक राष्ट्रिय योजना, शिक्षा क्षेत्रको दीर्घकालीन योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गरिदै आइएको छ । विशेषतः लामो द्वन्द्वको परिवेशमा शिक्षा क्षेत्रमा परेको प्रभाव, २०७२ को विनाशकारी भूकम्प तथा विभिन्न समय र स्थानमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपका घटनाहरूका साथै कोभिड–१९ लगायतका महामारीहरूका प्रभावका कारण बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा पुगेको अवरोधबाट पाठ सिकी यस माङसेबुङ गाउँपालिकको शिक्षा क्षेत्रको योजना (२०८२—२०९२) मा आगामी १० वर्षका लागि नीति तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता र कार्यान्वयन ढाँचा समावेश गरिएको छ ।

माङसेबुङ गाउँपालिकाका अधिकांश विद्यालयहरूको विद्यालय साँघुरो क्षेत्रफलभित्र रहेका छन् । विद्यालय क्षेत्रमा कुनै प्राकृतिक प्रकोप आइहालेमा खुल्ला स्थान कम रहेको छ भने कति विद्यालयहरू भिराला र अप्ठ्यारा भूगोलामा रहेका छन् । केही विद्यालयहरू जङ्गलको बिचमा वा छेउमा छन् । जङ्गलको नजिक रहेका विद्यालयहरूमा सुख्खा मौसममा आगजनी तथा डढेलोको जोखिम हुन्छ । भिराला र खोला किनारामा भएका विद्यालयहरूमा वर्षायाममा बाढी पहिरोको जोखिम हुन्छ । खुल्ला तथा सुरक्षित स्थान कम भएका विद्यालयहरूमा भुईँचालो आएमा जोखिम हुन्छ । यी सबैखाले समस्याको समयमा बालबालिकाहरूको सिकाइ सुनिश्चित गराउन परिवेशअनुसार फरक फरक योजना बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.५.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानमा अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा, नि:शुल्क माध्यमिक शिक्षा, सुविधाविहिनहरूका लागि निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गरिएको छ । अनिवार्य तथा नि:शुल्क

शिक्षा ऐन २०७५, अनिवार्य तथा नि:शुल्क शिक्षा नियमावली २०७७, दिवा खाजा, छात्रवृत्ति, सुविधाविहिनहरूका लागि विशेष सहयोग, मातृभाषामा शिक्षा, भयरहित शिक्षण सिकाइ निर्देशिका २०६७, विद्यालय शान्ति क्षेत्र निर्देशिका २०६८, बालमैत्री विद्यालय राष्ट्रिय प्रारूप २०६७ , समावेशी शिक्षा नीति २०७३ को व्यवस्था केन्द्रीय स्तरमा भई कार्यान्वयनमा रहेको हुनाले यस माङसेबुङ गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरू सोही अनुसार सञ्चालित छन् । विपद् वा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा सिकाइ सञ्चालन गर्नमा नीतिगत अवस्था पर्याप्त रहेको छ । त्यसैगरी बृहत विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज २०१८ ले सुरक्षित विद्यालय सञ्चालनमा मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ । पन्ध्रौँ योजनाले समेत निःशुल्क शिक्षाको मापदण्डको बारेमा उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ मा पनि सुरक्षित सिकाइ वातावरणका लागि भौतिक तथा मानवीय व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

(ग) चुनौति

- आपतकालीन अवस्थामा शिक्षाको योजना बनाउँदा अन्य योजनासँगै एकीकृत गर्ने वा छुट्टै बनाउन ।
- प्राकृतिक प्रकोप तथा सोको विषयमा मात्र केन्द्रित हुन वा अन्य महामारी तथा सामाजिक तथा राजनीतिक आन्दोलनसमेतको योजना बनाउन ।
- अनुमान गर्न नसकिने विपद्को योजना कस्तो बनाउने भन्ने निर्क्यौल गर्न ।
- वैकल्पिक शिक्षाका साधन तथा उपाय कार्यान्वयन गर्न गराउन ।

४.५.३ उद्देश्य

यस पालिकाको विपद्को अवस्थामा शिक्षाका उद्देश्य निम्नबमोजिम हुने छन् :

- सङ्कटको सम्भावित जोखिम कम गर्न औपचारिक तथा अनौपचारिक शिक्षाको माध्यमबाट पूर्व सावधानी र तयारीको वातावरण तयार गर्नु ।
- सम्भावित सङ्कटको सामना गर्ने अर्थात उत्थानशील प्रणालीका लागि भौतिक मानवीय र आर्थिक स्रोतको तयारी गर्नु ।
- सङ्कटको प्रतिकार्यको संयन्त्र र कार्यढाँचा तयार गर्नु ।
- सिकाइ आपुरण तथा द्रुत सिकाइ योजना (ReAL Plan) कार्यान्वयन गर्नु ।

४.५.४ रणनीति

योजनाका उद्देश्य हासिल गर्न निम्न अनुसारका रणनीति अवलम्बन गरिने छ :

- सङ्घीय सरकारले कार्यान्वयनमा ल्याएका विभिन्न नीति नियम तथा ऐन कानुनहरूको पूर्ण पालना गर्ने।

- सङ्कटासन्नताको मूल्याङ्कन तथा विश्लेषण गर्ने ।
- सङ्कटासन्नताको मूल्याङ्कनको आधारमा पूर्वानुमान तथा प्रतिकार्यको बृहत योजना र विद्यालयहरूले आ-आफ्ना विद्यालयको योजना तयार पार्ने।
- विपद् प्रतिरोधी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण तथा पुनःस्थापना गर्ने ।
- शैक्षिक सेवा निरन्तरताको लागि आवश्यक हुने यन्त्र, उपकरण, औषधी, खाद्यान्न, पोसाक तथा अन्य राहत सामग्रीको प्रबन्ध गर्ने ।
- विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक तथा अन्य सरोकारवालाको तयारी, रोकथाम, प्रतिकार्य र पुन:स्थापनाका लागि क्षमता विकास गर्ने।
- विपद् व्यवस्थापनका लागि परम्परागत ज्ञान सिपको समेत खोजी तथा संरक्षण सम्बर्धन गर्ने।
- विपद् व्यवस्थापन तथा सङ्कटकालमा अन्य पालिकाहरूमा भए गरिएका असल अभ्यासहरूको अनुसरण गर्ने संयन्त्र विकास गर्ने।
- विद्यालय शान्ति क्षेत्रको अवधारणालाई सार्थकता दिन स्थानीय राजनैतिक दल, पेसागत संगठन, विद्यार्थी संगठन तथा क्लब, सामाजिक सांस्कृतिक समूह आदिसँग समन्वय र सहकार्य गरी यसप्रति सबैलाई जिम्मेवार बनाउने ।
- अभिभावकले आफ्नो बच्चाहरूलाई सिकाइ सहजीकरण गर्न सकिने सामग्री छपाइ तथा वितरण गर्ने।
- विद्यालयमा भएका सन्दर्भ पढाइ सामग्रीलाई विद्यार्थीलाई घरमा लगेर पढ्ने वातावरण मिलाउने ।
- प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम न्यूनीकरणका लागि हरित विद्यालय अभियान,जलवायु परिवर्तन शिक्षा तथा दिगो विकासका अवधारणासमेतलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

४.५.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) उपलब्धि

आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा पनि बालबालिकाको सुरक्षासहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं	सूचक	आधार वर्ष २०८२	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	०८७/०८८

१	विपत् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	०	१	१	१	१	१
२	हरित विद्यालय सङ्ख्या	०	२	५	१०	१५	१७
३	जलवायु परिवर्तन तथा दिगो विकासका निम्ति शिक्षा जस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	०	१		१		१
४	ReAL Plan लागु गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	२५	३२	३२	३२	३२	३२
५	प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्वतयारी, प्रतिकार्य तथा पुनर्उत्थानको योजना निर्माण गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	०	१	१	१	१	१
६	सङ्कटपूर्ण अवस्थामा समेत विभिन्न माध्यमको प्रयोग गरी शिक्षण सिकाइ निरन्तर सञ्चालन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	१०	१२	१४	१५	१६	१७
७	प्रकृतिक प्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको विद्यालय सङ्ख्या	१०	८	६	४	२	०

(ग) प्रमुख क्रियापलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष	भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत

			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विपद् सम्बन्धी पालिका स्तरीय विपद् प्रतिकार्य योजना निर्माण तथा कार्यदल गठन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	पालिका स्तरीय विद्यालय शिक्षा सहयोग विपद कोष कार्यक्रम	पटक	०	१	१	१	१	४	९	
३	संकटका बेलामा सिकाइ निरन्तरता सहयोग कार्यक्रम	विद्यालय	१०	१२	१४	१६	१७	१७	१७	
४	विपद् सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	जोखिममा रहेका विद्यालयको व्यवस्थापन	पटक	१०	८	६	४	०	०	०	
८	मनोसामाजिक परामर्श तालिम सञ्चालन	पटक	०	१	१	१	१	४	९	

४.६ विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास

४.६.१ परिचय

विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना हुनका लागि बालबालिकाले सुरक्षित महसुस गर्नु पर्दछ जसका लागि सुरक्षित विद्यालय हुनु आवश्यक छ । सुरक्षित विद्यालय हुनका लागि मापदण्ड अनुसारको कक्षाकोठा, खेल्ने खेलमैदान, चमेनागृह, शौचालय तथा सफा खाने पानी जस्ता भौतिक संरचनाहरू हुनु पर्दछ । शिक्षा नियमावली २०५९ मा सुविधाजनक रूपमा पठनपाठनमा सहभागी हुनका लागि बालविकास तथा आधारभूत तहलाई ०.७५ वर्ग मिटर र उच्च आधारभूत तथा माध्यमिक तहलाई १.०० वर्ग मिटर क्षेत्रफल प्रति विद्यार्थीका लागि आवश्यक पर्ने उल्लेख गरिएको छ ।

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयहरूमा विपद् जोखिममुक्त भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर, प्रयोगशाला, खानेपानी, शौचालय, पुस्तकालय, बुक कर्नर जस्ता भौतिक पूर्वाधार तयार गरी हरित र बालमैत्री विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने नीति लिएको छ । मुलुक सङ्घीयतामा गइसकेपछि राष्ट्रिय शिक्षा नीति तथा कार्यक्रम अनुसार माङसेबुङ गाउँपालिकाले विद्यालयको सम्पूर्ण भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि तोकिएबमोजिम कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिइरहेको छ ।

४.६.२ वर्तमान अवस्था

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ ले विद्यालयका भौतिक पूर्वाधार विपद् जोखिममुक्त बनाउनुका साथै सबै विद्यालयहरूलाई सुरक्षित एवम् हरित विद्यालयको रूपमा विकास गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ । यसका साथै सार्वजनिक विद्यालयहरूको पूर्वाधार निर्माण, मर्मतसम्भार, सञ्चालन र व्यवस्थापनको

जिम्मा स्थानीय सरकारलाई जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ जसका कारण स्थानीय निकायका लागि स्थानीय आवश्यकताका आधारमा पूर्वाधारको काम गर्ने अवसर प्राप्त भएको छ ।

सङ्घीयता कार्यान्वयन भन्दा अगाडि शिक्षा विभागमा भौतिक निर्माण तथा पूर्वाधार विकाससम्बन्धी काम गर्ने शाखा बेग्लै र प्रत्येक जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरूमा प्राविधिक सहितको व्यवस्थापनमा विद्यालय शिक्षामा भौतिक निर्माणको काम हुँदै आएको थियो तर हाल निर्माणको मापदण्ड तथा आधार सङ्घीय तहबाट हुँदै आएको छ । यसबाट योजना र कार्यान्वयनमा तालमेल मिलाउन र सूचना आदानप्रदान गर्न चुनौति भइरहेको छ ।

यसका अलावा विद्यालय पूर्वाधार विकासमा निम्नलिखित चुनौतिहरू देखिन्छन् :

१) आवश्यकतानुसार कक्षाकोठा, शौचालय, विभिन्न प्रयोगशाला आदिको प्रबन्ध गर्न ।
२) सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि गुरुयोजनाको विकास गर्न ।
३) पूर्वाधार विकासका लागि स्रोत व्यवस्थापन गर्न ।
४) पूर्वाधारहरूलाई अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री र लैङ्गिकमैत्री बनाउन ।
५) पूर्वाधार विकासका विधि तथा प्रक्रियाहरूलाई गुणस्तरीय, पारदर्शी र जवाफदेही बनाउन ।
६) व्यावसायिक र प्राविधिक (रोजगारमुखी) शिक्षाको लागि आधारभूत शिक्षा पूर्वाधारको विकास गर्न
७) कक्षाकोठाहरूलाई प्रयोगशालाको रूपमा परिणत गर्न ।
८) विद्यालयमा मनोरञ्जनात्मक वातावरण सिर्जना गर्न ।
९) एक चोटी निर्माण भइसकेका संरचनाका लागि समय समयमा मर्मत सम्भार गर्न ।

४.६.३ उद्देश्य

यस माङसेबुङ गाउँपालिका भित्रका विद्यालयको भौतिक पुर्वाधार विकासका उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छन् ।

१. विद्यालय शिक्षाका लागि आवश्यक मापदण्ड विकास तथा कार्यान्वयन गरी सुरक्षित विद्यालय पूर्वाधार विकास गर्नु ।
२. सबै विद्यालयमा सिकाइका लागि आवश्यक भौतिक सुविधा सुनिश्चित गर्न पूर्वाधार विकास, मर्मत सम्भार तथा सबलीकरण गर्नु ।
३. जलवायु परिवर्तनका असरबाट सुरक्षित हुन Climate Smart Infrastructure बनाउन परामर्श गर्नु
४. भौतिक पूर्वाधार विकास एवम् बिस्तारका लागि पारदर्शी तथा जवाफदेही प्रणालीको विकास गर्नु ।
५. पालिकाका विद्यालयहरूमा निर्माण हुने सबै पूर्वाधारलाई अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री र लैङ्गिकमैत्री बनाउनु ।

४.६.४ रणनीति

यस माङसेबुङ गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरूको भौतिक पुर्वाधार विकासका उद्देश्य पूरा गर्न देहाय बमोजिका रणनीति रहेको छन् ।

१. भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि सञ्चालित विद्यालयको तह, विद्यार्थी सङ्ख्याको प्रक्षेपण र भौगोलिक क्षेत्रको आधारमा मापदण्ड विकास गर्ने ।

२. एक विद्यालयमा पूर्वाधार विकासका सबै कार्य एकै पटक गर्ने गरी पूर्ण विद्यालय निर्माणको अवधारणा कार्यान्वयन गर्ने ।

३. विद्यालय पूर्वाधार विकासका लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको लागत साझेदारीका आधारमा स्रोत व्यवस्थापन गरी सरोकारवालाको सहभागितामा कार्यान्वयन हुने प्रबन्ध गर्ने।

४. विद्यालयलाई सुरक्षित बनाउन आवश्यकतानुसार सबलीकरण तथा पुनर्निर्माण एवम् मर्मत सम्भार गर्ने।

५. पूर्वाधार निर्माणसँगै सुरक्षित विद्यालय एवम् वातावरणीय पक्षलाई एकीकृत प्रणालीको विकास गरी संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।

६. भौतिक निर्माणको स्रोत परिचालनमा तीन तहका सरकारबिच समन्वय कायम गरी एकद्वार प्रणालीको अपनाउने ।

७. विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकासमा स्थानीय समुदाय, सरकारी एवम् गैरसरकारी तथा समुदायमा आधारित सङ्घसंस्थाको परिचालन गरी साझेदारीमा निर्माण कार्य गर्ने।

४.६.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

यस माङसेबुङ गाउँपालिका भित्रका विद्यालयहरूको भौतिक पुर्वाधार विकासबाट निम्न लिखित उपलब्धि तथा नतिजा हासिल हुनेछन् ।

(क) उपलब्धि

१. सबै विद्यालयमा पर्याप्त भौतिक संरचना निर्माण भएको हुनेछ ।

२. विद्यालयका भौतिक संरचना बाल मैत्री, अपाङ्गता मैत्री र सुरक्षित भएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७
१	भूकम्प प्रतिरोधी विद्यालय सङ्ख्या	१०	१४	१८	२२	२६
२	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने कक्षाकोठा सङ्ख्या	३५	१२	१६	२०	२४
३	मर्मत संभार गर्नुपर्ने कक्षाकोठा सङ्ख्या	५०	८	१२	१४	१६
४	नयाँ निर्माण गर्नुपर्ने शौचालय सङ्ख्या	१०	२	२	३	३

५	बाढी पहिरो लगायतका प्रकोप न्यूनीकरणका लागि कार्य गर्नुपर्ने विद्यालय सङ्ख्या	१०	२	२	३	३
६	विज्ञान प्रयोगशाला भएको विद्यालय सङ्ख्या	७	७	७	७	७
७	कम्प्युटर ल्याब भएको विद्यालय सङ्ख्या	१०	४	५	६	६
८	आफ्नै खेलमैदान भएको विद्यालय सङ्ख्या	२२	३	३	४	४
९	घेराबारा सहितको विद्यालय सङ्ख्या	४	६	६	८	८
१०	स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था भएको विद्यालय सङ्ख्या	१९	३	३	३	४
११	पर्याप्त विद्युत क्षमता भएको विद्यालय सङ्ख्या	२८	४	०	०	०

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालयको भौतिक अवस्थाको विश्लेषण, व्यवस्थापन तथा प्रतिवेदन तयार	पटक	०	१	०	०	०	१	१	
२	भवन तथा कक्षाकोठा निर्माण	कोठा सङ्ख्या	१२	१२	१६	२०	२४	७२	७२	
३	जीर्ण संरचनाहरुको पुनर्निमाण तथा मर्मत	विद्यालय	०	८	१२	१४	१६	५०	८०	
४	विद्यालय कार्यालय व्यवस्थापन	विद्यालय	२८	४	०	०	०	३२	३२	
५	फर्निचर निर्माण तथा मर्मत	सङ्ख्या	०	४	४	४	५	१७	४०	
६	शुद्ध खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइ	विद्यालय	१९	६	४	३		१३	३२	
७	खेलमैदानको स्तरोन्नति	विद्यालय	१०	२	३	४	५	२४	३२	
८	विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र स्तरोन्नति	विद्यालय	७	३	३	३	१	१०	१७	

९	विद्युत क्षमता विस्तार	विद्यालय	२८	४	०	०	०	४	३२	
१०	विद्यालय हाता संरक्षण तथा घेराबारा	विद्यालय	५	६	६	८	८	२८	३२	
११	प्रार्थना सभा क्षेत्रमा ब्लक बिछ्याउने	विद्यालय	०	०	१	१	२	४	१०	
१२	विद्यालय भवन रङ्ग रोगन	विद्यालय	२०							
१३	छात्राबास निर्माण	विद्यालय	०		१		१	२	४	
१४	आवासीय विद्यालयको फूलबारी निर्माण	विद्यालय	०		१		१	२	४	

४.७ विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

४.७.१ परिचय

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि समाजका विविध आयाममा अपरिहार्य भए जस्तै शिक्षा क्षेत्रमा समेत अपरिहार्य बनी सकेको छ । शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा प्रविधिको प्रयोगलाई नियाल्ने हो भने यसको प्रयोग शिक्षा क्षेत्रको व्यवस्थापकीय पक्षमा र शिक्षण सिकाइको दुवै पक्षमा भइ रहेको छ । शिक्षण सिकाइको पक्षबाट हेर्दा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको कुशल र प्रभावकारी प्रयोगले सिकाइ सुधार गर्न, सिकाइलाई सान्दर्भिक बनाउन, सिकाइप्रति विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्न तथा विद्यार्थीले स्वअध्ययनका लागि प्रयोग भएको पाउन सकिन्छ । व्यवस्थापकीय र प्रशासनिक पक्षबाट हेर्दा तथ्याङ्क व्यवस्थापन गर्ने, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने, तालिम, सेमिनार तथा सम्मेलन आयोजना गर्ने तथा शैक्षिक सुशासन कायम गर्नको लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधीलाई प्रयोग गरिएको छ ।

शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको गुरुयोजना सन् २०१३-२०१७ निर्माण गरिएको र उक्त गुरुयोजनाले पहिचान गरेका चारवटा प्राथमिकताका क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चारका लागि संरचना (कनेक्टिभिटी, सामग्री, आँकडा) तयार गर्ने; मानवीय स्रोत विकास गर्ने; डिजिटल सामग्री विकास गर्ने र शैक्षिक पद्धति तथा व्यवस्थापन सुधार गर्ने रहेका थिए । यी चारवटा क्षेत्रमा गुरुयोजनाले रणनीति, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य निर्धारण गरेको थियो । कोभिड-१९ को महामारीले शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रभावकारी प्रयोगको आवश्यकतालाई थप पुष्टि गरेको छ । विभिन्न प्रकारका विपद् तथा महामारीमा पनि शिक्षण सिकाइलाई निरन्तरता दिने कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिले महत्त्वपूर्ण सहयोग गर्न सक्छ । यस सन्दर्भमा विद्यमान क्षमताका आधारमा अनलाइन तथा अफलाइनलगायतका भर्चुअल माध्यम प्रयोग गरी सिकाइलाई निरन्तरता दिन खोजिए पनि पर्याप्त क्षमता तथा संरचनाको अभावले सबैलाई समेट्न सकिएको छैन (Poudel, Kafle, 2020) । यस्तो अवस्थामा सबैका लागि सहज पहुँच पुग्ने गरी शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास गर्नु आवश्यक भएको छ ।

नेपाल सरकारले २०७६ सालमा स्वीकृत गरेको राष्ट्रिय शिक्षा नीति र विज्ञान तथा प्रविधि प्रवर्धन नीतिमा पनि शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगसम्बन्धी नीति उल्लेख गरिएको छ । उक्त शिक्षा

नीतिमा सबै विद्यालय तथा शिक्षणसंस्थामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी संरचना तयार गर्ने, कनेक्टिभिटी पुऱ्याउने, तालिम, शिक्षणसिकाइ तथा व्यवस्थापनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नका लागि आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन र जनशक्ति संरचना तयार पार्ने जस्ता विषय उल्लेख गरिएको छ ।

सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको सहयोगमा IT स्रोत शिक्षकलाई क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिएको तथा इमिस सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिएको, टिपिडीमा सूचना तथा प्रविधिको सेसन् थप गरिएको, SAS सम्बन्धी तालिमको सुरुवात जस्ता ICT को क्षेत्रमा असल अभ्यासहरूको सुरुवात भएको छ । तथापि सबै विद्यालयहरूमा विद्युतको पहुँच, क्षमता कमजोर हुनु, तथा वैकल्पिक विद्युतीय स्रोतको अभाव हुनु र प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइको लागि सबै शिक्षकहरूमा क्षमता विकासमा कठिनाइ भइरहेको छ ।

विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको संरचना विकासका लागि वार्षिक रूपमा लगानी गरिएको हुँदा धेरै जसो माध्यमिक विद्यालयमा कम्प्युटर लगायतका सामग्री उपलब्ध गराउने र इन्टरनेट कनेक्टिभिटीका केही काम भए पनि यी सुविधा पर्याप्त छैनन् I उपलब्ध भए तापनि शिक्षण सिकाइमा यी स्रोतहरूको प्रयोग गर्ने विद्यालयको सङ्ख्या ज्याँदै कम रहेको छ । कतिपय विद्यालयले विभिन्न व्यक्ति तथा सङ्घसंस्थामार्फत पनि यस्ता सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी सामग्री प्राप्त गर्ने गरेका छन् । यसका लागि साधन तथा संरचना बढाउनुका साथै यसको प्रभावकारी प्रयोगका लागि शिक्षकको क्षमता वृद्धि अनिवार्य रूपमा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.७.२ उद्देश्य

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच पुऱ्याउनु,
- सिकाइलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय र सान्दर्भिक बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्नु,

४.७.३ रणनीति

- सबै विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका आधारभूत संरचना तथा उपकरणको प्रबन्ध गर्ने।
- शिक्षकलाई सूचना प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने।
- सरकारी तथा अन्य साझेदार संस्थाहरूको सहयोगमा प्रविधि सम्बन्धी उपकरणहरूको व्यवस्था गर्ने।
- विभिन्न कक्षा र विषयका लागि तयार गरिएका अन्तरक्रियात्मक डिजिटल सामग्रीको प्रयोग गर्ने।
- शिक्षक सहायता र पृष्ठपोषण प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने।

- कम्प्युटर लाइब्रेरी तथा डिजिटल पुस्तकालयको माध्यमबाट दृष्टिविहीन तथा सुनाइ क्षमता कमजोर भएका बालबालिकालाई लक्षित गरी दृश्य तथा श्रव्य सामग्रीको उचित प्रबन्ध र प्रयोग गर्ने ।

४.७.४ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

(क) उपलब्धि

- विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास र विस्तारले प्रभावकारी ढङ्गबाट सिकाइमा सहजीकरण भएको हुनेछ ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगबाट विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा सुधार आएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक	आधार वर्ष २०८२	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	०८७/०८८
१	इन्टरनेट जडान भएका विद्यालयको सङ्ख्या	३२	०	०	०	०	०
२	शिक्षण-सिकाइ क्रियाकलापमा कम्प्युटर लगायतको प्रविधिको उपयोग भएका विद्यालय सङ्ख्या	१७	४	४	५	२	०
३	मुख्य विषयमा डिजिटल पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	१७	४	४	५	२	०
४	व्यवस्थापकीय कार्यमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	२५	३	४	०	०	०
५	विद्युत्को पहुँच पुगेका विद्यालय सङ्ख्या	३०	२	०	०	०	०
६	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा पुस्तकालय र इन्टरनेट सेवाको विस्तार	१			१		
७	वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवन्ध भएको विद्यालय सङ्ख्या	४	२	२	२	२	२

(ग)प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	विद्यालयमा सोलारको व्यवस्था	विद्यालय	४	२	२	२	२	१०	३२	

२	एक विद्यालय सूचना प्रविधिको न्यूनतम प्याकेज (एक ल्यापटप, एक प्रिन्टर, एक प्रोजेक्टर र इन्टरनेट) कार्यक्रम	संख्या	०	२	२	२	२	८	३२	
३	ICT Lab को स्थापना र क्षमता विस्तार	संख्या	१०	४	३	०	०	७	३२	
४	डिजिटल शिक्षण सिकाइ सामग्री कार्याशाला	जना	२५	२५	२५	२५	२५	१०	२४०	
५	सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित क्षमता विकास कार्यक्रम	विद्यालय	१	२	२	२	२	८	२०	
६	इन्टरनेटको क्षमता विस्तार	पटक	१	२	२	२	३	९	२०	
७	CC TV जडान	विद्यालय	३	३	३	४	४	१७	१७	
९	ECD कक्षाकोठा का लागि स्मार्ट TV जडान	विद्यालय	१०	५	८	९		३२	३२	
११	ICT सामग्री मर्मत	विद्यालय	२०	०	०	०	०	२०	५०	
१२	गाउँस्तरीय इ-सिकाइ केन्द्रको स्थापना र विस्तार	सङ्ख्या	०			१		१	५	

परिच्छेद ५ : सुशासन तथा व्यवस्थापन

५.१ शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास

५.१.१ परिचय

बालबालिकाको लागि समावेशी, समतामूलक तथा गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गरी गाउँको सामाजिक तथा आर्थिक रुपान्तरणमा योगदान गर्ने लक्ष्य प्राप्तिका लागि प्रभावकारी शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापन आवश्यक छ । सार्वजनिक सेवालाई सबल, चुस्त, सेवा उन्मुख तथा परिणाममूखी बनाउनका लागि सुशासन र व्यवस्थापनको भूमिका ज्यादै महत्त्वपूर्ण रहन्छ । सामान्यतया सुशासन तथा व्यवस्थापनले उत्तरदायित्व, पारदर्शिता, जिम्मेवारी बोध वा जवाफदेहीपन, विधिको शासन्, समता तथा समावेशीता र व्यापक सहभागिता सुनिश्चित गरी योजनाका उद्देश्य प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याउन तयार गरिएका संरचना तथा प्रक्रियाहरूलाई जनाउँछ । सुशासनको प्रत्याभूतिका लागि सहभागिता तथा सहमतिमा निर्णय तथा कार्यान्वयन गर्न, कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता तथा कार्यकुशलता कायम गर्न, विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही बन्न र पारदर्शिता तथा विधिको सर्वोच्चता कायम गर्न सहयोग पुग्ने गरी संरचना तथा कार्य प्रक्रिया व्यवस्थित गरिनुपर्छ ।

शिक्षाको वर्तमान संरचनालाई हेर्दा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय सरकारअन्तर्गत देहायअनुसारका शैक्षिक प्रशासकीय प्रबन्ध रहेको पाइन्छ। सङ्घीय संरचना अन्तर्गत शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानवश्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ रहेका छन् । प्रदेश संरचना अन्तर्गत सामाजिक विकास मन्त्रालय, प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय, राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शैक्षिक तालिम केन्द्र रहेको छ। स्थानीय संरचना अनुसार सामाजिक विकास समिति, गाउँ शिक्षा समिति, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, वडा शिक्षा समिति, आधारभूत र माध्यमिक विद्यालय, र विद्यालय व्यवस्थापन समिति एवम् शिक्षक अभिभावक सङ्घ र सामुदायिक सिकाइ केन्द्र रहेको देखिन्छ। शैक्षिक अवसरहरूलाई सेवाग्राहीहरूको सहज पहुँचमा गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्नु राज्यको अनिवार्य दायित्व हो। उक्त दायित्व पूरा गर्नका लागि शैक्षिक योजना तथा नीति र कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि ऐन, नियम, कार्यविधि र निर्देशिकाहरू जारी गरिएको हुन्छ।

५.१.२ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको शिक्षा संचरनाअन्तर्गत सामाजिक विकास समिति, गाउँ शिक्षा समिति, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, १७ वटा आधारभूत विद्यालय कक्षा (१-५), ८ वटा आधारभूत विद्यालय कक्षा (१-८), ४ वटा माध्यमिक विद्यालय कक्षा (१-१०) र ३ वटा माध्यमिक विद्यालय कक्षा (१-१२) गरी ३२ वटा सामुदायिक विद्यालय, सङ्घबाट अनुदान प्राप्त २७ वटा बाविके र पालिकाबाट अनुदान प्राप्त १ वटा र १ वटा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र रहेका छन् । यस्तै गरी निजि लगानीमा सञ्चालित ५ वटा विद्यालयको अतिरिक्त उक्त सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ रहेका छन्। गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक गतिविधि एवम् कार्यक्रमहरूलाई प्रभावकारी रूपमा रेखदेख, सञ्चालन र कार्यान्वयन गर्नका लागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ जारी भएको र सोहीअनुसार स्थानीय तहको शिक्षा प्रशासन र शैक्षिक कार्यक्रम एवम् गतिविधिहरू कार्यान्वयन भएका छन् । संस्थागत संरचनालाई जीवन्त र गतिशील बनाई अपेक्षित नतिजा हासिल गर्नका लागि प्रचलित ऐन, नियम र मापदण्ड बमोजिम जनशक्ति व्यवस्थापन गरिएका छन् । उक्त संचरनाहरूमा नेतृत्वदायी र सहयोगी भूमिकाका लागि पदीय जिम्मेवारीसहित कार्य विवरण तोकिएका छन् ।

माङसेबुङ गाउँपालिकाले माङसेबुङ गाउँ शिक्षा ऐन २०७७ र माङसेबुङ गाउँ शिक्षा नियामावली २०७४ तयार गरी सोहिको आधारमा आवधिकरूपमा शिक्षा नीति तथा कार्यक्रम र बजेट निमार्ण र कार्यान्वयन गर्ने गरेको छ । शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाई शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने हेतुले विभिन्न कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरू बनाई कार्यान्वयनमा रहेको छ । सामाजिक विकास समिति, गाउँ शिक्षा समिति तथा वडा शिक्षा समिति गठन गरी आवश्यताअनुसार नेतृत्वदायी र समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्दै आएकोछ ।

यसले जनशक्ति व्यवस्थापनसहित शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामार्फत शिक्षा नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समन्वय र सहजीकरण गर्ने गरेको छ । सबै विद्यालयमा विव्यस र शिअसङ्घ गठन र क्रियाशील भई सबै विद्यालयले सामाजिक परीक्षण समिति मार्फत सामाजिक परीक्षण सम्पन्न गरी

सार्वजनिकरण गर्दै आएका छन् । सबै विद्यालयले सामाजिक लेखा परीक्षण सम्पन्न गरी लेखा परीक्षणबाट प्राप्त सुझावलाई कार्यान्वयन गर्ने गरेका छन् । विद्यालयमा तोकिएको मापदण्ड अनुसारको प्र. अ. न्यून रहेका छन् । विद्यालयले विद्यालय सुधार योजना बनाएता पनि कार्यान्वयनको अवस्था सामान्य छ । शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक र विव्यसका लागि आचारसंहिता निर्माण गरी परिपालना गर्ने गरिएको छ । समय समयमा पालिकाले विव्यस, शिअसङ्घ, वडा शिक्षा समिति र गाउँ शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरूका लागि क्षमता विकास तालिम प्रदान गर्ने गरेको छ । आंशिक विद्यालयमा सहायक प्र.अ. र तहगत इन्चार्जको व्यवस्था गरी शैक्षिक गतिविधि सञ्चालन गर्दै आइएको छ । विद्यालयमा विषयगत समितिहरू गठन गरी विषयगतरूपमा आएका समस्यामाथी छलफल गरी सिकाइ सहजीकरण गरिँदै आएको छ ।

बालबालिकामा सामाजिक भावनाको विकास साथै नेतृत्व क्षमताको विकास गर्न विद्यालयमा सेवाग्रीलाई सेवा सम्बन्धी जानकारी दिन सबै विद्यालयमा नागरिक बडापत्र एवम् सेवाग्राही बडापत्र तयार गरी विद्यालयमा सुशासन कायम गर्न आवश्यक रहेको देखिन्छ ।

५.१.३ अवसर र चुनौति

१. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुखसँग कार्यसम्पादन करार सम्झौता
२. सबै प्र. अ. सँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्न आवश्यक
३. आवश्यक पर्ने शिक्षा नियमावली र कार्यविधि एवम् निर्देशिका जारी हुन आवश्यक
४. प्र.अ., विव्यस र शिअसङ्घका पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास तालिम
५. विद्यालयहरूमा गुनासो पेटिका र गुनासो सुन्ने शिक्षक कर्मचारीको व्यवस्था
६. विद्यालयमा लैङ्गिक फोकल पर्सन र सूचना अधिकारीको व्यवस्था
७. विद्यालयका लागि विद्यालय सञ्चालन र प्रअ भत्ताका लागि थप अनुदानको व्यवस्था
८. प्र.अ., शिक्षक र कर्मचारीको पेसागत क्षमता विकास एवम् सहायता पद्धतिका लागि संयन्त्रको व्यवस्था
९. विद्यालयलाई विशुद्ध शैक्षिक र प्राज्ञिक संस्थाका रूपमा विकास गर्न आवश्यक
१०. विद्यालयमा अभिभावकको चासो र सहभागितामा सुधार गर्न आवश्यक

५.१.४ उद्देश्य

शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास निम्न उद्देश्य रहेका छन् ।

१. १० वर्षको आवधिक शिक्षा योजना निर्माण गर्नु
२. शैक्षिक प्रशासन् एवम् व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन शिक्षा ऐन, परिमार्जन शिक्षा नियमावली र कार्यविधि तथा निर्देशिका जारी गर्नु
३. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, विद्यालय र सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमा आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु

४. सामाजिक विकास समिति, गाउँ शिक्षा समिति,वडा शिक्षा समिति, शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा र विद्यालयका प्र.अ., शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समिति एवम् शिक्षक अभिभावक सङ्घका पदाधिकारीको क्षमता विकास गर्नु

५. शैक्षिक नीति तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढङ्गबाट कार्यसम्पादन गर्नका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गर्नु

६. सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय सरकार माताहतका सरकारी निकाय तथा गैहसरकारी सङ्घ संस्थासँग समन्वय, सहकार्य र सहयोगको लागि आवश्यक वातावरण तयार गर्नु

५.१.५ रणनीति

१. प्र. अ., शिक्षक, विव्यस र शिअसङ्घका पदाधिकारीको लागि क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गर्ने ।

२. विद्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र प्र. अ.को थप भत्ताका लागि गाउँपालिकास्तरबाट कार्यसम्पादन करार सम्झौता र प्राप्त नतिजाको आधारमा प्रोत्साहन उपलब्ध गराउने ।

३. गाउँपालिकाभित्रका शिक्षकहरूको सहायताका लागि शिक्षक सहायता पद्धतिको स्थापना गर्ने।

४. गाउँपालिकाको अधिकार र दायित्वसँग सम्बन्धित अस्पष्ट रहेका पक्ष तथा विषयमा स्पष्टताको लागि सङ्घ र प्रदेशस्तरीय कानुनसँग नबाझिने गरी आवश्यक कानुनी व्यवस्थाको प्रबन्ध गर्ने।

५. गाउँपालिकाभित्र स्थापित संरचना र कार्यरत कर्मचारीको क्षमता विकास गर्ने।

६. गाउँपालिकाभित्रका सबै विद्यालयमा शैक्षिक सुशासनसँग सम्बन्धित न्यूनतम कार्य र पेसागत एवम् पदीय जिम्मेवारी बहनका लागि नागरिक बडापत्र राख्ने र कार्यविवरण तोक्ने।

७. सबै सामुदायिक विद्यालयको लागि शैक्षिक सुशासन र गुणस्तर सुधारको लागि साझा प्रतिवद्धता पत्र जारी र कार्यान्वयन गर्ने।

८. सामुदायिक विद्यालयका प्र. अ. र शि क्षकका लागि कार्यसम्पादन करार सम्झौताको नीति लागु गर्ने।

९. विद्यालयहरूका लागि नागरिक बडा पत्र र शिक्षकहरूका लागि सिकाइ बडापत्रको नीति लागु गर्ने।

५.१.६ उपलब्धि नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

(क) उपलब्धि

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य उपलब्धिहरू देहाय बमोजिम हुनेछन् :

१. गाउँपालिकाका शैक्षिक व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निकाय र विद्यालयहरूमा सुशासनको प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।

२. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा र विद्यालयहरूमा न्यूनतम स्रोत साधनको व्यवस्थापन भई कार्यसम्पादनस्तर र नतिजामा सुधार भएको हुनेछ ।

३. संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि भई उत्तरदायित्व तथा जिम्मेवारीमा वृद्धि भएको हुनेछ ।

४. विद्यालयमा आवश्यक पर्ने जनशक्तिको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

ख. नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख नतिजा	आधार वर्ष २०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	०८७/०८८	कैफियत
१	विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति शिक्षक अभिभावक सङ्घ गठन भएका विद्यालय	३०	३२	३२	३२	३२	३२	
२	सामाजिक परीक्षण गराउने विद्यालय सङ्ख्या	३०	३२	३७	३७	३७	३७	
३	विद्यार्थी भर्ना विद्यालयको बालमैत्री वातावरण बालमैत्री प्रारूप बमोजिम सूचकमा आधारमा सञ्चालन भएका विद्यालय	२५	२८	३२	३७	३७	३७	
४	वार्षिक सिकाइ उपलब्धि स्तर विद्यार्थी तथा शिक्षक अभिलेख नियमितता शैक्षिक सामग्रीको उपलब्धता शिक्षण सिकाइमा यसको प्रयोग गर्ने तथा अभिलेख राख्ने विद्यालय	१५	२०	२५	२८	३०	३२	
५	सेवा प्रवाह सहभागितामूलक कार्यसम्पादन प्रति उत्तरदायी विद्यार्थीको सिकाइप्रति जवाफदेही समतामूलक र समावेशी विद्यालय सङ्ख्या	२०	२२	२५	२६	३०	३२	
६	भौतिक व्यवस्थापन विद्यालयको जग्गा व्यवस्थापन भवन उपयुक्त कक्षाकोठा खेलमैदान पानीसहितको शौचालय पुस्तकालय आदि विद्यालयको आम्दानी र खर्च विश्लेषण गरेका	५	७	७	७	७	७	

	विद्यालय							
७	शिक्षक विद्यार्थी शिक्षक शिक्षक विद्यालय समुदायबीच सम्बन्ध सामुदायिक सङ्घसंस्थाहरूसँगको सम्बन्ध र समन्वय अनुगमन विभिन्न तहबाट हुने गरेको अनुगमन अवस्था प्राप्त सुझाव	१०	१२	१२	१२	१२	१२	
८	गाउँ शिक्षा समिति गठन	१	१	१	१	१	१	
९	आमा समूह गठन	५	५	५	५	७	७	
१०	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने विद्यालय सङ्ख्या	३०	३२	३२	३२	३२	३२	
११	माध्यमिक र आधारभूत तहमा नेतृत्व विकास र व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्राप्त प्र.अ. सङ्ख्या	५	१०	१४	१८	२६	३२	

(ग)प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुखक्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन संशोधन, नियमावली तथा कार्यविधि निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	शिक्षक तथा कर्मचारीसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	पालिका स्तरीय TLG Export Group निर्माण र सञ्चालन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
४	IEMIS प्रणालीको सुदृणीकरण तथा क्षमता विकास	सङ्ख्या	३०	३७	३७	३७	३७	३७	३७	
५	विद्यालयको वेब साइट निर्माण तथा सञ्चालन	सङ्ख्या	३	४	५	६	७	२५	३२	

६	सिकाइ सुदृढीकरणका लागि विद्यार्थीहरुको विषयगत क्लब निर्माण र सञ्चालन	विद्यालय	३	४	५	६	७	२५	३२	
७	सबै विद्यालयमा नागरिक बडापत्र/डिजिटल बोर्डको व्यवस्था	विद्यालय	५	३२	३२	३२	३२	३२	३२	
८	वार्षिक विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण सञ्चालन	विद्यालय	७	१५	३२	३२	३२	३२	३२	

५.२ स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध

५.२.१ परिचय

योजना निर्माण एवम् तर्जुमा गर्नु केवल सुरुवात चरण हो । यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि उक्त योजनाअन्तर्गतका प्रमुख क्रियाकलापलाई कार्यक्रम कार्यान्वयन योजना बनाई कार्यान्वयनका लागि स्रोत र साधनको व्यवस्थासहित जनशक्ति परिचालन गर्न जरूरी हुन्छ। कार्ययोजना एउटा मार्ग मात्र हो। यसमा किन गर्ने ? के गर्ने ? कसरी गर्ने ? कहिले गर्ने ? क-कसको समन्वय र अगुवाइमा गर्ने वा गराउने ? कहाँ गर्ने ? गरेको ठीक छ वा छैन ? जस्ता पक्षहरू समावेश गरिएको हुन्छ । त्यसको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक संरचना, वित्तीय प्रबन्ध स्पष्ट, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वसहित जनशक्ति परिचालन नै योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध हो । Pre-During & Post चरणमा गर्ने समग्र पक्ष केन्द्रित सोच एवम् कार्यदिशा अनुसार कानुनी नीतिगत व्यवस्था गर्नु अनिवार्य हुन्छ । योजनामा लिपिबद्ध कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको बिचमा समन्वय, सहकार्य र सहयोग आवश्यक हुन्छ। जसबाट कार्यक्रममा डुब्लिकेशन नभई कार्यान्वयनमा सहजीकरणका लागि मार्ग प्रशस्त हुन्छ । त्यसको अतिरिक्त कार्यान्वयनको क्रममा साझेदार संस्था र लाभान्वित निकाय वा संस्थासँगको जानकारीमा कार्यक्रम सञ्चालन गरेको अवस्थामा प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न हुने कुरा निश्चित हुन्छ।

५.२.२ वर्तमान अवस्था

माङसेबुङ गाउँपालिकाबाट जारी गरिएका ऐन, नियम, कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिका र निर्देशनहरू तथा नीति तथा कार्यक्रमहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिदै आएको छ । यस पालिकाले सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट जारी भएका ऐन, नियम, कार्यविधि, मापदण्ड, निर्देशिका र निर्देशनहरू तथा नीति तथा कार्यक्रमहरू अघि बढाएको छ । शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा र विद्यालयहरूबाट विकास गरिएका अभिलेख, सूचना तथा तथ्याङ्क र प्रगति प्रतिवेदन वार्षिक रूपमा प्रकाशन गरी आगामी कार्य दिशालाई मार्गदर्शन गर्दै आएको छ ।

यसपालिकामा संस्थागत संरचनाको रूपमा गाउँ सभा र गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समिति, वडा नं १ देखि ६ को कार्यालय, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक

अभिभावक सङ्घ, सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, बालक्लव र पूर्व विद्यार्थी सञ्जाल, विद्यालय र विषयगत शिक्षक समितिहरू क्रियाशील रहेका छन् ।

माङसेबुङ गाउँपालिकाको स्रोत व्यवस्थापन एवम् वित्तीय प्रबन्धका लागि सङ्घ र प्रदेश ससर्त वित्तीय हस्तान्तरण अनुदान, सङ्घ र प्रदेश समानीकरण, समपुरक र विशेष अनुदान, गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतको उपयोग गरी शैक्षिक एवम् अन्य विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी जनतालाई सेवा सुविधा प्रदान गरिएको छ ।

विद्यालयमा स्रोत व्यवस्थापनका लागि विद्यालयको आन्तरिक स्रोत, समुदाय र अभिभावक सहयोग, साझेदार संस्थाबाट प्राप्त अनुदान , स्थानीय सङ्घ / संस्था / समूह र व्यक्तिबाट प्राप्त नगद, सङ्घ र प्रदेश सांसद विकास कोष तथा राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रमबाट प्राप्त अनुदानको उपयोग गरी विद्यालयको विकास गरिदै आएको छ ।

५.२.३ अवसर र चुनौति

१. गाउँपालिकाको आवधिक विकास योजना

२. गाउँपालिकाको आवधिक शिक्षा योजना

३. गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र बजेट

४. गाउँपालिका नेतृत्व जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरूको बिच योजना निर्माण तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धी अभिमुखीकरण एवम् क्षमता विकास

५. विद्यालयस्तरमा प्र.अ., शिक्षक, विव्यस पदाधिकारीहरूको बिच योजना निर्माण तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धी
अभिमुखीकरण एवम् क्षमता विकासको अवसर

६. गाउँपालिकास्तरमा लगानी सम्मेलन

७. गाउँपालिकास्तरमा योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम

८. विद्यालयस्तरमा योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम

९. वडास्तरमा योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम

१०. सामाजिक विकास समितिको नेतृत्वदायी र समन्वयकारी भूमिका

११. गाउँ शिक्षा समितिको नेतृत्व, समन्वय र नियमनकारी भूमिका

१२. अभिभावकको सहभागिता र संलग्नता

१३. विव्यस, शिअसङ्घको सहभागिता र संलग्नता

१४. विद्यालय प्र. अ., शिक्षक, विद्यार्थीहरू परिचालन र सहभागिता

१५. स्थानीय जनप्रतिनिधि, विद्यालय बिच समन्वय र सहकार्य

१६. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र, अभिभावक वा समुदाय बिचको समन्वय र सहकार्य

१७. सङ्घ, प्रदेश र स्थानीयतहका संस्थागत संरचनाहरू बिचको समन्वय, सहयोग र सहकार्य

१८. पूर्व विद्यार्थीहरूको सञ्जाल गठन र परिचालन

५.२.४ उद्देश्य

१. शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्नु
२. शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको लागि सकारात्मक वातावरण तयार गर्नु
३. शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको क्रममा अनुगमन र सुपरीवेक्षणसहित कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्नु

६.२.५ रणनीति

१. ससर्त सङ्घ र प्रदेशको वित्तीय हस्तान्तरण बजेट तथा गाउँपालिकाको आफ्नै आन्तरिक स्रोतको आधारमा वार्षिक शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम तयार गर्ने।
२. वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि र निर्देशिका एवम् मापदण्ड तयार गर्ने।
३. वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमअन्तर्गत विद्यालयहरूमा निकासा हुने बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन सहयोगी पुस्तिकाको विकास गर्ने।
४. शिक्षा बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा देखिने समस्या एवम् जोखिमको लागि आवश्यक नीति र निर्देशन सहित समन्वय गर्ने।
५. एकीकृत सूचना प्रणालीमार्फत कार्यक्रमको प्रगति प्रतिवेदनका आधारमा नतिजा सूचकहरू यकिन गर्ने मूल्याङ्कन /समीक्षापश्चात सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने।
६. विद्यालयहरूमा विव्यस र शिअसङ्घ गठनपश्चात मात्र विद्यालय सुधार योजना निर्माण गर्न सहजीकरण गर्ने।
७. विद्यालयहरूलाई विद्यालय सुधार योजना निर्माण र अद्यावधिक गर्न अनिवार्य गरिनेछ ।
८. अभिभावकको रोहबरमा सामाजिक परीक्षण समितिबाट गरिएको परीक्षण प्रतिवेदनलाई सार्वजनिकरण गर्न सहजीकरण गर्ने।
९. वित्तीय व्यवस्थापन खरिद प्रकिया र शिक्षकको कक्षाकोठामा बिताउने समय र कार्यको सुनिश्चितताको लागि आवश्यक मापदण्ड तयार गर्ने।
१०. विद्यालय र समुदायको सहभागितामा सामुदायिक सिकाइ केन्द्रमार्फत विद्यालय बाहिर रहेका वा कक्षा छाडेका बालबालिकाहरूको तथ्याङ्क यकिन गर्ने र नवसाक्षरहरूको लागि निरन्तर शिक्षा एवम् आय आर्जन केन्द्रित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
११. सामाजिक विकास समिति, गाउँ शिक्षा समिति, वडा शिक्षा समितिका पदाधिकारी र शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका कर्मचारीहरूका लागि शिक्षा योजना तर्जुमा, वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन तथा अनुगमन सम्बन्धमा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
१२. विद्यालय तहमा कार्यक्रम कार्यान्वयनको क्रममा आउने समस्याको समाधान र गुनासोको सम्बोधन गाउँ शिक्षा समितिको अगुवाइमा गर्ने।

५.२.६ उपलब्धि नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

(क) उपलब्धि

योजनाको कार्यान्वयनबाट हाँसिल हुने मुख्य उपलब्धिहरू देहाय बमोजिम हुनेछन :

१. आवधिक शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सुनिश्चितता भएको हुनेछ ।

२. गाउँपालिकाको शिक्षासँग सम्बन्धित सबै संस्थागत संचरना एवम् विद्यालयमा सुशासनको प्रवर्धन भई बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।

ख. नतिजा तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.स.	प्रमुख नतिजा	आधार वर्ष २०८२	०८३/०८४	०८४/०८५	०८५/०८६	०८६/०८७	कैफियत
१	विद्यालय सुधार योजना अध्यावधिक समयमै र सबैको संलग्नतामा निर्माण गरेका विद्यालय	३०	३२	३२	३२	३२	
२	विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको नियमित बैठक	३०	३२	३२	३२	३२	
३	अभिभावक भेला	३०	३२	३२	३२	३२	
४	सामाजिक लेखा परीक्षण समयमै गर्ने विद्यालय	३०	३२	३२	३२	३२	
५	विद्यालयले आफ्नै वेवसाइट भएका विद्यालय	३	४	५	६	७	

(ग) प्रमुख क्रियाकलाप र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुखक्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	प्रअको नेतृत्व क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम	जना	५	१०	१२	५	०	३२	६४	
२	वार्षिक बजेट निर्माण	विद्यालय	५	७	७	७	७	७	७	

३	विव्यस तथा शिअ संघको क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	१	१	
४	आचारसंहिताको निर्माण र कार्यान्वयन	विद्यालय	१५	२०	३०	३२	३२	३२	३२	
५	प्रधानाध्यापकसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता	जना	०	३२	३२	३२	३२	३२	३२	
६	विद्यालय सुधार योजना निर्माण र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
७	सामाजिक परीक्षण तथा लेखा परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
८	कार्यविधि तयार सहित उत्कृट विव्यस, अभिभावक र विद्यार्थीको घोषणा तथा पुरस्कार वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
९	विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक व्यवस्थापनको लागि पूर्व विद्यार्थी समाज गठन तथा अक्षयकोष एवम् आर्थिक स्रोत सङ्कलन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१०	शिक्षा समितिको नियमित बैठक	पटक	१०	१२	१२	१२	१२	५८	११०	
११	शैक्षिक कार्यसम्पादन समितिको सञ्चालन	सङ्ख्या	०	१	१	१	१	४	९	
१२	वार्षिक कार्ययोजना निर्माण (योजना कार्यान्वयन)	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१३	गाउँ शिक्षा योजना कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१४	प्रअको नियमित बैठक	पटक	६	१२	१२	१२	१२	५४	११०	

परिच्छेद ६ : अन्य उपक्षेत्रहरू

६.१ संस्थागत विद्यालय

६.१.१ परिचय

विद्यालय शिक्षामा सामुदायिक (सरकारी लगानी) र संस्थागत (निजी लगानी) गरी दुई प्रकारका विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । सरकारको सार्वजनिक निजी साझेदारीको नीति अनुसार शिक्षा क्षेत्रमा निजी लगानी बढ्दै गइरहेको छ र केही वर्ष अघि सहरी क्षेत्रमा मात्र सीमित निजी विद्यालयहरू हाल साना साना गाउँ बस्तीहरूमा पनि खुलेका छन् । व्यक्ति, समूह, सङ्घ, संस्थाहरूको लगानी र अभिभावकहरूको योगदानबाट सञ्चालित संस्थागत विद्यालयहरूले गुणात्मक शिक्षाको लागि पुऱ्याएको योगदानलाई अझ व्यवस्थित गरी संस्थागत विद्यालयहरू माथिको विश्वास र आशालाई अझ भरपर्दो बनाउन र गुणस्तरका माध्यमबाट सार्वजनिक शिक्षाको गुणात्मकता अभिवृद्धिका लागि यस्ता विद्यालयलाई निश्चित मापदण्डका आधारमा सञ्चालित छन् । ती विद्यालयहरूको स्थापना देखि सञ्चालनका सम्पूर्ण विषयको नियमन गर्नको लागि शिक्षा ऐन, २०२८ तथा शिक्षा नियमावली २०५९

(संशोधन सहित) मा स्पष्ट व्यवस्था गरिएको छ । अहिले यस्ता विद्यालयहरू शुल्क तिर्न सक्ने अभिभावकको रोजाइमा परेका छन् ।

६.१.२ वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिकामा निजी लगानीमा सञ्चालित सेवा तथा नाफामूलक संस्थागत विद्यालय कम्पनी ऐन, २०५८ अनुसार सम्बन्धित निकायबाट अनुमति लिई सञ्चालनमा रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा संस्थागत विद्यालय तर्फ बालविकास केन्द्र ५ वटा, आधारभूत तह कक्षा १-५ सञ्चालन भएका ५ वटा, आधारभूत तह कक्षा ६-८ सञ्चालन भएका २ वटा, माध्यमिक तह १-१० सञ्चालन भएका २ वटा रहेका छन् भने माध्यमिक तह ९-१२ विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छैनन् ।

विद्यालय शिक्षामा निजी क्षेत्रको योगदान महत्त्वपूर्ण रहेको छ । गुणस्तरीय शिक्षामा गरेको योगदानलाई बेवास्ता गरेर निजी विद्यालयमा अध्ययन गरेका विद्यार्थीलाई राज्यले प्रदान गर्ने छात्रवृत्ति तथा अन्य सुविधाबाट बञ्चित गराएको, निजी विद्यालयमा सरकारी कर्मचारीका छोराछोरीहरूलाई पढाउन निरुत्साहित गर्ने नीति लिएको, सेवा क्षेत्र भनिए पनि कुनै प्रकारको सेवा सहुलियत र छुट नदिइएको जस्ता गुनासो निजी विद्यालयका संगठनहरूको रहेको पाइन्छ । यस्तो स्थितिमा निजी शिक्षामा गरिएको लगानीको सुरक्षा गर्दै निजी विद्यालयहरूलाई नियमन गरेर सेवामुखी बनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ ।

६.१.३ उद्देश्य

संस्थागत विद्यालयका निम्न उद्देश्य रहेका छन् ।

१. संस्थागत विद्यालयलाई प्रचलित ऐन र नियमावली बमोजिम नियमन तथा सहजीकरण गरी सेवामुखी बनाउनु

२. विद्यालयमा सुशासन कायम गरी गुणस्तरीय शिक्षाको लागि अभिप्रेरित गर्नु

३. विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा योग्य जनशक्ति उत्पादन गर्नु

५.१.४ रणनीति

१. निजी लगानीमा खुलेका विद्यालयहरूलाई नियमन गर्ने।

२. गुणस्तरीय शिक्षाका लागि प्रोत्साहन गर्ने।

३. विद्यालयमा सुशासन कायम गर्ने।

४. निजी विद्यालयहरूका भवन, कक्षाकोठा, फर्निचर आदि भौतिक सुविधाहरूको मापदण्ड तोकी बालमैत्री बनाउन लगाउने ।

५. समय सापेक्ष हुने गरी पाठ्यपुस्तक तथा शैक्षिक सामग्रीहरू थप गर्न लगाउने ।

६. लेखापरीक्षक नियुक्ति कम्पनी ऐन अनुसार हुने सोको जानकारी तथा प्रतिवेदन स्थानीय निकायलाई उपलब्ध गराउन लगाउने।

७. संस्थागत विद्यालयको प्रतिनिधि सहितको अनुगमन समिति मार्फत अनुगमनको भूमिका प्रदान गर्ने ।
८. निजी विद्यालयहरूमा नेपाल सरकारले स्वीकृत गरेको पाठ्यक्रम लागु गराउने र प्राथमिक तहको कक्षा १-३ मा लागु गरिएको एकिकृत पाठ्यक्रमको सिद्धान्त लागु गराउने ।
९. गरीब तथा जेहेन्दार विद्यार्थीलाई तोकिए अनुसार निजी विद्यालयहरूले छात्रवृत्ति प्रदान गर्नुपर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य रूपमा लागु गराउने ।
१०. गुणस्तरीय शिक्षाका लागि एउटा संस्थागत विद्यालयले कुनै एउटा सामुदायिक विद्यालयसँग सहकार्य गर्नुपर्ने नीति लागु गराउने ।
११. संस्थागत विद्यालयहरूको संलग्नतामा सामुदायिक- संस्थागत विद्यालय साझेदारीको नमुना तयार गरी लागु गराउने ।
१२. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम तथा स्थानीय विषयको पाठ्यपुस्तक 'हाम्रो माङसेबुङ गाउँ' लागु गराउने ।

६.१.५ उपलब्धि, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

(क) उपलब्धि

१. संस्थागत सामुदायिक विद्यालय साझेदारी विकास कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।
२. निजी विद्यालयको भौतिक सुबिधाको मापदण्ड तोकिएको हुनेछ ।
३. विद्यालय नक्साङ्कन र समायोजन भएको हुनेछ ।
४. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम तथा स्थानीय विषयको पाठ्यपुस्तक हाम्रो माङसेबुङ गाउँ लागु भएको हुनेछ ।
५. विद्यालय वर्गीकरण तथा तोकिएको छात्रवृत्ति नियमानुसार वितरण भएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा

१. विद्यालय शासन तथा सार्वजनिक जवाफदेहीताको पालना भएको हुनेछ ।
२. शिक्षामा गुणस्तर तथा शैक्षिक सुशासन कायम भएको हुनेछ ।
३. कानुन बमोजिम संस्थागत विद्यालयको नियमन भएको हुनेछ ।

(घ) प्रमुख क्रियाकलापहरू र परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन तथा नियमन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	कक्षाकोठाको अवलोकन, निरिक्षण एवम् सुपरीवेक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

३	संस्थागत तथा सामुदायिक विद्यालयबीच सिकाइ अनुभव आदान प्रदान	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

परिच्छेद ७ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

७.१ परिचय

आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा गति प्रदान गरी समृद्ध राष्ट्र निर्माण तथा उन्नत समाज विकासका लागि सरकार तथा समुदायले बालबालिकाको शिक्षामा प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक छ । भविष्यका लागि गुणस्तरीय मानव संसाधनको विकास गर्न शिक्षामा लगानी गरिन्छ । त्यसैले बालबालिकाको शिक्षामा गरिने लगानी व्यक्ति, समाज र राज्यको दीर्घकालीन विकासका लागि सहयोग गर्दछ । राज्य निर्माणको दीर्घकालीन सोचलाई मूर्त रूप दिन शिक्षामा राज्यले प्राथमिकताका साथ लगानी गर्नु आवश्यक छ । शिक्षामा राज्यको लगानीले प्रमुख तीन पक्षलाई ध्यान दिनु पर्दछ । ती तीन पक्षहरूमा पहिलो, राज्यका सबै बालबालिका र नागरिकलाई शैक्षिक अवसर र सहभागिता, दोस्रो, सहभागी भई सकेकालाई उचित र गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता र तेस्रो, स्रोतको समतामूलक वितरण र उपयोग रहेका छन् ।

नेपालमा राज्यबाट शिक्षामा गरिने लगानीलाई नेपाली समाजको आकाङ्क्षा तथा आवश्यकता, विश्वव्यापी मान्यता, दिगो विकासको लक्ष्यका लागि शिक्षाको योगदान, अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको चासो र चिन्ता इत्यादि पक्षलाई ध्यानमा राखी व्यवस्थापन गरिदै आएको छ । यसलाई विभिन्न नीतिगत दस्तावेजहरूले आधार प्रदान गरेका छन् । नेपालको संविधानले शिक्षालाई मौलिक हकको रूपमा लिई आधारभूत शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क एवम् माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क हुने व्यवस्था गरेको छ । उक्त मौलिक हक कार्यान्वयन गर्न अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी ऐन, २०७५ जारी भएको छ भने उक्त ऐन कार्यान्वयनका लागि अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षासम्बन्धी नियमावली, २०७७ पनि स्वीकृत गरेको छ । संवैधानिक एवम् कानुनी प्रावधानअनुसार विद्यालय शिक्षामा समतामूलक पहुँच सहितको गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नका लागि आवश्यक स्रोतको खोजी, प्राथमिकीकरण, स्रोतको उचित विनियोजन, प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ ।

संवैधानिक व्यवस्थाबमोजिम विद्यालय शिक्षा सञ्चालनको मूल जिम्मेवारी स्थानीय तहको भए तापनि शिक्षा साझा सूचीको विषय रहेकोले शिक्षाको वित्तीय व्यवस्थापनमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहका साथै समुदाय र निजीक्षेत्रको समेत साझेदारी आवश्यकता पर्दछ । नेपालको संविधानमा वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धमा सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान र आन्तरिक ऋणको

व्यवस्था सम्बन्धमा उल्लेख गरेको पाइन्छ । समानीकरण अनुदानको हकमा प्राकृतिक तथा वित्त आयोगको सिफारिसमा सङ्घीय सरकारबाट स्थानीय तथा प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण हुने गरेको छ । विशेष अनुदान र समपूरक अनुदानको राष्ट्रिय योजना आयोगबाट वित्तीय हस्तान्तरणसम्बन्धी व्यवस्थापन हुँदै आएको छ। सशर्त अनुदान सम्बन्धित विषयगत मन्त्रालयबाट आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी स्थानीय र प्रदेश तहमा वित्तीय हस्तान्तरण गर्ने अभ्यास रहेको छ । आन्तरिक ऋणको व्यवस्था सम्बन्धमा स्थानीय र प्रदेश तहबाट हाल अभ्यास भएको देखिदैन । सङ्घीय सरकारबाट हस्तान्तरण हुने उल्लिखित विभिन्न किसिमका अनुदानबाहेक स्थानीय तथा प्रदेश तहको आफ्नै स्रोतमा आधारित बजेट पनि शिक्षा क्षेत्रमा सम्बन्धित तहले विनियोजन गर्न सक्दछ । शिक्षामा राज्यको पर्याप्त लगानी समतामूलक र न्यायपूर्ण समाज व्यवस्था विकासका लागि महत्त्वपूर्ण पक्ष हो ।

७.२ वर्तमान अवस्था

माङसेबुङ गाउँपालिकाको सन्दर्भमा यहाँको शिक्षा क्षेत्रको विकासका लागि करिब ८८ प्रतिशत रकम सङ्घीय सशर्त बजेटबाट नै प्राप्त हुने गर्दछ। केही रकम गाउँपालिकाले वित्तीय समानीकरण अनुदानबाट विनियोजन गर्दछ भने थोरै मात्रामा कोशी प्रदेश सरकारबाट शिक्षा क्षेत्रको लागि बजेट प्राप्त भएको अवस्था छ। वर्षेनी बजेट अपर्याप्त हुँदा शिक्षक र कर्मचारीको समेत तलब भत्ता निकासा गर्न समेत मुस्किल परिरहेको अवस्था छ । सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त हुने बजेट करिव ७४ प्रतिशत रकम तलब भत्ता र अनुदान रहेकाले गाउँपालिकाको शैक्षिक गुणस्तर उन्नयनको पाटोमा उक्त रकम निःशर्त परिचालन गर्न सक्ने अवस्था रहदैन । गाउँपालिकाले पनि कुल बजेटको करिब १४ प्रतिशतको हाराहारीमा शिक्षा क्षेत्रको लागि वर्षेनी बजेट विनियोजन गरीरहेको छ । उक्त रकममध्ये करिब ५० प्रतिशत बजेट गाउँपालिकाले सिर्जना गरेको शिक्षक, खेलकुद प्रशिक्षक, कर्मचारी, बालविकास शिक्षकको पारिश्रमिक तथा प्रधानाध्यापक र कर्मचारीको प्रोत्साहनमा खर्च हुने गरेको छ। गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक गुणस्तरमा अपेक्षा गरेबमोजिम लगानी गर्न सकिएको अवस्था देखिदैन ।

शिक्षासम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय परिवेश, संवैधानिक प्रत्याभूति, राज्यले अख्तियार गरेका नीतिलाई उचित रूपमा सम्बोधन गर्न विद्यालय शिक्षा क्षेत्रमा लगानी वृद्धि र दिगो स्रोत व्यवस्थापन गर्ने, सङ्घीय संरचनाअनुसार सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबिचको शिक्षाको लगानी मापदण्ड र वित्तीय स्रोत हस्तान्तरणको उपयुक्त माध्यम निर्धारण गरी तीनै तहका सरकारलाई शिक्षामा लगानीको लागि जिम्मेवार बनाउने, संवैधानिक मार्गदर्शन तथा नीतिअनुरूप निजी क्षेत्रबाट शिक्षामा गरिने लगानीको व्यवस्थापन र स्वरूप निर्धारण गरी सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायका रूपमा विकास गर्ने, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षामा विद्यार्थी अनुपात बढाउने सरकारको प्रतिवद्धता कार्यान्वयन गर्न

आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोत पहिचान र परिचालन पद्धति सुनिश्चित गर्ने, आधुनिक प्रविधि विशेषगरी सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ सञ्चालन गर्न आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नु, प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा, आधारभूत शिक्षा, माध्यमिक शिक्षा, उच्च शिक्षा, प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र अनौपचारिक तथा निरन्तर शिक्षामा सरकारी लगानीको संरचना निर्धारण गर्नु, विद्यार्थीको सिकाइ तथा कुशलतामा केन्द्रित भई गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न आवश्यक पर्ने गरी लगानी गर्न स्रोत व्यवस्थापन गर्नु, शिक्षामा समता तथा समावेशीता सुधार गरी आर्थिक रूपले विपन्न, सुविधाविहिन, अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको पहुँच, सहभागिता र गुणस्तरीय सिकाइ सुनिश्चित गर्न पर्याप्त लगानी प्राप्त गर्नु, गैरसरकारी क्षेत्रको लगानी, सामुदायिक सहभागिता र अभिभावकको लगानीलाई अभिलेखीकरण र प्रोत्साहन गर्नु जस्ता विषयहरू अझै पनि चुनौतिको रूपमा रहेका छन् ।

सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको सरकारले लगानीलाई कसरी समन्वयात्मक तरिकाले उद्देश्यमूलक बनाउने भन्ने विषय पनि शिक्षामा लगानीका सम्बन्धमा अहम् महत्त्वको विषय बनेको छ। शिक्षामा आवश्यक पर्ने स्रोत पहिचान गरी तिनलाई एकीकृत गर्नु र उपयुक्त तरिकाले वितरण गर्नु शिक्षामा लगानीको प्रबन्ध गर्दा ध्यान दिनु पर्ने महत्त्वपूर्ण पक्ष हुन् । पहिचान गरिएका माथि उल्लेखित चुनौतिको सामना गर्दै वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि यसका उद्देश्य तथा रणनीति प्रस्तुत गरी स्रोतको आँकलन तथा व्यवस्थापन गरी तीनै तहको सरकारवाट गुणस्तरीय शिक्षा प्राप्तिको लागि लगानी बढाउने अवसर समेत छ।

७.३ उद्देश्य

१. योजना अवधिका लागि विद्यालय शिक्षामा आवश्यक स्रोतको प्रक्षेपण गर्नु ।

२. विद्यालय शिक्षासम्बन्धी पहिचान गरिएका कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक वित्तीय स्रोत पहिचान गर्नु ।

३. उपलब्ध सम्भावित स्रोतका आधारमा पहिचान गरिएका कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण गरी कार्यक्रमगत बजेट निर्धारण गर्नु ।

४. खर्चको प्रक्रिया र तीनै तहका सरकारको भूमिका र दायित्व स्पष्ट गर्नु ।

७.४ रणनीति

१. विद्यालय शिक्षाको लागि कानुनमा तोकिए अनुसारको आर्थिक दायित्व तीनै तहका सरकारहरूबीचको लागत साझेदारीमा गर्ने।

२.शिक्षामा सरकारी अनुदान खर्चको जिम्मेवारी गाउँपालिकाको भएकोले आफ्नो क्षेत्रभित्रको लक्षित शैक्षिक पहुँच र सहभागिता एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्न गाउँपालिकाको आन्तरिक संयन्त्रलाई जवाफदेही हुने पद्धति विकास गर्ने।

३. तीनवटै तहका सरकारहरूबाट प्रदान गरिने स्रोतको उपयोग गर्ने प्रमुख एकाइ विद्यालय भएकाले लक्षित गुणस्तर र जवाफदेहिता एवम् पारदर्शिता सुनिश्चित गर्न सबै विद्यालयमा एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS) सँग जोडेर विद्यालय लेखा प्रणाली (SAS) सबै विद्यालयमा क्रमशः लागू गर्ने।

४. तीनवटै तहका सरकारबाट कुल बजेटको वार्षिक रूपमा कम्तीमा २० प्रतिशत रकम शिक्षा क्षेत्रमा विनियोजन गर्ने कार्यमा समन्वय र सहकार्य गर्ने।

५. सार्वजनिक सेवा, सामाजिक दायित्व वा सेवामूलक व्यवसायका रूपमा रहने गरी निश्चित मापदण्डका आधारमा शिक्षामा निजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्धन गरिनेछ । आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क रूपमा प्रदान गर्न म बनाउँछु, मेरो शिक्षा विकास कोष कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन र परिचालन गर्ने।

६. अवस्था र आवश्यकताका आधारमा समानीकरण, समपुरक, शसर्त र विशेष अनुदानको अवलम्बन र उपयोग गर्ने।

७. मापदण्डका आधारमा खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गर्ने।

८. विद्यालयको वित्तीय व्यवस्थापन क्षमतामा सुधार गरी वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्वलाई थप सबल बनाउने ।

९. शिक्षा क्षेत्र योजनाले अगाडि सारेका कार्यक्रमहरूलाई क्रमशः पूरा गर्नका लागि सङ्घ र कोशी प्रदेश सरकारसँगको सहकार्य र समन्वयमा वार्षिक रूपमा बजेट विनियोजन गर्ने।

७.५ उपलब्धि

क. शैक्षिक पहुँच समता, गुणस्तर र क्षमता विकासमा आवश्यक स्रोतको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

ख.वित्तीय कार्यकुशलता, पारदर्शिता, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व सुदृढ भएको हुनेछ ।

६. प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क. शिक्षा क्षेत्र अन्तर्गतका क्रियाकलापमा प्राप्त हुने अनुमानित बजेट

क्र सं	क्रियाकलाप	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु १००० मा					
		आ व २०८३/०८४	आ व २०८४/०८५	आ व २०८५/०८६	आ व २०८६/०८७	आ व २०८७/०८८	जम्मा
१	प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा	२४०४०	२५३५०	२६४२०	२६८९०	२६९६०	१२९६६०
२	आधारभूत तह	१५४५८५	१७३०४०	१८१४००	१९०७९०	१९८१९०	८९८००५
३	माद्यमिक तह	३२२५०	३४९८०	८५९७०	३८४६०	४०४१०	२३२०७०
४	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम	८००	१२९०	६३५०	६९६०	७८८०	२३२८०
४	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाई सामग्री तथा मुल्यांकन	४८५०	५३३०	५५२०	५६२०	६१६०	२७४८०
५	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास	१३००	१९३०	२१८५	२३००	२५२०	१०२३५
६	शिक्षामा समता र समावेशीकरण	१६००	३५००	३८६०	४७७०	५४८०	१९२१०
७	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य र खेलकुद कार्यक्रम	४३४५	४६६०	४३६०	४५७०	४७७०	२२७०५
८	विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता	२१०	१७००	१४५०	१५५०	१८००	६७१०
९	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास	१८२५२	२१२००	३६८००	२५५००	२५३००	१२७०५२
१०	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	२५५०	३९५०	४१५०	५०००	५२५०	२०९००
११	संस्थागत विद्यालय	३५०	३८०	४१०	४३०	४६०	२०३०
१२	शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास	८५०	१८००	११५०	११५०	१८००	६७५०
१३	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध	२०४०	२२५०	२२५०	२३५०	२१००	१०९९०
१४	सुशासन,अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	१५४४	२३१०	१८४०	२०१०	२२३०	९९३४
	कूल जम्मा	२४९५६६	२८३६७०	३६४११५	३१८३५०	३३१३१०	१५४७०११

क्रियाकलापगत वजेट अनुशुचीमा संलग्न छ।

ख. अन्तरसरकारी तहगत श्रोत अनुमान

निकायहरु	वजेट रकम हजारमा।
संघीय सरकार तर्फबाट	९२९३७६
प्रदेश सरकार तर्फबाट	४५४१०
स्थानीय सरकार तर्फबाट	५६९३६५
अन्य	२८६०
जम्मा	**१५४७०११**

७.७ योजनाको वार्षिक बजेट तर्जुमा प्रक्रिया

माङसेबुङ गाउँपालिकाले वार्षिक रूपमा योजना तर्जुमा गर्ने प्रकृया बमोजिम नै शिक्षा क्षेत्रको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तयार गर्ने प्रक्रिया अवलम्बन गर्नेछ । यसका लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको बजेट अनुमान र सिलिङका आधारमा कार्यक्रमहरू तय गरी अन्य सरोकारवालाहरूसँग पनि स्रोत खोजी गरी कार्यक्रम तय गर्ने र सोही बमोजिम वार्षिक योजनामा रहेका क्रियाकलापहरूलाई समावेश गर्दै कार्यान्वयन गरिनेछ ।

७.८ योजना कार्यान्वयनको लागि वार्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन

बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको लागि वार्षिक रणनीति कार्यान्वयन योजना निर्माण गरिनेछ । यसका लागि वार्षिक रूपमा प्राप्त बजेट तथा कार्यक्रमलाई प्राथमिकताअनुसार स्रोत सुनिश्चित भए सोही वर्ष र नभए प्राथमिकताका आधारमा बजेट कार्यान्वयन रणनीति तय गरी कार्यानव्यन गर्ने र बजेटको प्रभावकारी कार्यानव्यन गरिनेछ ।

७.९ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान

विद्यालय क्षेत्रका प्रस्तावित कार्यक्रमअनुसार बजेट अनुमान गरिएको छ। बजेट अनुमान गर्दा सबैका लागि निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षाको सुनिश्चिततासहित गुणस्तर सुधारलाई विशेष ध्यान दिइएको छ भने प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षामा न्यूनतम सक्षमताका मापण्ड पूरा गरी गुणस्तरीय सेवा सुनिश्चित गर्नका लागि आवश्यक हुने गरी लगानीमा वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई ख्याल गरेर लगानी वृद्धि गरिएको छ । माध्यमिक शिक्षालाई निःशुल्क गर्न, सान्दर्भिकता बढाउन र गुणस्तर सुधार गर्न, भर्ना वृद्धि तथा टिकाउ दर बढाउन र व्यावसायिक सिप तथा प्रविधिमा आधारित सिकाइको गुणस्तर सुधार गर्न आवश्यक पर्ने बजेट समावेश गरिएको छ। योजनाको दश वर्षमा करिब ८० प्रतिशत आधारभूत र माध्यमिक तह सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्राथमिकता प्राप्त न्यूनतम सक्षमताका मापदण्ड पूरा गर्ने गरी

बजेट प्रस्ताव गरिएको छ । विद्यालयको भौतिक अवस्था सुधार र गुणस्तर सुधारका लागि शिक्षक विकासमा पनि लगानी उल्लेख्य रहेको छ । राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास, परिमार्जन र कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्ने, शिक्षा प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने, पूर्ण साक्षर गाउँपालिका घोषणा गरी निरन्तर शिक्षा र खुला सिकाइलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्ने, माध्यमिक तहसँग उच्च शिक्षाको सम्बन्ध स्थापित गर्न गाउँपालिका क्षेत्रमा सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थाको संस्थागत क्षमता विकासमा सहयोग गर्ने, आधारभूत तहसम्म दिवा खाजाको प्रबन्ध गर्ने, समता तथा समावेशीतामा सुधार गर्न, अपाङ्गता भएका, आर्थिक रूपमा विपन्न तथा कठिन परिस्थितिमा रहेका बालबालिकाहरूमध्ये केहीलाई आवासीय प्रबन्धसहित शिक्षा प्रदान गर्ने र अन्यलाई छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने प्रयोजनका लागि पनि उल्लेख्य बजेट प्रस्ताव गरिएको छ ।

परिच्छेद ८ शुसासन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

८.१ परिचय

स्थानीय तहमा सञ्चालित शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूमा स्रोत साधनको विनियोजन र वितरण कसरी भइरहेको छ ? शैक्षिक क्रियाकलाप तोकिएको समयमा सम्पन्न हुन सकेका छन् कि छैनन् भन्ने लेखाजोखा गरी यकिन गर्न अनुगमन तथा मूल्याङकनको आवश्यकता पर्दछ । अनुगमन तथा मूल्याङकनका लागि एउटा विधिसम्मत र जिम्मेवार संयन्त्र तयार गरी संयन्त्रले कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि कार्ययोजना तयार गर्दछ । योजनाको लक्ष्य तथा प्रगति र समयतालिका अनुसार कार्यक्रमको निरीक्षण अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी यथार्थ चित्रण गर्ने गराउने कार्य नै अनुगमन हो । यो प्राविधिक ज्ञान भएका व्यक्ति, समूह तथा साधनको उपयोग गरी गर्न सकिन्छ। मूल्याङ्कनले शैक्षिक कार्यक्रमको सान्दर्भिकता, प्रभावकारिता, उपयुक्तता आदिको जाँचबुझ तथा लेखाजोखा गरी प्रतिफलको जानकारी गराउँदछ । अनुगमन कार्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा बढी सान्दर्भिक हुन्छ भने मूल्याङ्कन कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा सम्पन्न दुवै अवस्थामा निरन्तर गरिन्छ । गाउँपालिकाभित्र सञ्चालन भएका शैक्षिक कार्यक्रमहरूमा भएको लगानीलाई व्यवस्थित, नतिजामुखी, पारदर्शी र उत्तरदायीपूर्ण बनाउन अनुगमन तथा मूल्याङकन अनिवार्य छ ।

हाम्रो माङसेबुङ गाउँपालिकामा दश वर्षे गाउँ शिक्षा योजना निर्माण भई कार्यान्वयनका क्रममा रहेकाले शिक्षा क्षेत्रको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न ऐन नियमको परिधिमा रही भरपर्दो संयन्त्र निर्माण गरी कार्यक्रम अनुगमको ढाँचा, विषय र साधन तयार गर्न आवश्यक हुन्छ । गाउँपालिकाले कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको ढाँचा तयार गरी कार्यान्वयन गराउँदछ ।

८.२ वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक गतिविधिको सञ्चालन व्यवस्थापन, अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्न गाउँप्रमुखको नेतृत्वमा गाउँ शिक्षा समिति रहेको छ । गाउँ शिक्षा समितिले अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई योजनाको अभिन्न अङ्गका रूपमा राखेको छ । यसले शिक्षाका संयन्त्रहरूलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित गर्न आवश्यकताको परिपूर्ती, सेवाहरूको वितरण, नीतिगत निर्णय , कार्यक्रम र प्रगतिको समीक्षा गर्ने गर्दछ । कार्यपालिका तथा शिक्षा समितिबाट भए गरेका निर्णय कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख केन्द्रको काम गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले गर्ने गरेको छ । गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले विविध शैक्षिक गतिविधि सञ्चालन गर्नुका साथै आफ्नो क्षेत्रभित्रका सामुदायिक, संस्थागत तथा गुठी विद्यालयहरूको अनुगमन तथा मूल्याङकन गरी पृष्ठपोषण दिने, नियन्त्रण गर्ने तथा समन्वय गर्ने कार्य गर्दै आएको छ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विद्यालय क्षेत्र विकास योजना, चालु आवधिक योजना, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार लिई अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन आवश्यकताका आधारमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, शिक्षा विकास निर्देशनालय, सामाजिक विकास मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र तथा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमा सम्म सम्प्रेषण गर्ने गरिएको छ ।

शिक्षाको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम गाउँ शिक्षा समितिबाट निर्णय गराई कार्यपालिकाले तयार गरेको कार्यक्रम कार्यान्वयन पुस्तिकामा उल्लेख भएअनुरूप हुने प्रबन्ध गरिएको छ । शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)IEMIS) मार्फत विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक, कक्षाकोठा तथा अन्य पूर्वाधारसम्बन्धी सूचना लिई विद्यार्थीहरूको शैक्षिक उपलब्धि, शिक्षक तथा विद्यार्थी तथा कर्मचारीको विवरण अद्यावधिक हुने गरेको छ । हाल स्रोतव्यक्ति नभएको अवस्था र शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा दरबन्दी अनुसारको आवश्यक मानवस्रोत व्यवस्थापन हुन नसकेकोले शैक्षिक व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (IEMIS) मार्फत विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक, कक्षाकोठा तथा अन्य पूर्वाधारसम्बन्धी सूचना लिई कार्यसम्पादन गरिन्छ । यस्तै विद्यालयका विविध सूचना सङ्कलन, सूचना तथा जानकारीको सम्प्रेषण,कार्यक्रमको प्रगति समीक्षाका लागि न्यूनतम दुई /दुई महिनामा प्रधानाध्यापक बैठक बस्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

शिक्षा, युवा तथा खेलकूद शाखामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि थप जनशक्ति व्यवस्था नभएकाले शिक्षा अधिकृत तथा कर्मचारीबाट निर्देशित र अनिर्देशित अनुगमन गर्ने गरिएको छ । यस्तै विषय विज्ञसहितको सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पनि सुरु भएको छ । शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइको कार्यक्रम र समन्वयमा समेत सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति चलिरहेको छ । कर्मचारी तथा विज्ञसमेतबाट भएका सबै अनुगमनका लिखित प्रतिवेदन तयार गरी आवश्यकताका आधारमा उपयोग समेत गर्ने गरिएको छ ।

विश्वसनीयतामा प्रश्न उठ्ने गरेको पाइन्छ ।

शैक्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रको व्यवस्था, एकिकृत प्रतिवेदन प्रणालीको विकास, सहभागितात्मक सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा प्रणालीको सुनिश्चिता, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा सूचना तथा प्रविधिको उपयोग, नतिजामा आधारित अनुगमनपद्धति आदिका क्षेत्रमा थप व्यवस्थित हुदै शैक्षिक आवश्यकताको परिपूर्ति गर्नु र लगानीलाई व्यवस्थित, नतिजामुखी, पारदर्शी र उत्तरदायी बनाई समग्र शैक्षिक क्षेत्रको विकास गर्नु आजको प्रमुख आवश्यकता हो ।

८.३ चुनौति र अवसर

(क) अवसर

माथिको विश्लेषणका आधारमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा निम्नानुसारका अवसर भएको पाइन्छ ।

१. जनप्रतिनिधिहरू शिक्षा र शैक्षिक विकासका लागि सकारात्मक हुनु ,

२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यलाई निरन्तरता दिन, भरपर्दो, विश्वसनीय र एकरूपता कायम गर्न स्थानीय सरकारलाई नीतिगत अधिकार प्राप्त हुनु ,

३. गाउँपालिका भित्रकै योग्य र दक्ष शिक्षकहरूको सहयोगमा कार्य सम्पन्न गर्ने अवस्था हुनु,

४. योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि समेत सूचना तथा प्रविधिको व्यापकताले सहयोग गर्नु ,

(ख) चुनौति

माथिको विश्लेषणका आधारमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा निम्नानुसारका चुनौति पहिचान गरिएको छ ।

१. स्थानीय तथा राष्ट्रिय रूपमा वस्तुगत र उपयोगी क्षेत्रगत सूचकहरूको विकास गर्न ।
२. एकद्वार प्रणालीबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न र सूचकसँग परिचित दक्ष जनशक्ति विकास गर्न ।
३. अनुगमनलाई योजनाबद्ध गरी नियमित गर्न आवश्यक स्रोत साधनको प्रबन्ध गर्न ,
४. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा समन्वय र सहकार्य गरी एकीकृत प्रतिवेदन प्रणालीको विकास गर्न ,
५. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रतिवेदनबाट प्राप्त सुझाव तथा पृष्ठपोषणको व्यवस्थित उपयोग गर्ने, पद्धतिको विकास गर्न र सो को लागि जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न ,
६. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई व्यावहारिक, निष्पक्ष,नियमित, र विश्वसनीय बनाउन,
७. सहभागितात्मक सामूहिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्न र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा आधुनिक सूचना तथा प्रविधिको उपयोगमा व्यापकता दिन ।

८.४ उद्देश्य

क. नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्नु ।

ख योजनाको कार्यान्वयनलाई छिटो, छरितो, विश्वासनीय र प्रभावकारी बनाउनु ।

ग.स्रोत साधनको उपयुक्त प्रयोग तथा त्यसको प्रतिफलको मापन गर्नु ।

घ आवश्यकतामा आधारित योजना छनौटमा सहयोग गर्नु ।

ङ. योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आएका समस्या तथा चुनौतिलाई समयमा नै सामना गरी उपलब्धिलाई अपेक्षित बनाउनु ।

८.५ रणनीति

१. सबै शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमको नियमित आवधिक , मध्यकालीन र अन्तिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापना गर्ने ।

२. प्रविधिको समेत उपयोग हुने एकीकृत मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गरी योजनाको कार्यान्वयनलाई छिटो, छरितो , विश्वासनीय र प्रभावकारी बनाउने ।

३. स्थानीय आवश्यकताका आधारमा सूचक निर्माण गरी सूचना प्रणालीमा समावेस गर्ने ।

४. गाउँपालिकाभित्रका विद्यालयलाई प्राविधिक सञ्जालमा जोडेर Online अनुगमन, मूल्याङ्कनको सुरूवात गर्ने ।

५. शैक्षिक अनुगमन, मूल्याङ्कनलाई नतिजामूखी बनाउन निश्चित बजेटको व्यवस्थापन गर्ने ।

६. अनुगमन तथा मूल्याङकनलाई प्रतिवेदनमा आधारित बनाई पुरस्कृत गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।

७. सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारबिच समन्वय र सहकार्य गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने ।

८. गाउँप्रमुख/ उपप्रमुखको नेतृत्वमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति गठन गर्ने ।

९. वि.व्य. स. तथा शि. अ. सङ्घको टीमबाट कार्ययोजना सहितको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई थप सुदृढीकरण गर्ने ।

१०. गाउँ शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रभावकारिता अध्ययन मूल्याङकन गरी प्रतिवेदन प्रकाशित गरिने छ । यसका लागि स्थानीय विज्ञ टोलीलाई समेत उपयोग गर्ने ।

११. तेस्रो पक्षले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीको विकास गर्ने ।

७.६ उपलब्धि नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

(क) उपलब्धि

१. योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालनमा आएक समस्या तथा चुनौति समयमै सम्बोधन भई समयमा कार्य सम्पन्न भएको हुनेछ ।
२. आवश्यकतामा आधारित योजना छनौटमा पृष्ठपोषण प्राप्त भएको हुनेछ ।
३. योजना तथा कार्यक्रम उद्देश्य अनुरूप छिटो, छरितो , विश्वसनीय र प्रभावकारी ढङ्गले सम्पन्न भएको हुनेछ ।

(ख) नतिजा

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको संस्थागत विकास हुने ।
२. योजना तथा कार्यक्रमबाट अपेक्षा गरिए अनुसारको नतिजा प्राप्त हुने ।
३. नतिजामा आधारित अनुगमन प्रणाली लागु भएको हुने ।

४. प्रधानाध्यपक, शिक्षक , विव्यस, तथा शिअसं सबै पक्षले उच्च दायित्व बोध सहित जिम्मेवरी लिने परिपाटी विकास हुने ।

५. विद्यार्थीको उपलब्धि तथा विद्यालयको कार्यसम्पादन उच्च भएको हुने ।

८.७ समन्वय र सहजीकरण

गाउँ कार्यपालिका, गाउँ शिक्षा समिति, गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा, विव्यस तथा आवश्यकता अनुसार गठन भएका विभिन्न समितिहरू गठन गरी योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र तयार गरिने छ । गाउँस्तरीय योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिबाट विद्यालय क्षेत्रको नियमित अनुगमन पद्धति स्थापना गरिने छ । समितिले कार्यक्षेत्र तोकी फोकल पर्सनको उपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने छ । विद्यालयका आवश्यकताहरूको प्रथामिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्न, शिक्षकको पेसागत विकास र कक्षाकोठामै सहयोग गर्न, सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिने छ । गाउँ शिक्षा योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि विद्यालयका आवश्यकता र समस्या पहिचान, तिनीहरूको प्राथमिकीकरण, विद्यालयहरूको कार्यसम्पादनको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा परीक्षण, विभिन्न तालिम, सचेतना, कार्यशाला सञ्चालन, शिक्षक विद्यार्थी उत्प्रेरणा आदि कार्यका लागि गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा र गाउँ शिक्षा समिति जिम्मेवार रहनेछ ।
विद्यालयका योजना कार्यान्वयन, मूल्याङ्कन र विद्यालयको कार्यसम्पादन प्रतिवेदन ३/३ महिनामा तयार गरी सरोकारवालाबिच सामूहिक छलफल गर्ने परिपाटी सुरु गरिने छ ।

८.८ प्रमुख क्रियाकलाप तथा परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरु	एकाइ	भौतिक लक्ष्य ५ बर्ष						भौतिक लक्ष्य १० बर्ष	कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा		
१	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको योजना तयार र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
२	अध्यक्षसँग विद्यार्थी कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
३	शैक्षिक शुसासन प्रवर्धनका लागि स्थानीय तहमा शैक्षिक प्रवर्धन कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

४	विव्यस शिअसंबाट विद्यालयको पालैपालो नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
५	शिक्षण सिकाइ नियमित र प्रभावकारी बनाउने मापदण्ड अनुसारको परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
६	गाउँ शिक्षा योजनाको कार्यान्वियनको प्रभावकारीता अध्ययन तथा विश्लेषण	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
७	नतिजाका आधारमा अनुगमन प्रणाली विकासका लागि सूचक निर्माण र अध्यावधिक	पटक		१			१	२	४	
८	विद्यालय कार्यसम्पादन स्व मूल्याङ्कन सूचक निर्माण तथा कार्यान्वियन	पटक		१			१	२	४	
९	वडास्तरीय अनुगमन समितिबाट अनुगमन	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
१०	पालिका स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रको गठन र कम्तिमा २ महिनाको एक पटक एक विद्यालयको अनुगमन	पटक	६	६	६	६	६	३०	६०	
१२	विद्यालयको वार्षिक कार्य सम्पादन परीक्षण	विद्यालय	१०	१०	१०	१०	१०	५०	१००	
१३	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक समीक्षा प्रतिवेदन, उपयोग	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
१४	समितिहरुको कार्यप्रगति समीक्षा	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	
१५	तेस्रो पक्षबाट विद्यालय अनुगमन	पटक	२	२	२	२	२	१०	२०	
१६	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण तथा विश्लेषण सहितको प्रतिवेदन तयार	पटक	१	१	१	१	१	५	१०	

सन्दर्भ सामग्री

१. नेपालको संविधान, २०७२

२. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४

३. राष्ट्रिय शिक्षा नीति, २०७६

४. समावेशी आयोग नीति, २०७६

५. शिक्षा क्षेत्रको योजना (२०२१-२०३०), नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

६. समावेशी शिक्षा नीति २०७३

७. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६

८. स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषा सहित,) २०७६,

९. पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर

१०. माङसेबुङ गाउँपालिकाको दश वर्षे शिक्षा क्षेत्र योजना (ड्राफ्ट), २०८२/०८३-०९२/०९३

११. शिक्षा क्षेत्र योजना विकास कार्य ढाँचा २०७७, नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

१२. प्राविधिक शिक्षा कार्यविधि

१३. सोह्रौ योजना आ.व. ०८०/०८१-०८५/०८६

१४. राष्ट्रिय विज्ञान तथा नव प्रवर्तन नीति २०७६

१५. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन २०७५

१६. दिगो विकासका लक्ष्यहरू, वर्तमान अवस्था र मार्गचित्र

१७. राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम- २०७६

१८. माङसेबुङ गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम २०८१/०८२ र २०८२/०८३

१९. School Sector Development Plan 2016-2023, Gov, Ministry of Education

२०. शैक्षिक तथ्याङ्क आ.व २०८२/२०८३, शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ, इलाम

२१. आर्थिक सर्वेक्षण२०८२/२०८३ , अर्थमन्त्रालय

२२. एकीकृत शैक्षिक सूचना प्रणाली -२०८२)

अनुसूची – १
शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धि गाउँशिक्षा समितिको निर्णय

आज मिति २०८२।०९।०९ मंगलबारका दिन दिन विहान ८ बजे माङसेवुङ गाउँपालिका गाउँकार्यपालिका मातहतको गाउँ शिक्षा समितिको बैठक समिति संयोजक एवम् गाउँपालिका अध्यक्ष श्री हेमन्तराईको संयोजकत्वमा वसी देहायको उपस्थितिमा देहाय बमोजिम निर्णय गरीयो।

उपस्थितिः

श्री हेमन्त राइ	संयोजक
श्री दिलशेर राई	सदस्य
श्री प्रदिप साम्पाङ	सदस्य
श्री डिकमाया लुहागुन	सदस्य
श्री प्रमिता धमला	सदस्य
श्री मदन कुमार राई	सदस्य
श्री बुद्धिप्रसाद खतिवडा	सदस्य सचिव

अन्य उपस्थितिः

श्री प्रशान्त खतिवडा	लेखा प्रमुख
श्री उमेश खत्री	अधिकृत छैठौं
श्री दिपेश कुमार दास	रोजगार संयोजक

प्रस्तावहरुः

१. श्री बालकल्याण आवि माङसेबुङ ६ को विद्यालय कर्मचारी व्यवस्थापन सम्बन्धमा।
२. गउँ शिक्षा योजना निर्माण सम्बन्धमा
३. प्राविधिक अध्यायन छात्रवृत्ति को रकम भुक्तानी सम्बन्धमा।
४. बैदेशिक रोजगार छात्रवृति सम्बन्धमा।
५. वालविकास कक्षाका लागि आ व २०८२।०८३ का लागि स्वीकृत कार्यक्रम अन्तर्गत टेलिभिजन खरिद सम्बन्धमा।

र्णय नम्बर १. प्रस्ताव नम्बर १ माथि छलफल गर्दा माङसेवुङ गाउँपालिकाको वडा नम्बर ६ मा रहेको श्री लकल्याण आविमा दरवन्दी भई कामकाजका लागि श्री माङमालुङ आविमा कार्यरत विद्यालय कर्मचारी निर्मला ई. ले राजिनामा दिई उक्त दरवन्दी रिक्त हुन गएको हुनाले हाललाई श्री बालककल्याण आवि माङसेवुङ ६ । विद्यार्थी संख्या शून्य रहेको हुनाले विद्यार्थी समस्याको श्री माङमालुङ आवि माङसेवुङ ६ वाट शिक्षक थप

र्न पेम भई आएको हुनाले अर्को व्यवस्था नहुनजेल सम्मकालागि सो पदको विज्ञापन गरी पदपूर्ति गर्न र सो द कामकाज समेत माइमालुङ आविमै लगाउने व्यवस्था गर्ने निर्णय सर्वसहमतिले पारित गरियो।

निर्णय नम्बर २ प्रस्ताव नम्बर २ माथि छलफलगर्दा यस माइसेबुङ गाउँपालिकाको दिर्घकालिन गाउँशिक्षा योजना निर्माणको काम गर्न हाललाई शिक्षा शाखामा जनशक्तिको अभाव भएको हुनाले शिक्षा योजना निर्माणको काम सेवा परामर्शबाट गर्ने गरी कार्य प्रकृया अघि बढाउने निर्णय सर्वसहमतिबाट पारित गरीयो।

निर्णय नम्बर ३ प्रस्ताव नम्बर ३ माथि छलफल गर्दा यस माइसेबुङ गाउँपालिकाको छात्रवृत्ति व्यवस्थापन सम्बन्धि ऐन २०८० बमोजिम छनौट भई श्री पुष्प धिरेन्द्र प्रतिष्ठान दमक झापाम प्राविधिक विषय (सिभिल इन्जिनियरिङ) अध्याय छात्रा [illegible] राई लाई शैक्षिक संस्थाको बिल बमोजिमको रु ५०००० ।–(पचासहजार मात्र) भुक्तानिका लागि सिफारिस गर्ने निर्णय सर्वसहमतिले पारित गरियो।

निर्णय नम्बर ४ प्रस्ताव नम्बर ४ माथि छलफल गर्दा वैदेशिक रोजगार सन्तती छात्रवृत्तिको लागि वैदेशिक रोजगार बोर्ड मार्फत भएको सूचना बमोजिम यस गाउँपालिका अन्तर्गतका देहायका विद्यालयमा अध्यानरत विद्यार्थीहरुलाई उक्त छात्रवृतिका लागि वैदेशिक रोजगार बोर्डमा पठाउने निर्णय गरियो।

देहाय:

सि न	विद्यार्थीको नाम थर	विद्यालय	अध्यानरत कक्षा	कैफियत
१	निखल राई	श्री चिसोपानी मावि	८	बुवाको वैदेशिक रोजगारीमा मृत्यू भएको
२	अभिशेक राई	श्री चिसोपानी मावि	१२	बुवाको वैदेशिक रोजगारीमा मृत्यू भएको
३	रोजा सुब्बा लिम्बु	श्री मण्डिका आवि	३	बुवाको वैदेशिक रोजगारीमा मृत्यू भएको
४	रेया सुब्बा लिम्बु	श्री रत्नदेवि आवि	७	बुवाको वैदेशिक रोजगारीमा मृत्यू भएको

निर्णय नम्बर ५ प्रस्ताव नम्बर ५ माथि छलफल गर्दा चालु आ व २०८२।०८३ का लागि शिक्षा तर्फ स्वीकृत बालविकास कक्षाहरुमा सूचना प्रविधि सहयोग कार्यक्रम अन्तर्गत टेलिभिजन खरिद गरी विद्यालयको माग र अवश्यकता, विद्यार्थी संक्यालाई आधारमानि वितरण गर्ने जिम्मेवारी शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखालाई प्रदान गर्ने निर्णय सर्वसहमतिले पारित गरियो।

अनुसूची – २

गाउँशिक्षा योजना निर्माण बखत भएको सरोकारवाला सँगको सुझाव संकलन माईन्यूट

आज मिति २०७८ साल जेठ २९ गते माङसेबुङ गाउँपालिकाको गाउँ शिक्षा योजनाको मस्यौदा फलाइन्न २ नङ्गाइ, अध्यावधिकीकरण कार्यशाला देहायका उपस्थितीमा सम्पन्न भयो ।

देहाय

क्र.सं.	नाम थर	कार्यालय / विद्यालय/पद	हस्ताक्षर
१	श्री हेमन्त राई	अध्यक्ष माङसेबुङ गा.पा	
२	श्री बुद्धि प्रसाद खतिवडा	नि.प्र.प.अ. – ।। –	
३	श्री अर्जुन घिमिरे	शि. अधिकृत	
४	श्री अम्बिका प्रसाद राई	श्री सप्तगंगा मा.वि-२	
५	श्री रवि कुमार राय	श्री त्रिदेवी आ.वि. (प्र.अ	
६	श्री शान्ति कुमार (प्र.अ)	श्री [illegible] मा.वि.(प्र.अ)	
७	श्री पन्ना देवी पुलामी	श्री इमाङ आ० वि०	
८	श्री सरिता लामा	श्री रामजुवा आ.वि (प्र.अ)	
९	श्री कमला लिम्बु	श्री गाजुरमुखी आ.वि(प्र.अ)	
१०	श्री मुक्ति नाथ ढुंगाना	श्री जनज्योती आ.वि (प्र.अ)	
११	श्री यामबहादुर लिम्बु	श्री रत्नदेवी आ.वि.प्र.अ.	
१२	श्याम कु. योङहाङ	जनता कल्याण आ.वि.	
१३	नानीबाजी राई	श्री [illegible] आ०वि०	
१४	बिसुन देव साह	श्री जनता आ.वि.	
१५	रमा आचार्य	श्री मालिका आ.वि	
१६	अम्बिका खड्का	श्री जनता आ०वि	
१७	तुल बहादुर कार्की	श्री चन्द्रज्योती आ०वि.	
१८	[illegible]	[illegible]	
१९	दिल बहादुर राई	श्री दुर्गा मा०वि०-२	
२०	नविन बहनेत	श्री इमाङ आ.वि.मा-२	
२१	रमिता राई	श्री किरात लावियाङ सुन्धुम	
२२	पूर्ण बहादुर राई	श्री जयमहेश्वरी आ.वि.	
२३	रुपराज लिम्बु	श्री माङमालुङ आ.वि०	
२४	मन कुमार राई	श्री जनकल्याण आ.वि. २	
२५	कमलबहादुर लिम्बु	श्री [illegible] आ.वि	
२६	सुनिल योङहाङ	श्री इलाम आ.वि.-३	

क्र.सं.	नामथर	कार्यालय/विद्यालय	हस्ताक्षर
२६	बल बहादुर काफ्ले	बालदीप आ. वि. (बुङ)	[illegible]
२८	विनोद कुमार [illegible]	[illegible] [illegible] आ. वि.	[illegible]
२९	हरिराम बराल	महेन्द्रोदय मा. वि	[illegible]
३०	हरि प्रसाद आचार्य	सरस्वति मा. वि.	[illegible]
३१	उदय राई	श्री सिंहदेवी आ.वि	[illegible]
३२.	दिलमान सुब्बा	श्री [illegible] मा. वि	[illegible]
३३	श्री दुर्गा प्रसाद पोखरेल	[illegible] / [illegible]	[illegible]

अनुसूची – ४

गाउँशिक्षा योजना स्वीकृत गरीएको कार्यपालिकाको निर्णय प्रति

माङसेबुङ गाउँपालिका, इलाम
गाउँ कार्यपालिकाको बैठक

बैठक संख्या:७२ औं — मिति:२०८३/०३/१७

आज मिति २०८३ साल असार १७ गते बुधबारका दिन माङसेबुङ गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री हेमन्त राई ज्यूको अध्यक्षता तथा देहायको उपस्थितिमा, गाउँ कार्यपालिकाको बैठक बसी निम्नानुसार निर्णय गरियो ।

उपस्थिति:

सि.नं.	नाम	पद	दस्तखत	कैफियत
१	श्री हेमन्त राई	अध्यक्ष		
२	श्री विनोद कुमार नेम्बाङ	उपाध्यक्ष		
३	श्री भूपाल योङहाङ	वडा नं. १ का अध्यक्ष		
४	श्री कृष्ण बहादुर बस्नेत	वडा नं. २ का अध्यक्ष		
५	श्री लक्ष्मण राई	वडा नं. ३ का अध्यक्ष		
६	श्री नवीन लिम्बू	वडा नं. ४ का अध्यक्ष		
७	श्री नरेन्द्र कुमार राई	वडा नं. ५ का अध्यक्ष		
८	श्री प्रदीप सौंपाङ	वडा नं. ६ का अध्यक्ष		
९	श्री डिक माया लुहागुन	सदस्य		
१०	श्री प्रमिता धमला विश्वकर्मा	सदस्य		
११	श्री हस्त कुमारी लिम्बू	सदस्य	—	
१२	श्री पुनम साम्बाहाम्फे	सदस्य	—	
१३	श्री सुसन राई	सदस्य	—	
१४	श्री नवदीप राई	सचिव		
१५	श्री ओम प्रकाश खड्का	सूचना प्रविधि अधिकृत		
१६	श्री डक बहादुर जोशी	कार्यालय सहयोगी		
१७				
१८				

१. पर्व बिदा — वर्षमा ६ (छ) दिन।
२. भैपरी बिदा — वर्षमा ६ (छ) दिन।
३. घर (वार्षिक) बिदा — वर्षमा १२ (बाह्र) दिन।
४. बिरामी बिदा — वर्षमा ६ (छ) दिन।

प्रस्ताव नं. ७

माङसेबुङ गाउँपालिकाको दिर्घकालिन दश बर्षे गाउँशिक्षा योजना २०८३/०८४-२०९३/०९४ स्वीकर्त गर्ने सम्बन्धमा ।

निर्णय नं. ७

माङसेबुङ गाउँपालिकाले तयार गरेको दश वर्षे दिर्घकालीन शिक्षा योजना २०८३/०८४-२०९३/०९४ स्वीकर्त गर्ने निर्णय गरियो ।

नवदिप राई
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

अनुसूची – ४

विद्यार्थी विवरण

क. इसिडी सहित (१-५) विद्यार्थी सङ्ख्या

S		ECD/PPC			1			2			3			4			5			Grade(1-5)		
SchoolName	SchoolType	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total
Durgam Pra V	Public	0	0	0	4	2	6	0	0	0	2	2	4	2	0	2	0	0	0	8	4	12
Durga Secondary School	Public	3	4	7	3	5	8	5	5	10	0	7	7	8	8	16	5	3	8	21	28	49
Bidhyasirjanatmak Secondary School	Public	2	1	3	7	2	9	3	1	4	3	1	4	2	5	7	3	5	8	18	14	32
Singheshwari basic school	Public	4	10	14	4	5	9	3	2	5	2	3	5	1	1	2	0	2	2	10	13	23
Janjyoti Basic School	Public	0	0	0	3	4	7	3	0	3	1	0	1	0	2	2	1	0	1	8	6	14
Chandreshwori Pra V	Public	6	3	9	4	4	8	3	4	7	5	1	6	2	1	3	1	3	4	15	13	28
Saraswati Basic school	Public	4	7	11	5	5	10	5	7	12	4	7	11	15	11	26	11	10	21	40	40	80
Mangmalung Pra V	Public	2	7	9	3	1	4	2	1	3	1	1	2	1	0	1	1	1	2	8	4	12
Janata Pra V	Public	0	0	0	6	5	11	3	2	5	4	0	4	2	3	5	3	2	5	18	12	30
Chisopani Secondary School	Public	6	1	7	2	3	5	0	4	4	6	6	12	2	6	8	6	3	9	16	22	38
Saraswati Secondary School	Public	6	4	10	4	8	12	2	8	10	8	9	17	15	7	22	11	13	24	40	45	85
Kirat Samjik Mundhum Aadharbhut Vidhyalaya	Religious	5	8	13	1	1	2	4	5	9	3	7	10	4	1	5	1	5	6	13	19	32
Jayaswari Aa Vi Khanitaar	Public	5	2	7	2	2	4	3	2	5	4	2	6	5	2	7	2	9	11	16	17	33
Pabitra Aa Vi Lamitaar	Public	2	2	4	2	1	3	2	1	3	2	1	3	0	0	0	0	0	0	6	3	9
Phalgunanda Secondary B. S.	Private	4	8	12	9	3	12	6	6	12	4	3	7	6	9	15	14	7	21	39	28	67
Ilam Nawa Prativa Academy	Private	10	19	29	11	12	23	4	12	16	6	10	16	4	9	13	6	7	13	31	50	81
Kirat Samjik Mundhum Nisamhim (Kirat Mundhumsala)	Religious	1	0	1	34	33	67	24	10	34	20	14	34	25	10	35	14	6	20	117	73	190
Laxmi Bal Bidhya Ebs	Private	8	6	14	2	3	5	5	1	6	3	3	6	0	0	0	0	0	0	10	7	17

pragati namuna english boarding school	Private	27	38	65	6	4	10	6	3	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	12	7	19
Ebhang Secondary School	Public	8	8	16	6	5	11	4	3	7	4	4	8	2	4	6	7	1	8	23	17	40
Jiwanjyoti Secondary School	Public	3	2	5	4	6	10	4	3	7	7	5	12	5	3	8	5	2	7	25	19	44
Janata Kalyan Basic School	Public	4	2	6	1	1	2	6	1	7	1	2	3	0	2	2	4	2	6	12	8	20
Janakalyan basic school	Public	3	4	7	5	2	7	1	4	5	3	1	4	2	3	5	3	2	5	14	12	26
Durgam Pra V	Public	0	0	0	3	0	3	3	1	4	1	2	3	0	0	0	0	0	0	7	3	10
Ibhang Basic School	Public	4	6	10	5	3	8	8	8	16	3	3	6	3	7	10	5	3	8	24	24	48
Shree Singha Devi Basic School	Public	5	5	10	2	1	3	1	3	4	2	2	4	1	2	3	0	0	0	6	8	14
Bal Kalyan Pra V	Public	0	0	0	0	1	1	1	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	4	5
Baldip Basic School	Public	7	9	16	3	1	4	4	2	6	3	2	5	2	3	5	1	4	5	13	12	25
Saraswati basic school	Public	0	0	0	10	4	14	1	1	2	2	0	2	2	2	4	2	3	5	17	10	27
Khamnuwa Pra V	Public	1	2	3	2	2	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	4
BarBhanjyang basic school	Public	10	4	14	7	2	9	4	2	6	5	4	9	7	4	11	4	3	7	27	15	42
Gajurmukhi basic school	Public	5	2	7	2	0	2	2	1	3	4	3	7	2	3	5	6	5	11	16	12	28
Ratnadevi basic school	Public	5	3	8	2	2	4	4	2	6	2	2	4	2	1	3	2	3	5	12	10	22
Janata Pra V	Public	2	3	5	5	8	13	2	4	6	8	3	11	4	4	8	4	5	9	23	24	47
Mandika Basic School	Public	10	8	18	3	7	10	7	6	13	3	4	7	2	10	12	4	5	9	19	32	51
Mahendrodaya Secondary School	Public	1	1	2	0	0	0	2	2	4	0	0	0	4	1	5	5	0	5	11	3	14
Gajurmukhi English School	Private	14	12	26	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1

		177	191	368	172	149	321	137	120	257	126	114	240	132	124	256	131	114	245	698	621	1319

ख.प्राथमिक तह (६-८) का विद्यार्थी संख्या

Class			6			7			8			Grade(6-8)		
	SchoolName	SchoolType	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total
1	Durga Secondary School	Public	4	5	9	8	3	11	5	6	11	17	14	31
2	Bidhyasirjanatmak Secondary School	Public	5	7	12	10	8	18	7	9	16	22	24	46
3	Saraswati Basic school	Public	9	12	21	7	8	15	8	6	14	24	26	50
4	Chisopani Secondary School	Public	11	6	17	6	11	17	10	8	18	27	25	52
5	Saraswati Secondary School	Public	11	12	23	17	17	34	13	25	38	41	54	95
6	Phalgunanda Secondary B. S.	Private	6	13	19	11	8	19	2	4	6	19	25	44
7	Ilam Nawa Prativa Academy	Private	7	7	14	6	3	9	6	3	9	19	13	32
8	Ebhang Secondary School	Public	2	7	9	5	2	7	7	7	14	14	16	30
9	Jiwanjyoti Secondary School	Public	5	6	11	3	7	10	4	9	13	12	22	34
10	Janata Kalyan Basic School	Public	4	3	7	4	5	9	2	2	4	10	10	20
11	Janakalyan basic school	Public	6	9	15	3	3	6	7	6	13	16	18	34
12	Ibhang Basic School	Public	7	4	11	9	2	11	6	6	12	22	12	34
13	Saraswati basic school	Public	7	2	9	5	2	7	2	4	6	14	8	22
14	BarBhanjyang basic school	Public	4	2	6	4	4	8	7	3	10	15	9	24
15	Gajurmukhi basic school	Public	2	4	6	4	5	9	1	3	4	7	12	19
16	Ratnadevi basic school	Public	11	10	21	11	8	19	5	4	9	27	22	49
17	Mahendrodaya Secondary School	Public	6	8	14	3	4	7	9	7	16	18	19	37
Total			**107**	**117**	**224**	**116**	**100**	**216**	**101**	**112**	**213**	**324**	**329**	**653**

ग. माद्यमिक तह (९-१०) विद्यार्थी संख्या

Class			9			10			Grade(9-10)		
	SchoolName	SchoolType	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total
1	Durga Secondary School	Public	9	4	13	6	6	12	15	10	25
2	Bidhyasirjanatmak Secondary School	Public	12	14	26	13	8	21	25	22	47
3	Chisopani Secondary School	Public	18	14	32	18	13	31	36	27	63
4	Saraswati Secondary School	Public	30	20	50	24	40	64	54	60	114
5	Phalgunanda Secondary B. S.	Private	5	4	9	3	1	4	8	5	13
6	Ilam Nawa Prativa Academy	Private	2	4	6	4	4	8	6	8	14
7	Ebhang Secondary School	Public	17	11	28	12	9	21	29	20	49
8	Jiwanjyoti Secondary School	Public	8	13	21	7	5	12	15	18	33
9	Mahendrodaya Secondary School	Public	15	10	25	13	24	37	28	34	62
Total			116	94	210	100	110	210	216	204	420

घ माद्यमिक तह (११-१२) विद्यार्थी संख्या

Class		11			12			Grade(11-12)		
SchoolName	SchoolType	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total
Chisopani Secondary School	Public	9	5	14	7	3	10	16	8	24
Saraswati Secondary School	Public	26	37	63	21	7	28	47	44	91
Mahendrodaya Secondary School	Public	16	17	33	8	3	11	24	20	44
Total		**51**	**59**	**110**	**36**	**13**	**49**	**87**	**72**	**159**

ङ. धार्मिक विद्यालय विद्यार्थी संख्या

Class			Grade(1-5)			Grade(6-8)			Grade(9-10)			Grade(11-12)			Total with ECD			Total without ECD		
SN	SchoolName																			
	Kirat Samjik Mundhum Aadharbhut Vidhyalaya		13	19	32	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	27	45	13	19	32
	Kirat Samjik Mundhum Nisamhim (Kirat Mundhum sala)		117	73	190	0	0	0	0	0	0	0	0	0	118	73	191	117	73	190
Total			130	92	222	0	0	0	0	0	0	0	0	0	136	100	236	130	92	222

च जम्मा विधर्यार्थी संख्या

ECD/PPC	368
Grade(1-5)	1319

Grade(6-8)	653
Grade(9-10)	420
Grade(11-12)	159
Total	2919

छ. संस्थागत विद्यालय विद्यार्थी संख्या

Class			Grade(1-5)			Grade(6-8)			Grade(9-10)			Grade(11-12)			Total with ECD			Total without ECD		
SN	SchoolName	SchoolType																		
	Phalgunanda Secondary B. S.	Private	39	28	67	19	25	44	8	5	13	0	0	0	70	66	136	66	58	124
	Ilam Nawa Prativa Academy	Private	31	50	81	19	13	32	6	8	14	0	0	0	66	90	156	56	71	127
	Laxmi Bal Bidhya Ebs	Private	10	7	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	13	31	10	7	17
	pragati namuna english boarding school	Private	12	7	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	39	45	84	12	7	19
	Gajurmukhi English School	Private	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	14	13	27	0	1	1
Total			92	93	185	38	38	76	14	13	27	0	0	0	207	227	434	144	144	288

अनुसूची – ५
शिक्षक / कर्मचारी विवरण

क्र. सं.	तह	स्थायी	राहत	करार	संघीय अनुदान/प्रदेश	स्थानीय/ विद्यालय	संस्थागत	धार्मिक	कर्मचारी /अन्य	जम्मा	कैफियत
१	प्रा बा वि के	०		२५	०	२	१			२८	
२	आधारभूत १-५	८८	२३	१३	०	८	७	५	०	१४४	
३	आधारभूत ६-८	१२	९	३	५	४	२	०	०	३५	
४	माध्यमिक ९-१०	८	९	५	९	०	१	०	०	३२	
५	माध्यमिक ११-१२		४	६		१	०	०	०	११	
	जम्मा	१०८	४५	५२	१४	१२	११	५	०	२५०	

अनुशुची ६
क्रियाकलापगत वजेट अनुमान

प्रारम्भिक वालविकास र शिक्षा							
क्र सं	क्रियाकलाय	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष) प्रति इकाइ लागत रु ००० मा					
		आ व २०८३/०८४	आ व २०८४/०८५	आ व २०८५/०८६	आ व २०८६/०८७	आ व २०८७/०८८	जम्मा
१	समुदाय भ्रमण र विद्यार्थी विवरण संकलनमा आधारित अभियान सञ्चालन	१००	१२०	१४०	१६०	१८०	७००
२	एक विद्यालय एक बालविकास कक्षाका लागि बाल विकास कक्षाको विस्तार र समायोजन	०	०	५००	०	०	५००
३	सामुदायिक बिद्यालयमा कार्यरत बालविकास शिक्षकका लागि तलब भत्ता (सङ्घीय)	११२१५	११५००	११७५०	१२०००	१२५००	५८९६५
४	सामुदायिक बिद्यालयमा कार्यरत बालविकास शिक्षकका लागि तलब भत्ता (माङसेबुङ गा.पा.)	९१००	९५००	९७००	९९००	१००५०	४८२५०
५	ECD का लागि अनुदान	५००	५५०	६००	६५०	७००	३०००
६	मन्टेश्वरी तालिम		०	०	७००	०	७००
७	मातृभाषा शिक्षक तलव	२९००	२९५०	३०००	३०५०	३१००	१५०००
८	प्रस्तावनाको आधारमा न्यूनतम मापदण्ड सहितको बालविकास कक्षाको सुनिश्चितताको लागि सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	०	५०	५०	५०	५०	२००

९	बालविकासको सहजकर्ताको पारिश्रमिकमा थप प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था	०	१५०	१५०	१५०	१५०	६००
१०	योग्यता नपुगेका सहजकर्ताहरुको ९० घण्टा बराबरको सहजकर्ता तालिम सञ्चालन	०	३००				३००
११	बालविकास सहजकर्ताको क्षमता विकास तालिम			३००			३००
१२	वर्षको कम्तिमा १ पटक सहजकर्ताहरुसँग पालिका स्तरीय समीक्षा बैठक/अन्तर बाविके अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम सञ्चालन	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
१३	उत्कृष्ट बाविके सहजकर्ता प्रोत्साहन कार्यक्रम	१५	१५	१५	१५	१५	७५
१४	ECD कक्षाका बालबालिकाका लागि शैक्षिक सामग्री सहयोग कार्यक्रम	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
१५	सिकाई सूचक निर्माण र ECD कक्षाका सहयोगी कार्यकर्ता/शिक्षकसँग करार सम्झौता	१०	१५	१५	१५	१५	७०
	जम्मा	२४०४०	२५३५०	२६४२०	२६८९०	२६९६०	१२९६६०
	आधारभूत तह						०
१	डिजिटल एप्स निर्माण र अभिभावक शिक्षा	२००	२२०	२४०	२६०	२८०	१२००
२	अति विपन्न तथा पछाडिएका वर्गका बालबालिकाको लागि शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम सञ्चालन	१००	१२०	१३०	१४०	१५०	६४०
३	विद्यालय नक्साङ्कन र समायोजन	०	५००	०	५००	०	१०००
४	शिक्षक दरबन्दी मिलान	०	०	०	०	०	०

५	स्वयमसेवक शिक्षकको व्यवस्था (कक्षा ६-८)	४००	६००	६००	६००	६००	२८००
६	विद्यालय सुधार योजनामा आधारित विद्यालय प्रोत्साहन कार्यक्रम		१००	१००	१००	१२०	४२०
७	शैक्षिक सामग्रीको निर्माण कार्याशाला सञ्चालन	१००	१००	१५०	१५०	२००	७००
८	नयाँ पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रबोधीकरण कार्यक्रम र कार्यान्वयन	१००	१००	१००	१००	१००	५००
९	अभिभावकको साझेदारीमा सिकाइका लागि उपचारात्मक तथा सुधारात्मक कक्षा सञ्चालन		१५०	१५०	१५०	१५०	६००
१०	पालिका स्तरीय सिकाइ मेला तथा प्रतियोगिता सञ्चालन	०	१५०	१५०	१००	१००	५००
११	शैक्षिक सुशासन तथा सिकाइ उपलब्धी वृद्धिका लागि छलफल तथा अन्तरक्रिया	०	१००	१२०	१३०	१४०	४९०
१२	विषयगत शिक्षक घुम्ति बैठक	५०	५०	६०	७०	८०	३१०
१३	एकीकृत पाठ्यक्रम सम्बन्धी शिक्षक तालिम कार्यक्रम	२००	२००	२००	२५०	२५०	११००
१४	उत्कृष्ट सामुदायिक विद्यालय प्रोत्साहन कार्यक्रम (कक्षा १-८)	५०	५०	६०	६०	८०	३००
१५	सामुदायिक आधारभूत विद्यालयमा (कक्षा १-८) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (स्थानीय)	५०५००	६००००	६३०००	६६०००	६८०००	३०७५००

१६	आधारभूत तह स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (संघीय अनुदान)	९२७००	१०००००	१०५०००	######	११५०००	५२२७००
१८	सामुदायिक आधारभुत तह (कक्षा १-८) विद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	३०००	३०००	३५००	४०००	४५००	१८०००
१९	सबै कक्षामा अंग्रेजी, विज्ञान तथा गणित शिक्षण अनुदान	६३३५	६५००	६७००	७०००	७२००	३३७३५
२२	आधारभूत विद्यालय (कक्षा १-८) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, इनटरनेट आदिका लागि)	१५०	१५०	१६०	१७०	१८०	८१०
२३	छात्रवृत्ति (छात्रा, दलित, अपाङ्ग, सीमान्तकृत)	0	१००	११०	१२०	१४०	४७०
२४	विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति	0	१००	११०	१२०	१४०	४७०
२५	आधारभूत तहको पाठ्यपुस्तक खरिद	700	७५०	७६०	७७०	७८०	३७६०
	जम्मा	**१५४५८५**	**१७३०४०**	**१८१४००**	**१९०७९०**	**१९८१९०**	**८९८००५**

	माद्यमिक तह						
१	लक्षित समूहका बालबालिकाहरुको लागि शैक्षिक सहयोग कार्यक्रम (कक्षा ९-१२)	१००	१००	१२०	१३०	१४०	५९०
२	स्वयमसेवक शिक्षकको व्यवस्था (कक्षा ९-१२)	०	२६०	२७०	२८०	२९०	११००
३	विद्यालय सुधार योजनामा आधारित प्रोत्साहन कार्यक्रम	५०	५०	६०	६०	७०	२९०
४	शैक्षिक सामग्रीको निर्माण, वितरण तथा व्यवस्थापन	२००	२००	२५०	२५०	२८०	११८०
५	गणित विज्ञान प्रदर्शनी र प्रोत्साहन		५०	५०	६०	६०	२२०
६	नमुना माध्यमिक विद्यालय स्थापना र सञ्चालन	०		५००००			५००००
७	शैक्षिक अनुभव आदनप्रदान कार्यक्रम	५०	५०	५०	६०	७०	२८०
८	पढ्दै कमाउदै कार्यक्रम	०	०	१००	१२०	१३०	३५०
९	सामुदायिक माध्यमिक विद्यालय (कक्षा ९-१२) स्वीकृत र राहत दरबन्दीमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता (स्थानीय तह)	५८५०	६०००	६२५०	६३००	६३५०	३०७५०
१०	सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयमा (कक्षा ९-१२) संघीय अनुदानमा कार्यरत शिक्षकका लागि तलब भत्ता	२३०००	२४०००	२५०००	२६०००	२७०००	१२५०००
११	माध्यमिक तह ११-१२ का लागि शिक्षण सिकाइ अनुदान प्रदान गर्ने	०	१००	१००	१००	१५०	४५०

१२	माध्यमिक तह ९-१२ का नयाँ शिक्षक दरबन्दी सिर्जना गर्ने वा सो बराबरको शिक्षण सिकाइ बजेट अनुदान प्रदान गर्ने	४५०	५००	५५०	६००	६५०	२७५०
१३	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) विद्यालयहरुमा साहयक कर्मचारीहरूका लागि तलब भत्ता	१४००	१४५०	१५००	१५५०	१६००	७५००
१४	सामुदायिक माध्यमिक तह (कक्षा १-१२) बिद्यालयहरुका लागि व्यवस्थापन/सञ्चालन खर्च (शिक्षण सिकाई समाग्री, कम्तिमा १ सेट पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिका र Book corner समेतका लागि)	०	१००	१००	१३०	१५०	४८०
१५	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि प्र.अ.भत्ता	१२०	१२०	१३०	१४०	१५०	६६०
१६	माध्यमिक विद्यालय (कक्षा ९-१२) का लागि सन्चालन र व्यवस्थापन बापत एकमुष्ठ अनुदान (SIP निर्माण/अद्यावधिक, SMC का सदस्यहरूको क्षमता विकास, अभिभावक शिक्षा, अतिरिक्त क्रियाकलाप, सामाजिक परीक्षण, EMIS व्यवस्थापन, School report card विकास र प्रयोग, School bulletin प्रकाशन, आदिका लागि)	८०	१००	१२०	१४०	१५०	५९०

१७	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१२) का लागि पाठ्यपुस्तक खरिद र वितरण अनुदान	८८०	९२०	९४०	९६०	९८०	४६८०
१८	विपन्न लक्षित छात्रवृति	०	६०	६०	६०	६०	२४०
१९	बाल समूह गठन र नेतृत्व विकास	७०	७०	७०	७०	७०	३५०
२०	विषयगत समिति (शिक्षक) निर्माण र परिचालन		२५०	२५०	२५०	२६०	१०१०
२२	एक मा.वि. एक नर्स कार्यक्रम		६००		१२००	१८००	३६००
जम्मा		३२२५०	३४९८०	८५९७०	३८४६०	४०४१०	२३२०७०
	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम						०
१	प्रविधिक धार प्रशिक्षकहरुका लागि सेवा सुविधा अनुदान	400	४५०	500	550	650	२५५०
२	प्राविधिक धारका थप माध्यमिक विद्यालयहरू स्थापना र सञ्चालन	०	०	१०००	१०००	१०००	३०००
३	पढ्दै कमाउँदै कार्यक्रम कार्यान्वयन (कक्षा ११-१२)	०	०	१५०	१५०	१५०	४५०
४	परम्परागत सिपको पहिचान, प्रमाणीकरण तथा प्रवर्द्धन वैदेशिक रोजगारीबाट हासिल गरेको अनुभव र सिपको खोजी, प्रमाणीकरण तथा उपयोग	०	५००	१५०	१५०	१६०	९६०
५	युवालाई उद्यमशीलता सम्बन्धी छोटो अवधिको तालिम सञ्चालन			२५०	२५०	२५०	७५०

६	कक्षा ९-१२ मा प्रयोगात्मक सामग्री र OJT सञ्चालन खर्च (संघीय)	०	१४०	१५०	१६०	१७०	६२०
७	पालिका स्तरीय प्राविधिक शिक्षालय स्थापना र सञ्चालन	०	०	४०००	४५००	५०००	१३५००
८	कक्षा ९-१२ मा प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालयमा प्रयोगशालाका औजार/सामग्री मर्मत तथा व्यवस्थापन खर्च	०	२००			३००	५००
९	विद्यालयकाइलेक्ट्रोनिक्स तथा इलेक्ट्रिकल उपकरण र सोलार मर्मत	४००		१५०	२००	२००	९५०
जम्मा		800	1290	6350	6960	7880	23280
	पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, सिकाई सामग्री तथा मुल्यांकन						०
१	स्थानीय पाठ्यक्रमको पुनरावलोकन विकास र कार्यान्वयन		२००	२५०	०	३००	७५०
२	निशुल्क पाठ्यपुस्तक खरिद	२१५०	२१८०	२२२०	२२६०	२३००	१११९०
३	पाठ्यक्रम/पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी प्रबोधीकरणमा आधारित क्षमता विकास कार्यक्रम	२००	२००	२५०	२५०	३००	१२००
४	स्थानीय मातृभाषामा पठनपाठन (लिम्बू, राई वान्तवा.)	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
५	विद्यालय तह कक्षा ४ -१० सम्मका विद्यार्थीका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कन अभिलेख पुस्तिका तयार र वितरण	३००	३००	३००	३५०	३५०	१६००
६	विद्यालय तहको मूल्याङ्कन सम्बन्धी क्षमता विकास तथा सहजीकरण	१५०	१५०	१५०	१६०	१६०	७७०

७	पाठ्यक्रम तथा शिक्षक निर्देशिका वितरण	३००	३००	३००	४००	४५०	१७५०
८	सिकाइ उपलब्धी विश्लेषण, छलफल अन्तरक्रिया र प्रतिवेदन तयार कार्यक्रम (विद्यालय तथा पालिका स्तरीय)	१००	१५०	१५०	१५०	२००	७५०
९	शिक्षण सुधार योजना तयार र कार्यान्वयन	१००	१००	१५०	१५०	२००	७००
१०	गाउँ शिक्षा सम्मेलन	०	२००	२००	२००	२००	८००
११	पालिका स्तरीय कक्षा ५ को परीक्षा सञ्चालन	२५०	२५०	२५०	३००	३००	१३५०
१२	पालिका स्तरीय कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालन	२००	२००	२००	२५०	२५०	११००
१३	पालिका स्तरीय कक्षा ११ को परीक्षा सञ्चालन	१००	१००	१००	१५०	१५०	६००
	जम्मा	4850	5330	5520	5620	6160	27480
	शिक्षक व्यवस्थापन र विकास						०
१	पालिका स्तरीय शिक्षक पेशागत विकास तालिम	४००	४५०	५००	५५०	६००	२५००
२	शिक्षकले कक्षाकोठामा विताउने समयको लागि लकबुक सञ्चालन	०	१२०	१२०	१२०	१३०	४९०
३	स्थानीय तहमा विज्ञ व्यक्ति/ समूह परिचालन	०	१००	१००	१००	१५०	४५०
४	शिक्षकको कार्यसम्पादन सूचक निर्माण	०	०	०	०	०	०
५	अन्तर विद्यालय अवलोकन भ्रमण	२००	२००	२५०	२८०	२८०	१२१०
६	शिक्षण सुधार योजनाको निर्माण कार्याशाला	१००	१००	१२०	१२०	१४०	५८०
७	पालिका स्तरीय शिक्षक सम्मेलन	०				४००	४००
८	उत्कृष्ट प्र.अ., शिक्षक, बाविके शिक्षक र कर्मचारी पुरस्कार	१५०	१५०	१७५	२००	२२०	८९५

९	शिक्षकको क्षमता विकास तालिम	३००	३००	३५०	३५०	४००	१७००
१०	विद्यालय सहायक कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि तालिम			४००	०	०	४००
११	प्रशिक्षकको पेशागत विकास तालिम	०	३५०		४००		७५०
१२	Item Writing and Question Bank निर्माण कार्याशाला (कक्षा ५, ८ र १०)	१५०	१६०	१७०	१८०	२००	८६०
जम्मा		**१३००**	**१९३०**	**२१८५**	**२३००**	**२५२०**	**१०२३५**
	शिक्षामा समता र समावेशीकरण						०
१	समता तथा समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, नियम निर्माण र पुनरावलोकन	०	१००	०	०	०	१००
२	लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको छनौट र क्षमता विकास	०	१५०	१५०	१६०	१७०	६३०
३	बालमैत्री प्रारुप सम्बन्धी तालिम	०	२५०	३००	३००	३००	११५०
५	मनोपरामर्श तथा दुर्व्यसनी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	०	२००	२००	२५०	३००	९५०
६	अपाङ्गमैत्री, बालमैत्री र लैङ्गिकमैत्री जस्ता भौतिक संरचनाको विकास		१०००	१५००	२०००	२५००	७०००
७	समावेशी शिक्षा तालिम	०	२००		२००	२००	६००
	प्रतिभा पहिचान कार्यक्रम	६००	६५०	७००	७५०	८००	३५००
	किशोरीहरुलाई आत्मरक्षा तालिम	५००					५००
	नमूना वाल संसद तालिम	५००	५५०	६००	६५०	७००	३०००
९	लक्षित वर्गका बालबालिकाहरुका लागि सिकाइ प्रोत्साहन कार्यक्रम	०	५०	६०	६०	६०	२३०

१०	अपाङ्गता भएका बालबालिकाका लागि शिक्षण सिकाइ सहयोगी सामग्री बितरणका लागि बजेट अनुदान वा समावेशी सिकाइ सामग्री		२००	२००	२५०	२५०	९००
११	लक्षित समूह सशक्तीकरण कार्यक्रम	०	१५०	१५०	१५०	२००	६५०
		१६००	**३५००**	**३८६०**	**४७७०**	**५४८०**	**१९२१०**
	विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य र खेलकुद कार्यक्रम						०
१	विद्यार्थी दिवा खाजा कार्यक्रम	४८९२	५०००	५१००	५२००	५३००	२५४९२
२	विद्यार्थी दिवा खाजा कार्यक्रम, पोषण र स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिमूखीकरण		२५०				२५०
३	दिवा खाजा कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण	१००	१००	१००	१००	१००	५००
४	किशोर किशोरी शिक्षा कार्यक्रम	०	१५०	१५०	१५०	१५०	६००
५	विद्यार्थी तथा खेलाडी सम्मान	२००	२२०	२४०	२६०	२८०	१२००
६	राष्ट्रपति रनिङ् शिल्ड प्रतियोगिता	११००	५००	५५०	६००	६५०	३४००
७	एक विद्यालय एक स्वास्थ्य किट वा प्राथमिक उपचार बक्स व्यवस्थापन	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
८	चौमासिक रुपमा स्वास्थ्य परीक्षण, जुकाको औषधी वितरण तथा परामर्श कार्यक्रम	१००	१००	१००	१००	१००	५००
९	पोषणयुक्त खाजा व्यवस्थापनका लागि चमेनागृह सञ्चालकलाई कुक तालिम		२५०	०	०	०	२५०
१०	स्थानीय खाजा प्रवर्धनका लागि स्थानीय संघसंस्थासँग सहकार्य	१३०	१४०	१५०	१६०	१७०	७५०

११	स्काउट सहयोग	४००	४५०	५००	५५०	६००	२५००
१२	एक विद्यार्थी एक बोट	०	०	०	०	०	०
१३	किशोरीका लागि आराम कक्ष व्यवस्थापन कार्यक्रम	०	१५०	१७०	२००	२२०	७४०
१४	छात्राहरूलाई Sanitary Pad बितरण बापतको बजेट अनुदान	२१६५	२२००	२२५०	२३००	२३५०	११२६५
	जम्मा	**४३४५**	**४६६०**	**४३६०**	**४५७०**	**४७७०**	२२७०५
	विद्यालय सुरक्षा, विपत् न्यूनीकरण तथा उत्थानशीलता						०
१	विपद् सम्बन्धी पालिका स्तरीय विपद् प्रतिकार्य योजना निर्माण तथा कार्यदल गठन	२००				२००	४००
२	पालिका स्तरीय विद्यालय शिक्षा सहयोग विपद कोष कार्यक्रम	०	७५०	७५०	८००	८००	३१००
३	संकटका बेलामा सिकाइ निरन्तरता सहयोग कार्यक्रम	०	०	०	०	०	०
४	विपद् सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम		१५०	१५०	१५०	१५०	६००
५	जोखिममा रहेका विद्यालयको व्यवस्थापन	१०	५००	५५०	६००	६५०	२३१०
८	मनोसामाजिक परामर्श तालिम सञ्चालन	०	३००	०	०	०	३००
	जम्मा	**२१०**	**१७००**	**१४५०**	**१५५०**	**१८००**	६७१०
	विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास						०
१	विद्यालयको भौतिक अवस्थाको विश्लेषण, व्यवस्थापन तथा प्रतिवेदन तयार	११५२	०	०	०	०	११५२
२	भवन तथा कक्षाकोठा निर्माण	१००००	१२०००	१२०००	१५०००	१५०००	६४०००
३	जीर्ण संरचनाहरुको पुनर्निमाण तथा मर्मत	१०००	१६००	२०००	२०००	२०००	८६००

४	विद्यालय कार्यालय व्यवस्थापन	१६००	१६००	१७००	१८००	१९००	८६००
५	फर्निचर निर्माण तथा मर्मत	०	१०००	१०००	१०००	१०००	४०००
६	शुद्ध खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइ	१०००	१०००	१०००	१०००	१०००	५०००
७	खेलमैदानको स्तरोन्नति	१०००	२०००	२०००	२०००	२०००	९०००
८	विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना र स्तरोन्नति	५००	५००	५००	४००	२००	२१००
९	विद्युत क्षमता विस्तार	१०००	५००	०	५००	०	२०००
१०	विद्यालय हाता संरक्षण तथा घेराबारा	१०००	१०००	१२००	१४००	१४००	६०००
११	प्रार्थना सभा क्षेत्रमा ब्लक विछ्याउने	०	०	४००	४००	८००	१६००
१३	छात्राबास निर्माण	०		१५०००		०	१५०००
	जम्मा	१८२५२	२१२००	३६८००	२५५००	२५३००	१२७०५२
	विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि						०
१	विद्यालयमा सोलारको व्यवस्था	४००	२००	२००	२००	२००	१२००
२	एक विद्यालय सूचना प्रविधिको न्यूनतम प्याकेज (एक ल्यापटप, एक प्रिन्टर, एक प्रोजेक्टर र इन्टरनेट) कार्यक्रम	०	४००	४००	४००	४००	१६००
३	ICT Lab को स्थापना र क्षमता विस्तार	१०००	१३००	१४००	१५००	१५५०	६७५०
४	डिजिटल शिक्षण सिकाइ सामग्री कार्याशाला	३५०	३५०	३५०	३५०	३५०	१७५०
५	सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित क्षमता विकास कार्यक्रम	५००	५५०	६००	६५०	७००	३०००
६	इन्टरनेटको क्षमता विस्तार	२००	२५०	३००	३५०	४००	१५००
७	CC TV जडान	१००	१००	१००	१५०	१५०	६००
९	ECD कक्षाकोठा का लागि स्मार्ट TV जडान		५००	८००	९००	१०००	३२००

११	ICT सामग्री मर्मत	०	३००	०	०	०	३००
१२	गाउँस्तरीय इ-सिकाइ केन्द्रको स्थापना र विस्तार	०			५००	५००	१०००
	जम्मा	२५५०	३९५०	४१५०	५०००	५२५०	२०९००
	संस्थागत विद्यालय						०
१	संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन तथा नियमन	१००	१००	१००	१००	१५०	५५०
२	कक्षाकोठाको अवलोकन, निरिक्षण एवम् सुपरीवेक्षण	१५०	१६०	१७०	१८०	१५०	८१०
३	संस्थागत तथा सामुदायिक विद्यालयबीच सिकाइ अनुभव आदान प्रदान	१००	१२०	१४०	१५०	१६०	६७०
	जम्मा	३५०	३८०	४१०	४३०	४६०	२०३०
	शिक्षाको व्यवस्थापन तथा संस्थागत क्षमता विकास						०
१	गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन संशोधन, नियमावली तथा कार्यविधि निर्माण	३००	३००	०	०	०	६००
२	शिक्षक तथा कर्मचारीसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता						०
३	पालिका स्तरीय TLG Export Group निर्माण र सञ्चालन		५००			५००	१०००
४	IEMIS प्रणालीको सुदृणीकरण तथा क्षमता विकास	२५०	२५०	२५०	२५०	२५०	१२५०
५	विद्यालयको वेव साइट निर्माण तथा सञ्चालन	०	२००	३००	३००	४००	१२००
६	सिकाइ सुदृढीकरणका लागि विद्यार्थीहरुको विषयगत क्लब निर्माण र सञ्चालन	१००	१५०	२००	२००	२००	८५०
७	सबै विद्यालयमा नागरिक बडापत्र/डिजिटल बोर्डको व्यवस्था	१००	२००	२००	२००	२००	९००
८	वार्षिक विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण सञ्चालन	१००	२००	२००	२००	२५०	९५०

जम्मा		८५०	१८००	११५०	११५०	१८००	६७५०
	स्थानीय शिक्षा योजना कार्यान्वयनको प्रबन्ध						०
१	प्रअको नेतृत्व क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम	१५०	२००	२५०	३००	०	९००
२	वार्षिक बजेट निर्माण	०	०	०	०	०	०
३	विव्यस तथा शिअ संघको क्षमता विकास कार्यक्रम	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
४	आचारसंहिताको निर्माण र कार्यान्वयन	५०	५०	५०	५०	५०	२५०
५	प्रधानाध्यापकसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता	०	०	०	०	०	०
६	गाउँ शिक्षा योजनाको कार्यान्वयन	७४०	७८०	८२०	८६०	९००	४१००
७	सामाजिक परीक्षण तथा लेखा परीक्षण	२००	२२०	२३०	२४०	२५०	११४०
८	कार्यविधि तयार सहित उत्कृट विव्यस, अभिभावक र विद्यार्थीको घोषणा तथा पुरस्कार वितरण	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
१०	शिक्षा समितिको नियमित बैठक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
११	शैक्षिक कार्यसम्पादन समितिको सञ्चालन	०	१००	०	०	०	१००
१२	वार्षिक कार्ययोजना निर्माण (योजना कार्यान्वयन)	१००	१००	१००	१००	१००	५००
१३	प्रअको नियमित बैठक	२००	२००	२००	२००	२००	१०००
जम्मा		२०४०	२२५०	२२५०	२३५०	२१००	१०९९०
	सुशासन,अनुगमन तथा मूल्याङ्कन						०
१	अध्यक्षसँग विद्यार्थी कार्यक्रम	३००	३५०	४००	४५०	५००	२०००
२	शैक्षिक शुसासन प्रवर्धनका लागि स्थानीय तहमा शैक्षिक प्रवर्धन कार्यक्रम	४४४	४६०	४८०	५००	५२०	२४०४

३	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको योजना तयार र कार्यान्वयन	५०	६०	७०	८०	९०	३५०
४	विव्यस शिअसंबाट विद्यालयको पालैपालो नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण	२००	२२०	२४०	२६०	२८०	१२००
५	शिक्षण सिकाइ नियमित र प्रभावकारी बनाउने मापदण्ड अनुसारको परीक्षण		५००	०	०	०	५००
६	गाउँ शिक्षा योजनाको कार्यान्वयनको प्रभावकारीता अध्ययन तथा विश्लेषण	५०	१००	१००	१००	१००	४५०
७	नतिजाका आधारमा अनुगमन प्रणाली विकासका लागि सूचक निर्माण र अध्यावधिक					०	०
८	विद्यालय कार्यसम्पादन स्व मूल्याङ्कन सूचक निर्माण तथा कार्यान्वयन		१००			१००	२००
९	वडास्तरीय अनुगमन समितिबाट अनुगमन	०	०	०	०	०	०
१०	पालिका स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्रको गठन र कम्तिमा २ महिनाको एक पटक एक विद्यालयको अनुगमन	१५०	१५०	१५०	१५०	१५०	७५०
११	विद्यालयको वार्षिक कार्य सम्पादन परीक्षण	१००	१००	१००	१५०	१५०	६००
१२	कार्यक्रम कार्यान्वयनको चौमासिक समीक्षा प्रतिवेदन, उपयोग	०	०	०	०	०	०
१३	समितिहरुको कार्यप्रगति समीक्षा	१००	११०	१२०	१३०	१४०	६००
१४	तेस्रो पक्षबाट विद्यालय अनुगमन	१५०	१६०	१८०	१९०	२००	८८०
१५	विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण तथा विश्लेषण सहितको प्रतिवेदन तयार	०	०	०	०	०	०
जम्मा		१५४४	२३१०	१८४०	२०१०	२२३०	९९३४
कूल जम्मा		२४९५६६	२८३६७०	३६४११५	३१८३५०	३३१३१०	१५४७०११

अनुसूची – ६
फोटोहरु

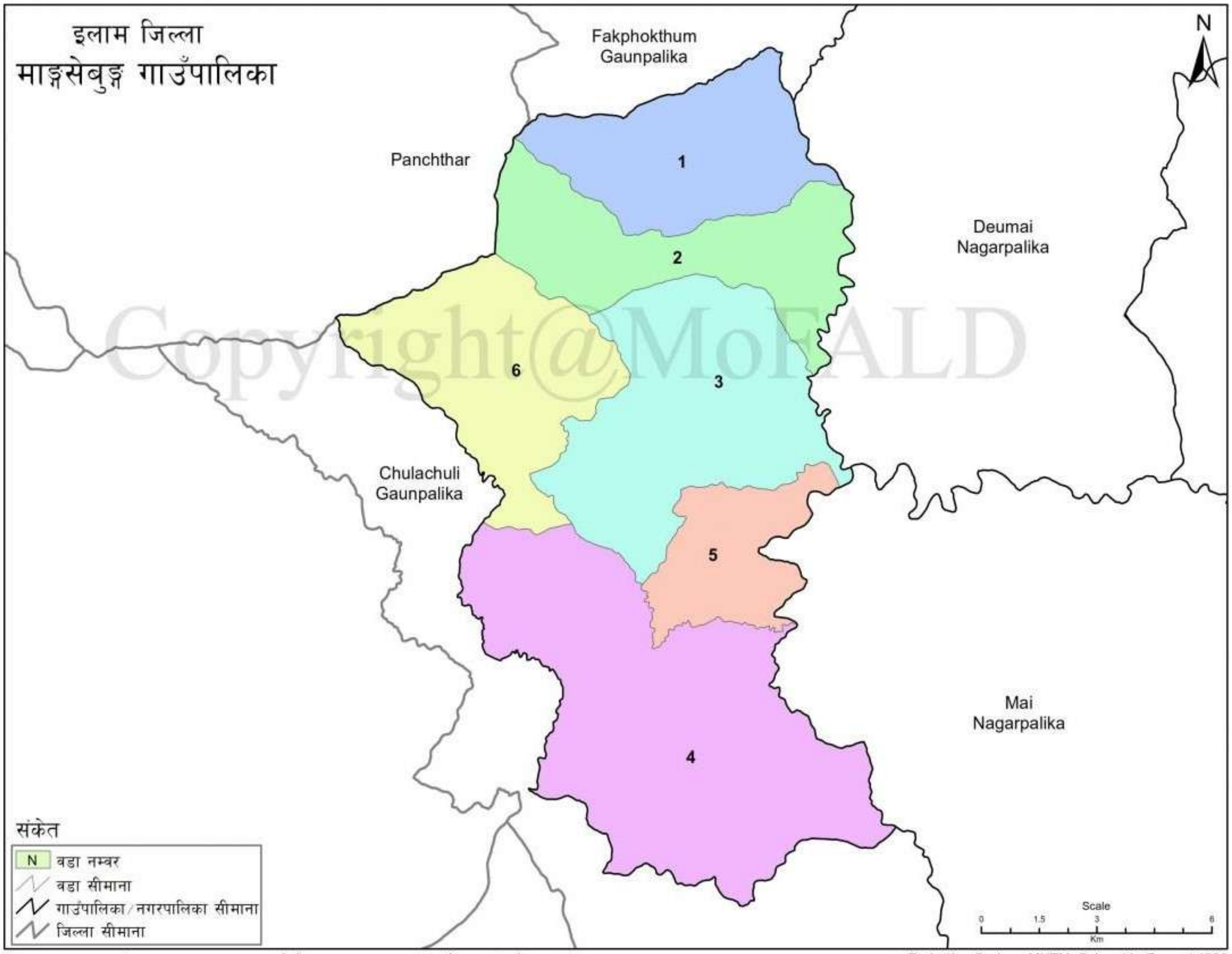

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५००० /१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

माङसेबुङ गाउँकार्यपालिकाको

कार्यालय

माङसेबुङ इभाङ, इलाम